

Col·lecció Llengua, immigració i ensenyament del català, núm. 6

EL FULA I EL WÒLOF

**ESTUDI COMPARATIU
ENTRE LES GRAMÀTIQUES DEL FULA I EL WÒLOF I LA DEL
CATALÀ**

Marcos Orozco

Francesc Roca

**Grup de Lèxic i Gramàtica
Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració
Universitat de Girona**

2001

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social

Orozco, Marcos (Orozco Pairet)

El Fula i el wòlof : estudi comparatiu entre les gramàtiques del fula i el wòlof i la del català. – (Llengua, immigració i ensenyament del català ; 6)

ISBN 84-393-5723-0.

I. Roca Urgell, Francesc II. Catalunya. Departament de Benestar Social III. Títol IV. Col·lecció: Llengua, immigració i ensenyament del català 1. Català – Gramàtica comparada – Ful 2. Ful – Gramàtica comparada – Català 3. Català – Gramàtica comparada – Wòlof 4. Wòlof – Gramàtica comparada – Català 5. Català – Ensenyament – Estudiants estrangers
804.99-5:809.667.11-5

El projecte “Llengua, immigració i ensenyament del català” ha estat finançat pel Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya a través d’un conveni de col·laboració amb la Universitat de Girona (2000-2001).

Els investigadors que han treballat en la redacció dels resultats d’aquest projecte són:

Lluïsa Gràcia Solé (coordinadora)	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Joan Miquel Contreras Heras	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Jordi Farrés Nierga	SEDEC, Girona
F. Xavier Lamuela Garcia	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Juan Carlos Moreno Cabrera	Universidad Autónoma de Madrid
Marcos Orozco Pairet	Becari del projecte (UdG)
Francesc Roca Urgell	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Raquel Sánchez Avendaño	Estudiant de màster (UdG)
Josep M. Serra Bonet	Grup de Cultura i Educació (UdG)
Elisabet Serrat Sellabona	Grup de Cultura i Educació (UdG)

Han participat en l’elaboració d’aquest volum com a becaris, col·laboradors o revisors:

Amadow Bocar Sam	GRAMC, Girona
Roser Agustí Hereu	Becària (UdG)
Olga Fullana Noell	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG i IEC)
Lizz Gauvreau O’Hagan	Becària del projecte (UdG)
Cristina Juher Barrot	Universitat de Girona
Meritxell Mari Rodríguez	Becària del projecte (UdG)
Marcos Orozco Pairet	Becari (UdG)
Laura Riera Casellas	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)
Lídia Turon Planella	Grup de Lèxic i Gramàtica (UdG)

© Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social

Primera edició: abril de 2002
Tiratge: 400 exemplars
Dipòsit legal: B. 28.209-02
Disseny i producció: gama, sl

PRESENTACIÓ

És una satisfacció per a mi presentar-vos aquesta nova col·lecció que el Departament de Benestar Social ha iniciat amb la voluntat d'ajudar a conèixer i integrar en la nostra societat les persones que arriben d'arreu del món. La creixent voluntat que mostren per aprendre el català ha posat de manifest la necessitat de familiaritzar la comunitat educativa amb les llengües dels immigrants a fi que aquesta pugui entendre els problemes lingüístics que han d'afrontar els estudiants quan desitgen aprendre o aprenen el català. Aquesta necessitat es fa evident amb l'escolarització de nens i nenes en les escoles catalanes, però també amb l'increment de persones inscrites a les escoles i aules de formació d'adults i en els cursos de normalització lingüística. Cadascun dels volums d'aquesta col·lecció és fruit d'un estudi de les llengües estrangeres no comunitàries més parlades a Catalunya i està destinat a fer notar els aspectes lingüístics que poden afavorir o entorpir l'aprenentatge del català. Contenen una descripció gramatical de la llengua i un apartat dels errors i problemes lingüístics més freqüents, i, a més, van acompanyats d'uns breus estudis comparatius del sistema gramatical català amb els sistemes gramaticals de les altres llengües.

La finalitat principal del Govern de la Generalitat de Catalunya assenyalada en el Pla interdepartamental d'immigració és aconseguir que les persones que han escollit Catalunya per viure s'hi integrin amb la màxima naturalitat i rapidesa possible. La principal via per aconseguir aquesta integració és el coneixement i l'ús del català. Són els professionals de l'ensenyament i la societat catalana en general els que tenen el deure de facilitar-los l'aprenentatge de la nostra llengua. Conèixer quines són les dificultats lingüístiques amb què es troben ha d'ajudar-nos a facilitar l'ensenyament del català a persones amb qui inicialment hi pot haver més dificultats de comprensió i de relació verbal, atès que cap dels dos interlocutors coneix o parla la llengua de l'altre.

El segon motiu de satisfacció per la presentació d'aquesta col·lecció deriva del fet que és fruit d'una col·laboració entre el món acadèmic, representada per la Universitat de Girona i amb la coordinació de la Dra. Lluïsa Gràcia -amb una llarga trajectòria en la investigació lingüística, la qual garanteix la qualitat dels materials elaborats-, i l'Administració catalana, representada pel Departament de Benestar Social de la

Generalitat de Catalunya. Crec que és bo que les investigacions que es fan en el món acadèmic tinguin una aplicació directa i reverteixin en benefici de la societat i dels ciutadans en general. Així mateix, crec que és bo que les administracions s'adrecin al món acadèmic per sol·licitar-li coneixements i mètodes que ens permetin millorar el treball del dia a dia.

Aquests materials, doncs, elaborats en l'àmbit acadèmic, van destinats als professionals de l'ensenyament a fi que els serveixin per apropar-se una mica a les llengües que parlen els seus alumnes i els permetin identificar les dificultats i els progressos en l'aprenentatge del català derivats de les diferències fonètiques, gramaticals i lèxiques amb la seva llengua materna.

IRENE RIGAU I OLIVER
Consellera de Benestar Social

Kuulal gadanal

Innama aadeeji fof poti, ndimɗidi e jibinannde to banng e hakkeeki.
Ebe ngoodi miiɗo e hakkilantaagal ete ebe poti huufo ndirde e nder ɓ
iynguyummaagu. **(fula)**

1. Matukaay bu jëkk bi

Doomi aadama yépp danuy juddu, yam ci tawfeex ci sag ak sañ-sañ.
Nekk na it ku xam dëgg te ànd na ak xelam, te war naa jëflante ak
nawleen, te teg ko ci wàllu mbokk. **(wòlof)**

Article 1

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets.
Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se
fraternalment els uns amb els altres.

(Declaració Universal dels Drets Humans)

INTRODUCCIÓ

La idea de fer un estudi sobre les llengües dels immigrants que resideixen a Catalunya va sorgir de la constatació dels problemes que suposava el fet d'integrar a les aules i a la societat unes persones que parlaven una altra llengua de la qual la comunitat educativa del nostre país en la majoria dels casos no tenia cap coneixement. La situació, doncs, és ben diferent de la que es dona amb els immigrants que parlen castellà, perquè els educadors sí que poden entendre i parlar la seva llengua i, per tant, no es dona la impossibilitat de comprensió i de relació verbal.

L'objectiu d'aquests treballs és proporcionar als mestres i professors que han d'ensenyar català als nostres immigrants una eina que els serveixi per apropar-se una mica a la llengua que parlen els seus alumnes. No es tracta, evidentment, que aprenguin àrab, xinès o fula, per exemple. Només pretenem que tinguin una idea general del funcionament de la gramàtica d'aquestes llengües que els permeti valorar i entendre les dificultats i els progressos dels aprenents. És obvi que no tots els problemes lingüístics provenen de la interferència amb la primera llengua: alguns són generals en qualsevol aprenentatge d'una segona o, fins i tot, d'una primera llengua. Però sí que hi ha determinats errors que s'entenen més bé si es compara la gramàtica del català amb la de l'altra llengua. Nosaltres no pretenem, en aquests estudis, donar solucions ni material didàctic per als problemes concrets. Això es podrà fer en una segona fase, ara que tenim identificades les diferències entre les dues llengües i que hem pogut detectar els errors més freqüents. El treball que presentem ara hauria d'ajudar l'ensenyant a deduir d'on vénen o d'on poden venir els problemes i hauria d'estimular-lo a trobar estratègies didàctiques adequades a cada cas.

La idea de fons que hi ha al darrere d'aquest projecte és que, perquè els immigrants s'integrin, cal que la societat d'acollida tingui algun coneixement de la cultura dels que hi arriben. I la cultura, entre d'altres coses, inclou la llengua. I potser és el factor més important, perquè és el que permet la transmissió de coneixements, d'experiències i de sentiments. La llengua, i per raons històriques els catalans ho podem entendre molt bé, és un tret molt lligat a la persona i a la comunitat, que mereix un respecte especial per part dels altres i que en cap cas no s'ha de menystenir o ignorar.

Poder demostrar als immigrants que sabem alguna cosa de la seva llengua, encara que només sigui que en coneixem l'existència i el nom o la manera de dir *bon dia* o *gràcies*, manifestar que hi estem interessats i ensenyar-los que tenim un llibret que ens pot ajudar a saber-ne més, són coses que ells agrairan, com ho agrairíem nosaltres si ens trobéssim en les seves circumstàncies. En molts casos, especialment per als parlants d'algunes llengües africanes, aquest interès pot tenir encara un altre efecte beneficiós: evitar que ells s'avergonyeixin de la seva pròpia llengua i, per tant, reduir el sentiment d'inferioritat que de vegades senten envers ells mateixos i la seva cultura quan són aquí. Només quan ens acceptem i ens sentim acceptats som capaços d'acceptar els altres. Un procés d'integració no pot anar desvinculat del coneixement mutu. Integrar no vol dir fagocitar. Integrar-se no pot implicar haver de renunciar la a pròpia cultura. Si fos així seria un empobriment... per les dues parts.

Estructura del llibre

Aquest llibre consta de cinc parts. En la primera, *Identificació de les llengües*, es donen unes nocions bàsiques sobre el lloc on es parlen el fula i el wòlof, el nombre de parlants, la situació sociolingüística i les variants dialectals, i les seves principals característiques gramaticals. Aquestes dues llengües s'han agrupat en un sol volum perquè pertanyen al mateix grup de la mateixa família, les llengües atlàntiques, i tenen propietats gramaticals força semblants.

La segona part, *Descripció gramatical*, presenta algunes qüestions de l'estructura de la gramàtica del fula i el wòlof, especialment d'aquelles que són més diferents del català o que poden ser la font d'alguns errors. Està organitzat internament en quatre subapartats: fonologia i fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic. Aquest capítol no s'ha de veure com una "gramàtica del fula i del wòlof": és només un conjunt d'informacions gramaticals sobre aquestes dues llengües comparades amb les estructures corresponents del català. Sempre que ens ha estat possible hem relacionat la comparació gramatical amb els errors que hem detectat en la parla catalana de persones fules i wòlofs. Hem intentat sempre deixar de banda els tecnicismes i hem simplificat els problemes al màxim. Possiblement un lingüista hi trobarà mancances, problemes interessants poc explicats i sense cap proposta de solució. I tindrà raó. Però es tracta

d'un treball amb una finalitat pràctica molt clara: ajudar els educadors (que no necessàriament són lingüistes). És per això que hem cregut convenient deixar de banda les disquisicions que podrien ser molt interessants per a un lingüista però que no aportarien res significatiu a l'obra tal com l'hem concebuda des del començament.

Els exemples que apareixen en aquesta segona part del llibre provenen de diferents fonts. Alguns ens els ha facilitat directament A. Bocar Sam, i d'altres els hem extret de les obres gramaticals citades a la bibliografia. Aquests últims, en alguns casos, s'han adaptat o modificat seguint les indicacions d'A. Bocar Sam. En el text, amb l'abreviatura (Sam) marquem només els exemples que són originals d'A. Bocar Sam.

La tercera part inclou una llista amb els tipus d'errors que hem trobat, amb alguns exemples i la referència a l'apartat del segon capítol en què es tracta la qüestió. Els errors provenen de parlants fules i wòlofs que hem entrevistat quan parlaven català. En algun cas, l'informant parlava castellà, perquè ha estat difícil trobar adults wòlofs o fules que parlessin català. En qualsevol cas, els resultats no són diferents dels que tindríem si haguessin parlat en català: els tipus d'errors són gairebé els mateixos perquè les dues llengües, el català i el castellà, són molt similars. Quan en la descripció gramatical apareix un exemple d'error en castellà, aquest es marca entre parèntesis amb l'abreviatura (cast.).

S'ha de tenir en compte que cap dels nostres informants no era en els primers estadis d'aprenentatge de la llengua. Això vol dir que no hem pogut detectar alguns dels errors que, molt probablement, es donen en els primers moments i després desapareixen.

El quart apartat consisteix en quatre breus vocabularis: català – fula / fula – català i català – wòlof / wòlof – català. Les formes fules i wòlofs estan escrites amb l'ortografia de cada una de les llengües. En el segon capítol, en parlar de la fonologia i la fonètica, es donen les equivalències entre aquestes grafies i els símbols de l'alfabet fonètic internacional. Això pot facilitar, fins a un cert punt, la pronunciació d'alguna paraula en fula o en wòlof, si és necessari. S'han triat els conceptes que es consideren més o menys universals en la bibliografia especialitzada i s'hi han afegit aquells que ens semblava que podien ser d'ús més freqüent en la nostra societat o en la seva cultura.

Finalment, el cinquè punt és una breu bibliografia que inclou referències assequibles des de Catalunya i adreces de pàgines web relacionades amb el tema, i el sisè apartat conté els apèndixs: el quadre de l'Alfabet Fonètic Internacional, el quadre de sons del català i diferents mapes.

Agraïments

Tot aquest projecte no hauria estat possible sense el finançament del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya. Agraïm, doncs, d'una manera molt especial la confiança que ens ha demostrat la consellera Irene Rigau i la col·laboració de les persones del Departament que presideix.

La redacció d'aquest volum s'ha beneficiat de la col·laboració de diverses persones. En primer lloc agraïm la feina que han fet els becaris i col·laboradors que han treballat directament o indirectament en aquest projecte, entrevistant informants, transcrivint els enregistraments, i fent tot el que calia: L. Gauvreau, M. Marí, L. Riera, R. Agustí i L. Turon. A O. Fullana devem les pautes i totes les indicacions necessàries per a l'estructuració dels vocabularis finals i a C. Juher, la revisió del manuscrit. Agraïm també a les escoles que ens han facilitat les entrevistes als informants: el CEIP La Farga de Salt, el CEIP Joan Bruguera de Girona, el CEIP El Portitxol de L'Estartit, el Centre de Formació d'Adults de Figueres Maria Verdaguer, i la Parròquia de Sant Genís de Torroella de Montgrí. Expressem també el nostre agraïment a les persones que han acceptat de ser entrevistades i a la seva disponibilitat. Donem les gràcies a la *International Phonetic Association (c/o Department of Linguistics, University of Victoria, Victoria, British Columbia, Canadà)* per permetre la reproducció del quadre de sons que apareix a la secció d'apèndixs. Finalment, volem donar les gràcies molt especialment a Amadow Bocar Sam, que ha acceptat de revisar aquest treball i que ens ha aportat diverses informacions, evitant que hi apareguessin uns quants disbarats.

Agraïm per endavant tots els suggeriments, observacions i correccions que els lectors ens puguin fer a l'adreça de correu electrònic gali@udg.es. La vostra col·laboració ens podrà ser molt útil per millorar el nostre treball

ABREVIATURES USADES EN LA DESCRIPCIÓ GRAMATICAL

ALT.CONS.	alternança consonàntica	NEG.	negació
ANT.	anterioritat	OBJ.	objecte
ART.	article	PART.	partícula
ASP.	aspecte	PARTIT.	partitiu
AUGM.	augmentatiu	PASS.	passat
BEN.	benefactiu	PERF.	perfectiu
CAUS.	causativitat	PL.	plural
CLASS.	classe nominal	POSS.	possessiu
COMP.	companyia	PR.	presentacional
DEM.	demonstratiu	PRED.	predicatiu
DESPL.	desplaçament	PROL.	prolocatiu
DET.	determinant	PRON.	pronom
DUR.	duratiu	RECIPR.	reciprocitat
EMF.	èmfasi / emfàtic	REF.	reflexiu
FUT.	futur	REIT.	reiteració
HAB.	present habitual	REL.	relatiu
HUM.	humà	REL.COND.	relatiu condicional
IMP.	imperatiu	REL.TEMP.	relatiu temporal
IMPERF.	imperfectiu	SG.	singular
INF.	infinitiu	SUB.	subordinació
INTENS.	intensificador	SUF.	sufix
MARC. RELAC.	marcador relacional		

ABREVIATURES USADES EN EL VOCABULARI

adj.	adjectiu	num.	numeral
adv.	adverbi	prep.	preposició
conj.	conjunció	pron.	pronom / pronominal
n.	nom	v.	verb

1. IDENTIFICACIÓ DE LES LLENGÜES

1.1. FAMÍLIA LINGÜÍSTICA, SITUACIÓ GEOGRÀFICA I NOMBRE DE PARLANTS

El fula i el wòlof són dues llengües africanes pertanyents a la branca atlàntica de la família lingüística nigerocongolesa i es parlen a l'Àfrica Subsahariana, a la franja atlàntica del continent (vg. els mapes de l'apartat 6.3).

El fula és una de les llengües més importants del continent africà, tant pel nombre de parlants com per la seva distribució geogràfica. S'estén per l'Àfrica oriental, occidental i central, i té uns 25 milions de parlants, aproximadament. En aquest estudi prendrem com a base per a la descripció gramatical el pular (o pulaar), que és una variant del fula parlada a la vall del riu Senegal i regions veïnes (Senegal, Mauritània, Gàmbia, Guinea-Bissau, nord de Guinea i oest de Mali). Altres variants del fula es parlen a diferents regions africanes des del Nil fins a l'Atlàntic. La principal diferència entre les variants es troba en el lèxic, ja que el fula manté una unitat estructural important.

El wòlof és una llengua que es parla a Senegal, on els wòlofs són el grup ètnic majoritari (35% de la població), i a Gàmbia, on són minoritaris (13% de la població). En total hi ha uns 7.000.000 de parlants de wòlof, d'entre els quals, 2.000.000 el tenen com a llengua primera. Existeixen algunes varietats dialectals del wòlof, encara que aquestes, com hem vist en el cas del fula, presenten un alt grau d'unitat lingüística.

1.2. L'ESCRITURA

Els parlants de fula escriuen la seva llengua en caràcters àrabs (ajami) com a mínim des del segle XVIII. Aquesta escriptura ajami encara és utilitzada actualment, sobretot a Foûta Djallon (Guinea). Ara bé, després de les independències nacionals, alguns intel·lectuals africans intentaren suprimir l'analfabetisme mitjançant

l'ensenyament de llengües africanes. Aquest interès va portar a una trobada d'experts a Bamako l'any 1966 sota el patronatge de la UNESCO. En aquesta reunió es determinà, entre altres coses, una transcripció unificada del fula en caràcters llatins. Aquesta transcripció s'ha utilitzat per a la publicació de textos i per a la impressió de diaris i revistes. El fula s'ha anat estenent entre la població, tot i que la correspondència es manté força sovint en àrab o en francès.

Com en el cas del fula, l'alfabet que es va fer servir per començar a transmetre el wòlof per via escrita va ser l'alfabet àrab (conseqüència del contacte amb l'islam, des del segle XI). Després de la colonització europea es va començar a transcriure en l'alfabet llatí, que, tot i tenir més representacions per als sons vocàlics que l'àrab, no permet una transcripció totalment fidel dels sons del wòlof. Per això, el CLAD (Centre de Lingüística Aplicada de Dakar) ha decidit incloure una sèrie de convencions particulars que han permès una ortografia estandaritzada oficial des de l'any 1975 (els textos religiosos i els escrits de persones amb formació islàmica es mantenen en àrab, però). Actualment, el wòlof és d'ús corrent en ràdios i televisions, a més de ser una de les llengües que s'inclou als plans docents d'educació primària a Gàmbia.

El fula i el wòlof són les llengües franques (no europees) que més es fan servir en la seva zona d'influència. Cal tenir en compte que aquestes llengües es parlen en unes regions geogràfiques que no coincideixen amb les fronteres dels diferents estats, és a dir, no hi ha una identificació estat – llengua. A més, en moltes zones d'aquesta regió hi conviuen altres llengües africanes que també són conegudes i parlades pels habitants, a part de l'àrab i el francès (per exemple, a Gàmbia es parlen el fula, el wòlof i el malinké).

Aquestes dades ens poden servir per adonar-nos de la complexa situació sociolingüística que es dona a la zona.

1.3. PROPIETATS TIPOLÒGIQUES

Com ja hem esmentat anteriorment, i segons les classificacions genètiques que es fan de les llengües del món, el fula i el wòlof pertanyen a la branca atlàntica de la família nigercongolea. Les principals característiques lingüístiques d'aquesta branca són les següents:

- a) Tenen classes de noms. Els noms no presenten flexió de gènere masculí / femení (o masculí / femení / neutre), sinó que es classifiquen en diversos grups d'acord amb propietats semàntiques, morfològiques, fonològiques o sintàctiques. La quantitat de grups o classes varia i, en llengües especialment conservadores en aquest aspecte, n'hi pot arribar a haver 20 de diferents.
- b) La flexió de singular i plural en els noms es fa mitjançant prefixos o sufixos.
- c) Tenen tant prefixos com sufixos derivatius.
- d) L'ordre de constituents dins la frase és: subjecte - verb - objecte. Això permet classificar aquestes llengües com a llengües SVO.
- e) Tenen preposicions. Aquest fet és consistent amb la caracterització com a llengua SVO, que pressuposa que, en general, els nuclis precedeixen els complements.
- f) Hi ha canvi de consonant inicial. Es tracta de canviar la naturalesa fonològica de la consonant inicial d'una arrel en funció de les propietats del sufix de classe de paraula.

A més, hi ha una sèrie de característiques que comparteixen el fula i el wòlof i que de vegades precisen una mica alguna de les característiques generals anteriors:

- a) Distingeixen entre vocals llargues i breus. La llargada de la vocal té valor distintiu, és a dir, serveix per distingir morfemes o paraules.
- b) Hi ha prenasalització de moltes consonants.
- c) L'ordre de constituents és força lliure a la frase. Aquest ordre està determinat per la presència o no d'una sèrie de partícules (aspectuals i predicatives) que fonològicament i morfològicament són independents del verb i que determinen gran part de la interpretació de tota la frase.
- d) L'ordre dins del sintagma nominal és més estricte: el nom precedeix el seu complement (un possessiu, un complement introduït per un marcador relacional o

una oració de relatiu) i la majoria de determinants precedeixen el nom (l'única excepció és el determinant definit).

A banda d'aquestes característiques, n'hi ha unes que són específiques del wòlof:

- a) No hi ha marques morfològiques per distingir els membres de cada classe de paraula. La classe de nom es dedueix per les relacions de concordança amb determinants i pronoms.
- b) No té adjectius.

I unes altres del fula:

- a) Es dona alternança consonàntica i canvi de classe nominal per establir el nombre, que en fula pot ser singular o plural, bàsicament.
- b) Té pocs adjectius "genuïns" i predominen els verbs estatus.

2. DESCRIPCIÓ GRAMATICAL

2.1. FONOLOGIA I FONÈTICA

2.1.1. SISTEMA VOCÀLIC

Els sistemes vocàlics del fula i el wòlof són diferents quant al nombre de segments. Mentre que en fula trobem set vocals /a, e, ε, i, o, ɔ, u/, en wòlof n'hi ha un total de vuit /a, ə¹, e, ε, i, o, ɔ, u/. En els següents esquemes representem els sistemes vocàlics d'ambdues llengües:

(1) fula

i		u
	e	o
	ε	ɔ
		a

(2) wòlof

i		u	
	e	o	
	ε	ə	ɔ
			a

En els sistemes vocàlics del fula i del wòlof, les vocals [e] i [o] són una mica més tancades que les nostres i, per tant, s'acosten més a la [i] i la [u], respectivament. La [ε] i la [ɔ] també són una mica més tancades i s'assemblen una mica a les nostres corresponents vocals tancades. El so del wòlof, representat com a [ə] és una vocal neutra, propera a la neutra del català, però més oberta.

---

¹ La grafia d'aquesta vocal neutra [ə] és <ë>. La resta de vocals tenen les mateixes grafies que en català.

Per altra banda, tant en fula com en wòlof totes les vocals poden ser breus i llargues, excepte la vocal [ə] del wòlof. La quantitat vocàlica té valor distintiu, tal com observem als exemples següents²:

(3) fula

<i>Alla</i>	‘Déu’	<i>alaa</i>	‘no hi ha ningú’
<i>lira</i>	‘ser elàstic’	<i>liira</i>	‘assecar’
<i>wela</i>	‘ser agradable’	<i>weela</i>	‘estar suspès’

(4) wòlof

<i>kus</i>	‘conduir’	<i>kuus</i>	‘nan’
<i>la</i>	‘a’	<i>laa</i>	‘costat’
<i>mus</i>	‘mai’	<i>muus</i>	‘gat’
<i>kata</i>	‘fer l’amor’	<i>kataa</i>	‘ser problemàtic’
<i>musal</i>	‘estalviar, guardar’	<i>muusal</i>	‘coure’

2.1.2. SISTEMA CONSONÀNTIC

El sistema consonàntic de cada una d’aquestes llengües és similar i es pot representar d’una manera unificada en el següent esquema³:

---

² Per expressar gràficament l’allargament repetim la vocal.

³ La consonant oclusiva glotal i les consonants implosives només es troben en fula. A més, no totes les variants d’aquesta llengua tenen totes les consonants implosives ([ŋ] falta en algunes).

(5)

	Bilabial	Lab.dent.	Dent. alv.	Pre/pal	Velar	Glotal
Oclusiva	p b		t d		k g	ʔ
Fricativa		f	s	ʃ	x	
Africada				tʃ dʒ		
Nasal	m		n	ɲ		
Vibrant			r			
Aproximant				j	w	
Lateral			l			
Implosives	ɓ		ɗ	ɟ	ŋ	

Les consonants implosives del fula [ɓ, ɗ, ɟ, ŋ]⁴ no existeixen en català i es caracteritzen pel seu mode d'articulació, que consisteix en l'aspiració de l'aire quan es produeixen. El punt d'articulació és el mateix que el de les consonants no implosives paral·leles [b, d, n, j]:

- (6) buubi 'mosques'   buubi 'fer un fred humit'
seedii 'ser testimoni'   seedii 'passar l'estació seca'

L'oclusiva glotal [ʔ] que trobem en fula és un so consonàntic oclusiu que es realitza per mitjà de l'obstrucció total del pas de l'aire, de manera que en resulta un període de silenci. Aquest so no existeix en les nostres llengües i és difícil d'identificar.

A part d'aquestes particularitats del sistema consonàntic del fula, ambdues llengües tenen consonants prenasalitzades i consonants dobles. Les consonants dobles, tal com passava amb les vocals, tenen valor distintiu en fula i en wòlof:

---

⁴ Les grafies d'aquestes consonants implosives són les següents:

(i) [ɓ] = <ɓ>, [ɗ] = <ɗ>, [ɟ] = <ɟ>, [ŋ] = <ŋ>

Altres grafies que hem de tenir presents, tant per al fula com per al wòlof són:

(ii) [tʃ] = <c>, [x] = <h>, [j] = <y> i [ʔ] = <'>

(7) fula

<i>wu/a</i>	‘ser calent’	<i>wulla</i>	‘cridar’
<i>haḅa</i>	‘barallar-se’	<i>haḅḅa</i>	‘llogar’
<i>fota</i>	‘ser igual’	<i>fotta</i>	‘retrobar’
<i>fiṇa</i>	‘despertar-se’	<i>fiṇna</i>	‘posar-se nerviós’

(8) wòlof

<i>fat</i>	‘ordenar’	<i>fatt</i>	‘tapar’
<i>nit</i>	‘persona’	<i>nitt</i>	‘vint’
<i>gëm</i>	‘creure’	<i>gëmm</i>	‘tancar els ulls’
<i>saku</i>	‘lloro’	<i>sakku</i>	‘estar tapat, tenir un tap’

Les consonants prenasalitzades són el resultat de combinar una nasal amb altres consonants. Aquestes consonants prenasalitzades poden ocupar diferents posicions dins de la paraula:

(9) fula

<i>ndiyam</i>	‘aigua’	<i>hiirndude</i>	‘pondre’s el sol’
<i>mbaroodi</i>	‘lleó’	<i>funnaange</i>	‘est, orient’
<i>nyewre</i>	‘mongeta’		

(10) wòlof

<i>mbuuru</i>	‘pa’	<i>jaamba</i>	‘marihuana’
<i>ndab</i>	‘recipient’	<i>fendeeku</i>	‘fer-se gran’
<i>ngelaw</i>	‘vent’	<i>xonq</i>	‘vermell’
<i>bunt</i>	‘porta’		

Finalment, ni el fula ni el wòlof tenen alguns sons que hi ha en català com la bategant [r], la sibilant sonora [z], la lateral palatal [ʎ], la fricativa palatal sonora [ʒ] i la fricativa palatal sorda [ʃ]. És possible que els errors detectats en la realització d’aquests segments del català siguin conseqüència de la seva inexistència en fula i wòlof (vg. § 2.1.4).

2.1.3. SISTEMA SIL·LÀBIC

L'estructura sil·làbica més habitual en fula i en wòlof és CV, que és la menys marcada a totes les llengües (s'ha de tenir en compte que les consonants i les vocals dobles i les consonants prenasalitzades representen un sol so):

(11) fula

su - ka	'jove'
pu - llo	'fula'
da - nki	'llit'

(12) wòlof

ta - pe	'catifa'
da - ra	'res'
noo - nu	'així'

Cal dir, però, que aquesta estructura no es manté amb total rigidesa, ja que no és estrany trobar paraules amb altres esquemes sil·làbics com CVC, VC i V en ambdues llengües:

(13) fula

CVC	<i>gar - di - do</i>	'director'
	<i>a - mu - gol</i>	'ballar'
VC	<i>ar - de</i>	'venir'
	<i>en</i>	'nosaltres'
V	<i>a - mu - gol</i>	'ballar'
	<i>e - ran - go</i>	'trucada telefònica'

(14) wòlof

CVC	<i>ceeb</i>	'arròs'
	<i>caa - moñ</i>	'mà esquerra'
VC	<i>ag - si</i>	'arribar'
	<i>at</i>	'any'
V	<i>a - na</i>	'on'
	<i>ë - ka - ti</i>	'aixecar'

En cap de les dues llengües no és possible trobar una seqüència sil·làbica de tres consonants.

Els problemes relacionats amb l'estructura sil·làbica del català que presenten els parlants de fula i wòlof poden ser de diferents tipus i es comenten a l'apartat 2.1.4.3.

2.1.4. ERRORS FONOLÒGICS

2.1.4.1. Problemes amb segments vocàlics

Els parlants de fula i wòlof tendeixen a convertir les vocals [ə], i [e] del català i del castellà en [i]:

(15) Confusió de sons vocàlics:

[ə]studien	<i>istudien</i>
[ə]stiu	<i>istiu</i>
[e]xplicar	<i>isplicar</i> (cast.)

La causa de la confusió entre aquestes dues vocals pot ser el fet que aquestes llengües tenen una vocal [e] molt tancada que acústicament és molt propera a la [i] del català i del castellà.⁵

2.1.4.2. Problemes amb segments consonàntics

Hi ha consonants del català que no existeixen ni en fula ni en wòlof, com són la bategant [r], la sibilant sonora [z], la lateral palatal [ʎ] i les fricatives palatals [ʒ] i [ʃ]. Alguns dels errors fonètics relacionats amb aquesta característica fonològica són:

---

⁵ Un altre dels errors detectats és la simplificació dels diftongs (sobretot del castellà), que no són gaire comuns en aquestes llengües:

(i)	juega	<i>juga</i>
	veinte	<i>vente</i>
	veinticinco	<i>ventisinco</i>

(16) Canvi de segments consonàntics en català per parlants de fula i wòlof:⁶

prince[z]a	prince[s]a
va[r]eta màgica	va[r]eta màgica
ca[ʎ]i	ca[j]i
butifa[r]es	butifa[r]es
[ʒ]ent	[j]ent
[ʎ]egir	[l]egir

2.1.4.3. Problemes amb l'estructura sil·làbica

Els problemes relacionats amb l'estructura sil·làbica del català que presenten els parlants de fula i de wòlof poden ser de diferents tipus:

(17) a. Reducció de grup sil·làbic:

<i>tres</i>	<i>tes</i>
<i>qua-tre</i>	<i>qua-te</i>
<i>es-tre-lla</i>	<i>es-te-lla</i>

b. Increment de grup sil·làbic:

<i>e-vi-tar</i>	<i>en-vi-tar</i>
<i>cru</i>	<i>crut</i>
<i>tam-bé</i>	<i>tam-bén</i>

c. Creació de síl·laba nova:

<i>sem-pre</i>	<i>sem-pe-re</i>
<i>tre-ba-llar</i>	<i>te-re-ba-llar</i>
<i>mes-cla</i>	<i>mes-ca-la</i>

---

⁶ A més dels errors amb aquestes consonants del català, la fricativa interdental [θ] del castellà també presenta problemes per als parlants de fula i wòlof que, molt sovint, realitzen aquest so com una sibilant [s]:

(i) francés fran[s]és
doce do[s]e

d. Elisió de síl·laba:

des-can-sà- <i>vem</i>	des-can- <i>saam</i>
ai- <i>xí</i>	aix-

Els errors que hi ha a (17a) i a (17c) es relacionen directament amb l'absència de seqüències complexes del tipus 'consonant oclusiva + líquida' ([l, r]) en fula i en wòlof. En els casos de (17a) se simplifica l'inici de síl·laba eliminant un dels segments, la líquida. En els de (17c), en canvi, s'insereix una vocal [ə] epentètica que separa les dues consonants en contacte i dóna lloc a una nova síl·laba amb l'estructura no marcada CV.

Els exemples de (17b), en els quals s'afegeix una consonant, tenen en comú que l'increment sempre apareix a final de síl·laba. El primer es pot veure com un cas de prenasalització d'una consonant (la bilabial [b]), un procés que, com hem vist, és propi tant del fula com del wòlof.

A (17d) se simplifica la paraula eliminant alguna síl·laba. En tots els casos el resultat sempre és una seqüència sil·làbica que respecta les estructures de les llengües primeres dels parlants. Destaquem el primer, en què la simplificació comporta l'aparició d'una vocal llarga (recordem que la distinció entre vocal llarga i vocal breu és distintiva en aquestes llengües).

2.2. MORFOLOGIA

2.2.1. MORFOLOGIA NOMINAL

2.2.1.1. El nom

2.2.1.1.1. Classes de noms

Igual que el català o les llengües romàniques en general, el fula i el wòlof agrupen els noms en classes. La gran diferència és que mentre que a les llengües

romàniques només hi ha dues grans classes (masculí i femení)⁷, el fula i el wòlof classifiquen els noms en molts més grups: el wòlof distingeix vuit classes diferents i el fula en té vint-i-quatre⁸. Aquesta classificació no té res a veure amb els criteris de gènere que es fan servir en català sinó que se segueixen uns criteris semàntics i gramaticals que als parlants de llengües romàniques ens poden semblar força sorprenents o poc clars (cal tenir en compte, però, que tampoc no és gens clar quins criteris es fan servir per determinar, per exemple, que en català *cadira* és femení i *sofà* masculí).

La distinció de classes de nom és molt important en aquestes llengües perquè, com comprovarem en els apartats següents, té conseqüències en les formes de molts dels elements que es relacionen sintàcticament amb els noms com és el cas dels determinants, els pronoms relatius o els numerals, entre d'altres.

Com hem comentat, els criteris per classificar els noms en diferents classes nominals en fula i en wòlof ens poden semblar poc clars als parlants de català. Com a mostra dels criteris de tipus semàntic podem citar els següents:

(18) fula

classe <i>on</i> :	singular d'éssers humans
classe <i>dán</i> :	líquids
classe <i>ndun</i> :	animals petits, parts del cos

(19) wòlof

classe <i>gi</i> :	arbres
classe <i>mi</i> :	líquids
classe <i>ji</i> :	noms de parentiu i de fruites

I d'entre els més relacionats amb qüestions gramaticals es poden citar:

---

⁷ Hi podríem afegir un tercer grup: el neutre. Aquest, però, és molt més reduït i en català afecta només certs elements pronominals.

⁸ Aquesta xifra pot variar segons la bibliografia consultada i segons la variant de fula que es descriu. La mitjana, però, és d'una vintena de classes.

(20) fula

classe *on/ 'o /'oo*: préstecs d'altres llengües
classe *el*: diminutius
classes *dën / dïn*: plural de certes classes

(21) wòlof

classe *bi*: préstecs d'altres llengües

Tant en fula com en wòlof les classes de noms es caracteritzen per tenir la seva sèrie particular de determinants i de pronoms. La principal diferència entre totes dues llengües respecte a aquest punt és que en fula els noms acostumen a presentar unes terminacions de classe (vocal o vocal més consonant), però en wòlof no, de manera que en aquesta llengua és la forma del determinant allò que ajuda a identificar la classe a què pertany cada nom⁹.

A continuació donem alguns exemples de noms amb la seva classe corresponent:

(22) fula

classe *on*:

<i>gorko</i>	‘home’
<i>portojo</i>	‘persona blanca’
<i>janginoowo</i>	‘estudiant’
<i>boobo</i>	‘nadó’
<i>debbo</i>	‘dona’
<i>oto</i>	‘cotxe’

classe *ben*:

<i>worbe</i>	‘homes’
<i>portoo be</i>	‘gent blanca’

---

⁹ En wòlof la consonant de l'article coincideix en molts casos amb (tret de) la primera consonant de la paraula. Així, a la classe *bi* predominen els noms que comencen per [b, p], a la classe *wi* noms que comencen per [f, w] i a la classe *gi* noms que comencen per [g, x], per exemple.

classe *el*:

lekkel   ‘arbret’
kudduyel   ‘cullereta’ (Sam)

(23) wòlof

classe *bi*:

toogu   ‘cadira’
bunt   ‘porta’
paaka   ‘ganivet’

classe *si*:

soxna   ‘dona’

classe *ki*:

nit   ‘gent, persona’

2.2.1.1.2. Formació de plural

A diferència del català, el fula i el wòlof no tenen un sufix que indiqui plural. En aquestes llengües el plural es reflecteix en la classe nominal, que, com hem indicat anteriorment, en fula es marca amb la terminació nominal, i en wòlof, amb el determinant definit. A més, en fula, de vegades el canvi de singular a plural implica una alternança consonàntica en la inicial de la paraula:

(1)	gorko	‘home’	worbe	‘homes’
	hudó	‘herba’	kudooli	‘herbes’
	paykun	‘nen petit’	paykoy	‘nens petits’
	nagge	‘vaca’	na’i	‘vaques’

Com es pot veure, el plural de *gorko* ‘home’ es fa mitjançant l’adscripció a una classe diferent (reflectit en el sufix *-be*) i el canvi de consonant inicial, però el de *paykun* ‘nen petit’ es fa només amb un canvi de classe (sufix *-oy*). Aquesta alternança de consonant inicial també es dona en alguns verbs en passar d’una forma singular a una de plural:

- (25) a. gork-o   ‘-ari
home + CLASS. SG.   ALT.CONNS. + venir
‘un home ha vingut’
- wor-ɓe   *ng-ari*
home + CLASS. PL.   ALT.CONNS. + venir
‘uns homes han vingut’
- b. debb-o   *y-ehi*
dona + CLASS. SG.   ALT.CONNS. + marxar
‘una dona ha marxat’
- rew-ɓe   *nj-ehi*
dona + CLASS. PL.   ALT.CONNS. + marxar
‘unes dones han marxat’

Pel que fa al wòlof, els exemples de (26) mostren que el plural es marca només amb el determinant definit, que és *yi*, per a set de les vuit classes, i *ñi* per a la vuitena¹⁰:

(26)	toogu <i>bi</i>	‘la cadira’	toogu <i>yi</i>	‘les cadires’
	soxna <i>si</i>	‘la dona’	soxna <i>yi</i>	‘les dones’
	nit <i>ki</i>	‘la persona’	nit <i>ñi</i>	‘les persones’

2.2.1.1.3. Errors relacionats amb el sistema nominal de classes

La forta diferència entre els sistemes nominals del fula i del wòlof (distribució dels noms per classes semàntiques o sintàctiques) i el del català (classificació dels noms per gèneres) comporta certes dificultats per als aprenents de català quan han d’identificar el gènere dels noms en la nostra llengua:

---

¹⁰ Alguns noms del wòlof també marquen el plural canviant la consonant inicial:

(i)	<i>bët</i>	‘ull’	<i>gët</i>	‘ulls’
	<i>loxo</i>	‘braç’	<i>yoxo</i>	‘braços’
	<i>bunt</i>	‘porta’	<i>wunt</i>	‘portes’
	<i>bant</i>	‘fusta’	<i>want</i>	‘fustes’

(27) Problemes amb el gènere dels noms:

botifarra dolç

una programa

la baño maría

la futbol

Com observem a (27), els elements relacionats amb el nom no respecten la concordança en masculí i femení pròpia del català. Els errors es manifesten tant en el determinant, que marca la classe nominal en fula i en wòlof, com en els adjectius.

Tal com passa en la distinció de gènere en els noms, les variacions formals de nombre en català poden portar a equivocacions als parlants de fula i de wòlof:

(28) Problemes amb el nombre dels noms:

a. Singular en lloc de plural

les meva filles

el diners

la nenes

un altres

b. Plural en lloc de singular

les taula

L'explicació per a aquests errors és semblant a l'anterior. Mentre que en català la marca de plural sempre és el mateix sufix (-s), que s'aplica a noms, adjectius i determinants, en fula i en wòlof el nombre només es veu en el marcador de classe nominal, que varia segons el nom. Això pot fer que el parlant consideri que amb l'especificació del nombre en un dels elements ja n'hi ha prou.

2.2.1.2. Determinants

2.2.1.2.1. L'indefinit

En català i en castellà tenim un article indefinit *un(a)* que fem servir per introduir sintagmes nominals indefinits. Aquesta forma es relaciona clarament amb el numeral *un*. El cas del wòlof és fins a cert punt similar, ja que fa servir el numeral *benna* ‘un’ o bé les formes *ab* (*aw*) i *ay* (*ayi*), per al singular i el plural respectivament. Vegeu els exemples següents:

- (29) *benna* taabul   ‘una taula’
      ab siis   ‘una cadira’

El fula, en canvi, no té cap forma d'article indefinit. Aquest tipus de sintagmes s'expressen simplement amb l'absència de determinant:

- (30) basalle   ‘ceba / una ceba’
      boofu   ‘ou / un ou’

Respecte a l'absència de determinant en wòlof, cal dir que té un valor diferent del que té en fula i del que té en català, ja que sovint els noms apareixen sense determinant quan van acompanyats d'un complement. Sembla, doncs, que en aquesta llengua la presència del complement ja és suficient per identificar el referent del nom:

- (31) taabul Omar
      taula Omar
      ‘la taula de l'Omar’

2.2.1.2.2. L'article definit

El fula i el wòlof tenen un determinant definit que pot funcionar com l'article definit del català o bé com un demostratiu. Aquest determinant canvia de forma d'acord amb la classe del nom amb què es relaciona. Això fa que en fula trobem fins a vint-i-quatre formes diferents de determinant (una per a cada classe) i en wòlof deu (vuit

formes de singular, una per classe, i dues de plural, ja que diverses classes coincideixen en el plural). Les formes són les següents:

(32) fula

on, ben
den, din
nden, ndin, ndun
ngen, ngon, ngun
ngal, ngel, ngii, ngol
mban
kan, kin, kon
kal, kol
kun, koy
dan, dun

(33) gorko *on*

home DET.SG.

‘l’home’

worbe *ben*

homes DET.PL.

‘els homes’

(34) wòlof

Singular		Plural	
Pròxim	Lluny	Pròxim	Lluny
bi	ba	yi	ya
mi	ma		
li	la		
gi	ga		
wi	wa		
si	sa	yi (ñi)	ya (ña)
ji	ja		
ki	ka	ñi	ña

(35)	jigeen <i>ji</i>		jigeen <i>yi</i>
	dona DET.SG.		dona DET.PL.
	‘la dona’		‘les dones’

Com es pot comprovar a (34), en wòlof cada forma del determinant té dues variants, una acabada en *i*, que indica proximitat, i una altra acabada en *a*, que indica llunyania. Aquest contingut semàntic no es troba en l'article definit del català. El valor semàntic del determinant definit del fula tampoc no es correspon exactament amb el de l'article definit del català. Sembla que la referència de l'article del fula és molt més concreta que la de l'article del català, i s'apropa al valor del demostratiu. A més, com veurem en l'apartat 2.2.1.2.3, els demostratius del wòlof i del fula mantenen una estreta relació formal amb l'article.

Aquesta característica de l'article del wòlof i del fula és una diferència important respecte a llengües com el català, en què els sintagmes nominals amb article definit poden presentar diversos valors semàntics (correferència discursiva, identificació en un context, genericitat, etc.), però no la distinció dística (de proximitat o llunyania) que es reflecteix en wòlof i, en certa manera, també en fula. Per a aquesta funció el català fa servir els diferents demostratius¹¹.

2.2.1.2.3. Els demostratius

Ja hem dit que el determinant definit del wòlof té trets de demostratiu (les especificacions de proximitat i de llunyania). Per reforçar-ne el valor locatiu característic d'un demostratiu se'n modifica lleugerament la forma. Hi ha tres mecanismes per marcar-ho. El primer consisteix a allargar la vocal [i] de proximitat i a substituir la [a] de llunyania per la vocal llarga [e:]

(36)	bunt <i>bi</i>	‘la porta’	bunt <i>bii</i>	‘aquesta porta (d'aquí)’
	kër <i>ga</i>	‘la casa’	kër <i>gee</i>	‘aquella casa (d'allà)’

---

¹¹ Donat aquest doble valor del determinant definit del wòlof i del fula, en els exemples el glossem com DET. i el traduïm per un article o un demostratiu, segons correspongui.

El segon és afegir el sufix *-le* a l'article:

- (37) bunt *bile*   'aquesta porta'   bunt *bale*   'aquella porta'
nit *kile*   'aquest home'   nit *kale*   'aquell home'

I el tercer combina la consonant de l'article amb la vocal llarga [o:] seguida de la consonant de l'article un altre cop i de la vocal [u] o [a], que indiquen, respectivament, la proximitat i la llunyania. En aquest cas és necessari que hi hagi una relació entre l'objecte referit i el parlant:

- (38) bunt *boobu*   'aquesta porta (que tens a la vora)'
kër *googa*   'aquella casa (que tu coneixes)'

El que podem observar a partir de tots els exemples anteriors és que la forma del demostratiu en wòlof manté una estreta relació amb la forma de l'article.

Pel que fa al fula, el demostratiu és només de proximitat, és a dir, el que en català expressem amb *aquest*. Per expressar llunyania o precisar l'abast del demostratiu s'utilitzen elements adverbials de lloc (prolocatius):

- (39) a. 'Oo *gaay* ko miny-am
DET. aquí PRED. germà petit + de mi
'aquest (d'aquí) és el meu germà petit'
- b. Ko ngel *dâa* cukalel
PRED. DET. allà nen
'és aquell (lit. aquest d'allà) nen'

Aquest comportament del demostratiu és semblant al del francès, on trobem construccions en les quals el demostratiu es reforça amb un element adverbial de lloc:

- (40) a. cet enfant-*ci*
DEM. nen + aquí
'aquest nen (d'aquí)'

- b.   *cet*   *enfant-là*
           DEM.   *nen + allà*
           ‘aquell nen (d’allà)’

En fula, la posició que ocupa el determinant dins del sintagma nominal condiona la interpretació com a article o com a demostratiu: quan segueix el nom, equival a l'article definit, i quan el precedeix, és clarament un demostratiu. En algunes classes nominals el determinant pot variar lleugerament segons si s'interpreta com a demostratiu o com a article definit. Les formes que presenta són les següents:

- (41) a. Article acabat en *-n*: la consonant cau i es dobla la vocal:

<i>sukkar on</i>	<i>oo</i> <i>sukkar</i>
sucre DET.	DET. sucre
‘el sucre’	‘aquest sucre’
<i>pade den</i>	<i>dée</i> <i>pade</i>
sabates DET.	DET. sabates
‘les sabates’	‘aquestes sabates’

- b. Article no acabat en *-n*: article i demostratiu coincideixen formalment:

<i>caangol ngol</i>	<i>ngol</i> <i>caangol</i>
riu DET.	DET. riu
‘el riu’	‘aquest riu’
<i>linngii ngii</i>	<i>ngii</i> <i>linngii</i>
peix DET.	DET. peix’
‘el peix’	‘aquest peix’

2.2.1.2.4. Errors vinculats als determinants

Pel que fa a l'ús dels determinants definits i indefinits que fan els parlants de wòlof i de fula quan aprenen català, s'aprecien errors de tipus diferents.

El primer és el problema de concordança de gènere i nombre entre el nom i els seus determinants, que ja hem comentat abans (vg. § 2.2.1.1.3):

- (42) *el pell*   *el diners*   *la pueblo*
           un excursión   *un rodes*   *aquesta árbol*

L'altre problema és la definitud dels sintagmes nominals, és a dir, usos de l'article definit en contextos en què no hi hauria de ser o sintagmes indefinits en contextos incorrectes:

- (43) a. Definitud innecessària:
           (estudio) per poder buscar *la* feina
           [com anaves a col·legi?] en *el* cotxe
           el meu germà està en el col·legi *del* Montjuïc
- b. Indefinitud incorrecta:
           la gent de Ø meu país
           (anàvem) al poble de Ø costat
           (hi ha gent que està allà) tomando Ø sol
           él está en Ø despacho (cast.)
           cogíamos Ø bus (cast.)

Aquesta vacil·lació és mostra de la dificultat per assimilar l'ús correcte de l'article definit en català. Cal suposar que els dos tipus d'errors es produeixen perquè els valors del determinant definit i de l'absència de determinant del fula i del wòlof són molt diferents dels del català. El valor dític del determinant definit en aquestes llengües no es troba en cap dels usos de l'article definit de (43b), i aquesta podria ser la raó de la seva absència.

Possessius

2.2.1.3.1. Les formes de possessiu en fula i en wòlof

Igual que les llengües romàniques, el fula i el wòlof compten amb un paradigma complet de formes de pronoms possessius. El del fula és:

(44)

	Singular	Plural
1a. persona	am	men [inclusiu] amen [exclusiu]
2a. persona	maa	mo'on
3a. persona ¹²	ma(kko)	ma(ɓɓe)

Els possessius en fula són, en realitat, pronoms complement, és a dir, la construcció catalana *'el meu cotxe'* en fula es diria *'el cotxe de mi'*. Per això el possessiu de tercera persona varia en funció de la classe nominal a què pertany el posseïdor. Com observem a (44), el possessiu de tercera persona, tant per al singular com per al plural, té una arrel invariable *ma-* a la qual s'afegeix un morfema de classe nominal. Aquest morfema de classe nominal es correspon amb la classe nominal del posseïdor:

- (45) a. (Pennda) gorko ma-kko
Penda   marit   de ella + CLASS.
'el seu marit (el marit de la Penda)'
- b. (nagge) koingal ma-gge
vaca   pota   de ella + CLASS.
'la seva pota (la pota de la vaca)'

I el paradigma del wòlof és el de (46):

(46)

	Singular	Plural
1a. persona	suma/sama	suñu/suñ
2a. persona	sa	seen
3a. persona	-am	seen

---

¹² Aquestes són les formes dels possessius de tercera persona quan el posseïdor és un ésser humà. La terminació entre parèntesis correspon als morfemes de les classes nominals *on* i *ɓe* que inclouen els noms d'éssers humans i els seus plurals.

La forma de possessiu de tercera persona singular del wòlof es diferencia de la resta de formes pel fet de ser un sufix que s'adjunta al nom:

- (47) a.   *xarit-am*
          amic + POSS.
          'el seu amic'
- b.   *neeg-am*
          casa + POSS.
          'la seva casa'

Tant en fula com en wòlof els possessius poden coaparèixer amb el determinant definit, igual que en català. La diferència més rellevant entre les dues llengües és que en fula el possessiu és postnominal però en wòlof és prenominal (excepte en el cas ja esmentat de la tercera persona del singular)¹³:

- (48) fula
- a.   *baaba an*
          pare   de mi
          'el meu pare'
- b.   *deftere ma-kko   nden*
          llibre d'ell + CLASS. DET.
          'el seu (HUM.) llibre'

- (49) wòlof
- a.   *sa xarit*
          teu amic
          'el teu amic'
- b.   *seen teere bi*
          vostre llibre DET.
          'el vostre llibre'

---

¹³ Més endavant, a l'apartat 2.3.2, dedicat a l'ordre dins el sintagma nominal, es comentaran les diferents possibilitats d'ordre de constituents dins del sintagma nominal.

Pel que fa al plural, ja sabem que en wòlof no hi ha un sufix per indicar el nombre en el nom i que el plural s'expressa mitjançant una forma particular del determinant. D'acord amb això, els possessius del wòlof fan el plural afegint a la forma corresponent la consonant *y* que apareix en el plural de l'article definit i de l'indefinit¹⁴. El paradigma de possessius plurals del wòlof és, el següent:

(50)

	Singular	Plural
1a. persona	samay	suñuy
2a. persona	say	seeni
3a. persona	ay ... -am	seenu

La tercera persona del singular combina el sufix *-am* amb l'aparició de l'indefinit plural davant del nom, i la tercera persona del plural és l'única que presenta una forma diferent (sense *y*):

- (51) a. sama-*y*   nak
           meu + PL.   vaca
           'les meves vaques'
- b. sa-*y*   yëre
           teu + PL.   vestit
           'els teus vestits'
- c. a-*y*   kër-em
           un + PL.   casa + POSS.3SG.
           'les seves cases'
- d. seen-*i*   yëf
           vostre + PL assumpte
           'els vostres assumptes'

---

¹⁴ Pel que fa al fula, el possessiu només indica el posseïdor i no varia en funció del nombre de coses posseïdes (com si en català diguéssim *cotxes de mi*, en comptes de *cotxes meus*). Aquesta variació només es dona quan el possessiu és un pronom, tal com veurem en els següents paràgrafs.

2.2.1.3.2. Errors amb els possessius

Els problemes que presenten aquests parlants amb els possessius es deuen, bàsicament, a la manca de concordança entre aquests i el nom que acompanyen:

(52) a. Problemes de concordança en gènere:

la meva avi

la meva pare

la seu pare

la meu germana

b. Problemes de concordança en nombre:

les meva filles

A banda de la falta de concordança en el gènere, que és el mateix problema que hem comentat a l'apartat 2.2.1.1.3 respecte al sistema nominal de classes, veiem que el possessiu apareix sempre en singular. Això es relaciona, d'una banda, amb el fet que en fula el possessiu equival a 'de mi, de tu, etc.', que no expressa cap marca de nombre, i, per l'altra, amb el fet que en wòlof el plural es marca amb la consonant del determinant definit, de manera que l'aprenent de català pot pensar que amb el plural de l'article ja n'hi ha prou (seria el cas de (52b)).

2.2.1.4. Pronoms personals

El fula i el wòlof tenen un paradigma més ampli de pronoms personals que llengües com el català. Mentre que en català en distingim tres sèries (pronoms forts, pronoms febles i pronoms termes de preposició)¹⁵, en cada una de les dues llengües que estudiem n'hi ha quatre. En fula hi ha pronoms independents, pronoms d'objecte, pronoms de subjecte de verb actiu i pronoms de subjecte de verb estatiu¹⁶. En wòlof

---

¹⁵ Les tres formes de la primera persona del singular, per exemple, serien: *jo* (*jo el veig*), *em/m'* (*em veuen*) i *mi* (*parlen de mi*). Cal tenir en compte, però, que no totes les persones diferencien totes tres formes.

¹⁶ En fula els pronoms de la tercera persona varien en funció de la classe nominal. Per a la nostra anàlisi considerarem com a pronoms personals de tercera persona els pronoms de la classe *on* (noms d'éssers humans singulars) per a la tercera del singular i els pronoms de la classe *ben* (plural de noms d'éssers humans) per a la tercera del plural. A més, com veurem a partir dels paradigmes pronominals, en fula es

podem distingir pronoms independents, pronoms d'objecte, pronoms de subjecte i pronoms de subjecte comunicatiu.

2.2.1.4.1. Pronoms independents

El fula i el wòlof tenen sèries completes de pronoms personals independents. Els paradigmes són aquests:

(53) fula

	Singular	Plural
1a. persona	min	enen [inclusiu] menen [exclusiu]
2a. persona	an	onon
3a. persona	kanko	kanbe

(54) wòlof

	Singular	Plural
1a. persona	man	ñun
2a. persona	yow	yéen
3a. persona	moom	ñoom

Aquests pronoms es fan servir quan el parlant vol deixar ben clar qui és el referent, bé per afegir èmfasi al subjecte, bé per respondre una pregunta concreta sobre la persona implicada. En català no tenim una forma de pronom específica per a aquesta funció i fem servir les mateixes formes dels pronoms personals de subjecte (*jo, tu, nosaltres, etc.*). Però el comportament del fula i del wòlof no és pas tan “exòtic” com ens podria semblar, ja que una llengua tan propera al català com el francès també utilitza per a aquests casos una forma de pronom que no és la de subjecte (*moi, toi, lui...*). Vegem-ne uns quants exemples:

---

distingeixen dues formes a la primera persona del plural: la inclusiva (tu i jo, tu i nosaltres, vosaltres i jo, o vosaltres i nosaltres) i l'exclusiva (nosaltres però no vosaltres ni tu).

- (55) fula
- a. *Min*, ko mi janninoowo
jo PRED. jo professor
'Jo sóc professor' [francès: *Moi*, je suis professeur]
- b. *An*, ko a jangoowo
tu PRED. tu alumne
'Tu ets alumne' [francès: *Toi*, tu es élève]
- (56) wòlof
- a. *Ñun*, jangalekat leñu
nosaltres professor som
'Nosaltres som professors' [francès: *Nous*, nous sommes professeurs]
- b. *Ñoom*, jangalekat leñu
ells professors són
'Ells són professors' [francès: *Eux*, ils sont professeurs]
- c. Kan la? *Man*
qui és? Jo [francès: C'est qui? C'est *moi*]

2.2.1.4.2. Pronoms personals de subjecte

Els pronoms personals tòpics del català (*jo, tu, ell/ella, nosaltres, vosaltres, ells/elles*) són els que es fan servir com a subjecte. Aquests pronoms contenen les informacions gramaticals de persona i nombre (*jo* = 1a. persona del singular). Com veurem, en fula i wòlof els elements pronominals que funcionen com a subjecte, a part d'indicar persona i nombre, poden contenir altres especificacions gramaticals.

2.2.1.4.2.1. Pronoms de subjecte del fula

Els pronoms que es fan servir en fula com a subjecte presenten dues formes diferents. La primera és el pronom sense cap altra especificació gramatical que la de persona i nombre (semblant al cas dels del català). Aquests són els pronoms de subjecte actiu:

(57) Subjecte actiu

	Singular	Plural
1a. persona	mi	en [inclusiu] men [exclusiu]
2a. persona	a	on
3a. persona	o	be

La segona sèrie de pronoms de subjecte, a més de les indicacions de persona i nombre, incorporen una especificació durativa¹⁷. El paradigma del pronom personal de subjecte estatiu és el següent:

(58) Subjecte estatiu

	Singular	Plural
1a. persona	miḏo / biḏo	hiḏen [inclusiu] meḏen [exclusiu]
2a. persona	hiḏa	hiḏon
3a. persona	himo / omo	hiḏe / eḏe

L'ús d'un o altre pronom en combinació amb el tipus de verb dóna lloc a interpretacions diferents del temps i aspecte de la frase. Si el subjecte d'un verb d'acció és un pronom actiu (sense partícula durativa), com a (59a), no hi ha variació aspectual a la frase, però si és una forma pronominal estativa (pronom + partícula durativa), la frase té una interpretació durativa, com a (59b):

- (59) a. *O* ara
ell venir
'Ell ve / que vingui'
- Mi* yaahi
jo anar
'Me'n vaig / me n'aniré'

---

¹⁷ La partícula durativa és *ne* (també '*ene*, *na* o *ina*) i es fa servir combinada amb subjectes nominals (vg. § 2.2.2.2.3.3). Aquesta partícula durativa es pot trobar també aïllada.

- b. *Omo* ara
 ell + DUR. venir
 ‘Ell està venint’
- Mi dō* yaahi
 jo + DUR. anar
 ‘Me’n vaig / me n’estic anant’

Habitualment, els subjectes dels verbs d’estat són els pronoms de subjecte estatiu de (58)¹⁸:

- (60) a. *Himo* waawi Fula
 ell + DUR. poder fula
 ‘Ell és capaç de parlar fula / ell parla fula’
- b. *Mi dō* weelaa
 jo + DUR. tenir gana
 ‘Tinc gana’

2.2.1.4.2.2. Pronoms de subjecte del wòlof

El wòlof, a diferència del fula i del català, no té una sèrie particular de pronoms que funcionin exclusivament com a subjecte. A totes les frases del wòlof hi apareixen unes partícules pronominals que indiquen quin és el subjecte, però aquestes partícules sempre aporten alguna altra informació i la seva forma final varia d’un cas a l’altre (les informacions addicionals en qüestió afecten el temps, l’aspecte, l’èmfasi, etc., com podem comprovar a l’apartat 2.2.2.2, dedicat a les especificacions gramaticals que acompanyen el verb).

La partícula amb trets pronominals del wòlof que més s’apropa al que seria una marca neutra de subjecte és la següent:

---

¹⁸ Els pronoms de subjecte actiu que havíem vist a (57) només es poden fer servir amb verbs estatus quan la construcció és emfàtica.

(61)

	Singular	Plural
1a. persona	mangi	ñungi
2a. persona	yangi	yeenangi
3a. persona	mungi	ñungi

Aquestes formes es fan servir per a les construccions en present declaratiu i determinen quin és el subjecte de la frase. Vegem-ne alguns exemples:

- (62) a. *Mangi* dem
1SG. + PRED. anar-se'n
'Me'n vaig'
- b. *Yangi* jangi
2SG.+ PRED. anar a escola
'Vas a l'escola'

Des d'un punt de vista morfològic aquestes formes consten d'un pronom, la base del qual es pot considerar que és cada una de les formes dels pronoms independents (vg. § 2.2.1.4.1)¹⁹ i de la partícula presentacional *angi*, que aporta el valor 'aquí hi ha, aquí hi és' i que es pot adjuntar a qualsevol element que faci de subjecte, sigui pronominal o no:

- (63) a. *Ñungi*
1PL. + PRED.
'Som aquí'
- b. *Taabulangi*
taula + PRED.
'Aquí hi ha la taula'

---

¹⁹ De fet, aquest pronom es troba a gairebé totes les partícules amb què es combina el verb del wòlof, que tractem en l'apartat 2.2.2.2. Aquestes partícules vinculades amb el verb serien, aleshores, el resultat de combinar el pronom amb un auxiliar, i les diferents formes finals que presenta la part pronominal s'explicarien com a conseqüència de la intervenció de processos fonològics.

- c. Sa weccit *angi*
 teu canvi PRED.
 ‘Aquí tens el canvi’
- d. Nit *angi* di dox
 persona PRED. PART.DUR. caminar
 ‘Hi ha una persona caminant’

2.2.1.4.2.3. Pronoms de subjecte comunicatiu en wòlof

Aquests pronoms són específics del wòlof. El paradigma és el següent:

(64)

	Singular	Plural
1a. persona	ma	ñu
2a. persona	nga	ngeen
3a. persona	mu	ñu

Aquestes formes corresponen al subjecte del verb subordinat que apareix en unes construccions introduïdes per un grup concret de verbs (els que són anomenats volitius o “comunicatius”):

- (65) a. Bugga naa *mu* ñow
 voler 1SG. ell venir
 ‘Vull que vingui’
- b. Wax leen *ñu* dugga
 dir 2SG.IMP. ells entrar
 ‘Digueu-los que entrin’

2.2.1.4.3. Pronoms d’objecte

A diferència dels del català, els pronoms d’objecte del fula i del wòlof no són pronoms febles i no presenten formes diferents per a l’objecte directe i per a l’objecte

indirecte²⁰. A continuació donem els paradigmes d'aquests pronoms i uns quants exemples d'ambdues llengües:

(66) fula

	Singular	Plural
1a. persona	kam / mi / lan	en [inclusiu] men [exclusiu]
2a. persona	ma	on
3a. persona	mo [+hum], d̥um [-hum]	ɓe

(67) wòlof

	Singular	Plural
1a. persona	ma	ñu
2a. persona	la	leen
3a. persona	ko	leen

(68) fula

- a. Mi yi'aani   *mo*
jo veure + NEG. + PERF. el
‘No l’he vist’
- b. ko hombo jonni   *ma* d̥un?
PRED. qui   ha donat et això
‘Qui t’ha donat això?’

(69) wòlof

- a. Gis   naa *ko*
veure 1SG el
‘L’he vist’

---

²⁰ Noteu, però, que no tots els pronoms d'objecte del català distingeixen entre la forma de l'objecte directe i la de l'objecte indirecte: la primera i la segona persona, tant en singular com en plural, són les mateixes per a les dues funcions (*m'ha vist*, *m'ha donat un llibre*). La diferència només la fem evident en el cas de la tercera persona singular (*l'he vist*, *li he donat un llibre*).

- b. Jox *ma ko*
 donar me el
 ‘Dona-me'l’

2.2.1.4.4. Errors en els pronoms

Els pronoms d’objecte presenten errors de concordança amb l’antecedent:

(70)	a.	(les fitxes) <i>el</i> faig en el pati	<i>les</i>	→	<i>el</i>
		(els deures) <i>les</i> fan	<i>els</i>	→	<i>les</i>
	b.	(els “tazos”) si <i>les</i> guanya se <i>la</i> queda	<i>els</i>	→	<i>les...la</i>
		(a los perrros) <i>lo</i> enseña (cast.)	<i>los/les</i>	→	<i>lo/le</i>
		(mis hijas) me piden para que <i>le</i> explique (cast.)	<i>les</i>	→	<i>le</i>
	c.	(senyoretetes?) només $\emptyset$ tinc <i>un</i>	<i>en</i>	→	$\emptyset$

Els errors en la concordança de gènere es vinculen amb el fet que ni el fula ni el wòlof tenen la distinció masculí / femení en els elements nominals o pronominals. Una mostra d’aquest fet són els exemples que tenim a (70a). En l’exemple de (70c), a banda d’un problema de concordança en el numeral, ens trobem l’absència del pronom feble partitiu *en*.

Per altra banda, els problemes amb el nombre que trobem a (70b) es poden relacionar amb el fet que els pronoms d’objecte de tercera persona en aquestes llengües depenen en gran mesura de les classes nominals. Com ja hem esmentat, la distinció de nombre es fa mitjançant les classes i varia segons el tipus de noms.

També hi ha errors com els següents, en els quals es confon la forma del pronom d’objecte:

(71)	a.	si puc contestar-la en català <i>li</i> contesto	<i>la</i>	→	<i>li</i>
		(un fantasma) hi van anar i <i>li</i> han agafat	<i>el</i>	→	<i>li</i>

b.	l'agraden els dibuixos	<i>li</i>	→	<i>el</i>
	no l'he preguntat a la meva mare	<i>li</i>	→	<i>el / la</i>

A (71a) es fa servir el pronom d'objecte indirecte en lloc del d'objecte directe i a (71b), el d'objecte directe pel de l'indirecte. Aquesta confusió es relaciona amb el fet que els pronoms d'objecte no distingeixen entre les dues funcions en cap de les dues llengües.

2.2.1.5. Pronoms relatius

Igual que el català, el fula i el wòlof tenen uns elements que serveixen per introduir les frases de relatiu (és a dir, les frases que actuen com a modificadors del nom dins el sintagma nominal). Aquests elements són anomenats pronoms relatius i en català constitueixen un paradigma amb formes que varien segons la funció que fa el pronom dins de la frase de relatiu. En fula i en wòlof la situació és considerablement diferent, com exposem a continuació.

2.2.1.5.1. Pronoms relatius en fula

Les frases subordinades de relatiu en fula es construeixen preferentment amb el participi i sense cap pronom relatiu, però també és possible trobar construccions amb formes de pronom relatiu. En comptes de tenir un paradigma de pronoms relatius, les formes que fa servir el fula són les mateixes que els pronoms de subjecte/objecte, d'acord amb la classe de nom amb què es relaciona. Aquests encapçalen l'estructura subordinada, que es tanca amb el determinant definit de la classe corresponent:

- (72) Midfo 'anndi gorko [*mo* 'araani] 'oo
jo conec home PRON. CLASS. venir + PERF.NEG. DET.
'Conec l'home que no ha vingut'

2.2.1.5.2. Pronoms relatius en wòlof

El wòlof, a diferència del fula, sí que té una forma específica de pronom relatiu. Aquest pronom varia d'acord amb les marques de classe del nom igual que en fula. El paradigma complet de formes del pronom relatiu és el següent:

(73)

Singular	Plural
bu	yu
mu	
lu	
gu	
wu	
su	
ju	yu (ñu)
ku	ñu

- (74) a. toogu [*bu* degér]
cadira REL. resistent
'la cadira que és resistent'
- b. muus [*mu* weex]
gat REL. blanc
'el gat que és blanc'

Si comparem aquest paradigma amb el que ja coneixem de l'article definit, ens adonarem que la consonant inicial, que és la marca de la classe de nom, és la mateixa. Per tant, podem considerar que en realitat la marca de relatiu és només la vocal *u*, el segment comú a totes les formes.

Podem concloure, per tant, que en fula i en wòlof la forma de l'element que fa de pronom relatiu depèn de la classe nominal de l'antecedent (el nom que té com a complement la frase de relatiu).

- (77) *hol-mo*²²
 INTERR. + CLASS. HUM.
 ‘qui’
- hol-ko*
 INTERR. + PART.
 ‘què’
- hol-no*
 INTERR. + PART.ADV.
 ‘com’
- hol-to*
 INTERR. + PART.ADV.
 ‘on’
- hol-nde*
 INTERR. + PART.ADV.
 ‘quan’

En wòlof també es pot trobar una base comuna als diversos pronoms interrogatius: el segment *an*. Les formes que hi ha en aquesta llengua són:

- (78) *ana*: ‘on’
fan: ‘on (origen)’
naka: ‘com’
lan: ‘què’
kan: ‘qui’
ban: ‘quin’

En totes dues llengües, com en català, aquests pronoms interrogatius encapçalen l’oració interrogativa en què apareixen:

---

²² El prefix interrogatiu *hol-* del fula es pot combinar amb el pronom objecte de qualsevol classe per obtenir un interrogatiu. En aquest exemple es combina amb el pronom objecte de la classe ‘o a la qual pertanyen els noms referents a éssers humans i per això l’equivalència és el *qui* del català.

- (79) fula
- a. *Holmo* ‘ari?
qui ha vingut
‘Qui ha vingut?’
  - b. *Holto* ‘Amadu yehi?
on Amadu ha anat
‘On ha anat l’Amadu?’

- (80) wòlof
- a. *Ana teere bi?*
on llibre el
‘On és el llibre?’
  - b. *Kan la?*
qui 3SG.
‘Qui hi ha?’
  - c. *Goor gan moo dem?*
home quin 3SG. anar-se’n
‘Quin home se n’ha anat?’

En aquest últim exemple la marca interrogativa *-an* està adjuntada al marcador *g* de classe de nom i és tot el sintagma nominal (*goor gan*) el que apareix al davant, no només l’element interrogatiu.

2.2.1.7. Numerals

La manera de formar els numerals és molt semblant en fula i en wòlof. En les dues llengües es compta de cinc en cinc. Això vol dir que els cinc primers numerals són la base per formar-ne la resta, a diferència del que passa en català, on es pren la desena com a referència bàsica. Vegem primer els numerals del fula:

- (81)
1	goo(t)
2	dĩdđĩ
3	tati
4	nayi
5	njoyi
6	njoy-ee-goo / njeegom(o)
7	njoy-ee-dĩdo / njeedĩđĩ
8	njoy-ee-tato / njeetati
9	njoy-ee-nayo / njeenayi
10	sappo

Hi ha cinc numerals diferents per comptar fins a cinc. A partir d'aquesta xifra s'uneixen el dos numerals mitjançant la forma *ee* 'i'²³, de manera que el que en català s'expressa amb una forma particular de numeral com *sis* o *vuit*, per exemple, en aquesta llengua és una forma composta: *njoy-ee-goo* 'lit. cinc i un, sis', *njoy-ee-tati* 'lit. cinc i tres, vuit'. També hi ha una forma especial per a la desena, *sappo* 'deu', que es combina amb els numerals més baixos per formar les xifres superiors a deu (*sappo'e nayi* 'lit. deu i quatre, catorze', *sappo'e njeetati* 'lit. deu i cinc i tres, divuit', etc.):

- (82)
11	sappo'e go'o
12	sappo'e dĩdđĩ
13	sappo'e tati
14	sappo'e nayi
15	sappo'e njoyi
16	sappo'e njeegom
17	sappo'e njeedĩđĩ
18	sappo'e njeetati
19	sappo'e njeenayi
20	noogas

---

²³ Aquesta partícula es tradueix per la conjunció copulativa *i*, però en realitat és la preposició equivalent a *amb* (vg. § 2.2.3.1).

El numeral de 20 també és una forma específica, però és l'altra única desena que la té. La resta de desenes fins a 100 es formen combinant *capand* 'desena' amb el numeral corresponent. El mateix sistema es va aplicant per obtenir la resta de numerals, tenint en compte, però, que la centena i el miler també tenen una forma pròpia:

(83)	21	noogas'e go'o
	26	noogas'e njeego'om
	29	noogas'e njeenayi
	30	capand'e tato/i
	40	capand'e nayo/i
	90	capand'e njeenayo/i
	100	teemedere / teemedde
	200	teemedde d'id'o/i
	1000	'ujunere / ujunnaaje
	2000	'ujunnaaje d'ido/i

La terminació *-o/-i* d'alguns numerals depèn de la classe de nom: els numerals que acompanyen noms de la primera classe (classe *on*) acaben en *-o*, i si es tracta de noms de la resta de classes, ho fan en *-i*²⁴:

(84)	a.	Amerikenbe <i>tato</i>
		americans tres
		'tres americans'
	b.	duubi <i>tati</i>
		anys tres
		'tres anys'

Quant al wòlof, la situació és força similar. Només hi ha unes petites diferències que cal comentar:

---

²⁴ Si acompanya un nom de la classe *kon* (diminutius en plural), el numeral concorda amb el nom en aquesta classe i acaba en *-on*.

- (85)
1	benna
2	ñaar
3	ñettë
4	ñeent
5	juroom
6	juroom benna
7	juroom ñaar
8	juroom ñetta
9	juroom ñeent
10	fukka

Igual que en fula, la forma per a la desena també és especial, però, com mostren els exemples anteriors, fins a arribar a 10 en wòlof no hi ha cap conjunció que uneixi les dues parts del numeral. A partir de la desena ja hi ha d'aparèixer la partícula *ak* 'i, amb':

- (86)
11	fukka ak benna
12	fukka ak ñaar
13	fukka ak ñetta
14	fukka ak ñeent
15	fukka ak juroom
16	fukka ak juroom benna
17	fukka ak juroom ñaar
18	fukka ak juroom ñetta
19	fukka ak juroom ñeent
20	ñaar fukka

Com mostra l'últim exemple, en wòlof no hi ha una forma especial per a 20. Això fa que totes les desenes s'obtinguin combinant directament el numeral de la unitat amb *fukka*. La manera de combinar la desena amb el numeral suposa una altra diferència entre les dues llengües: en wòlof el numeral precedeix la desena (igual que passa en català amb les centenes: dos-cents, tres-cents, etc.), però en fula, com hem vist a (83), la segueix.

- (87) 21 ñaar fukka ak benna
 26 ñaar fukka ak juroom benna
 29 ñaar fukka ak juroom ñenent
 30 ñetta fukka / fanweer²⁵
 40 ñeent fukka
 90 juroom ñenent fukka
 100 teeméer
 125 teemèer ak ñaar fukka ak juroom
 200 ñaar teeméer
 1000 junné

Finalment, el wòlof també es diferencia del fula en el fet que no té formes diferents de numerals en funció de la classe nominal:

- (88) a. ñetti teere
 tres llibre
 ‘tres llibres’
 b. juróom nit
 cinc persona
 ‘cinc persones’

2.2.1.7.1. Errors en les construccions amb numerals

El tipus d’error que hem detectat està relacionat amb la manca de concordança en nombre, que ja hem trobat en altres contextos (determinants, pronoms relatius, etc.):

- (89) dotze any
 cent gram
 vuit any

---

²⁵ La forma *fanweer*, que coexisteix amb *ñetta fukka* per indicar 30, és el resultat de combinar dues paraules independents del wòlof: *fan* ‘dia’ i *weer* ‘mes’ (1 mes = 30 dies).

2.2.2. EL VERB

El funcionament del verb és un dels aspectes en què el fula i el wòlof s'allunyen més del català i de la resta de llengües romàniques. Els principals fets que determinen aquestes diferències són la distinció entre dos tipus de verbs (actius i estatus), la combinació del verb tant amb partícules pronominals com amb sufixos, i l'especificació de molts valors diferents (temps, aspecte, mode, negació, èmfasi, etc.). Això pot fer d'aquest apartat un dels més complicats del present manual, però val la pena parar-hi atenció perquè pot ser també la raó que hi hagi força errors en l'ús dels verbs del català.

2.2.2.1. Tipus de verbs

El primer aspecte que cal tenir en compte quan parlem del verb és que, tant en fula com en wòlof, cal distingir entre dos grans tipus de verbs: els verbs actius i els verbs estatus. Aquesta distinció té conseqüències semàntiques i sintàctiques importants i es relaciona amb el fet que en aquestes llengües no hi ha un verb copulatiu com el del català. Així doncs, els adjectius d'aquestes llengües són elements predicatius diferents dels del català, i quan els traduïm, a més de la traducció com a simple adjectiu n'hem de proporcionar una altra en què aparegui un verb copulatiu:

(90) wòlof

banta bu *gudda* (Sam)
bastó REL. llarg
'el bastó llarg / el bastó que és llarg / el bastó és llarg'

(91) fula

himo *kaani*
ell lleig + ASP.
'ell és lleig'

Com hem vist, els adjectius d'aquestes llengües tenen un valor predicatiu molt proper al verb i es consideren verbs estatus. La distinció entre verbs estatus i verbs actius es pot comprovar en la traducció que proposem per als verbs següents:

(92) Verbs actius: són verbs que indiquen una acció o un procés.

a. wòlof

lekka	‘menjar’
indi	‘portar’
foot	‘rentar la roba’

b. fula

defde	‘cuinar’
lootde	‘rentar’
yarde	‘beure’

(93) Verbs estatus: indiquen un estat físic o mental i comprenen molts elements que considerariem adjectius

a. wòlof

sedda	‘ser fred’	
liiu	‘tenir fred’	(Sam)
taanga	‘ser calent’	
gudda	‘ser llarg’	

b. fula

leeltugol	‘anar amb retard’	
marde	‘tenir’	
tampude	‘estar cansat’	(Sam)
welugol	‘tenir bon gust’	

La distinció entre els dos tipus de verbs és important perquè el caràcter actiu o estatiu acaba decidint el temps de tota la frase quan el verb es combina amb certes partícules aspectuals. Per exemple, i com veurem més endavant, si en wòlof un verb actiu es combina amb una partícula que indica que s’ha completat una acció o un estat (o sigui, una marca perfectiva), el temps de la frase és passat, però si el verb és estatiu, la frase s’ha d’interpretar en present.

Paral·lelament, en fula els pronoms de subjecte prenen una determinada forma en funció del tipus de verb de la frase. Com ja hem vist a l’apartat de morfologia

nominal, en el paradigma dels pronoms personals de subjecte hi ha una forma per als subjectes de verbs actius i una altra per als subjectes de verbs estatus.

2.2.2.2. Les especificacions gramaticals del verb

A les llengües romàniques com el català, els verbs es caracteritzen perquè quan apareixen a la frase aglutinen informació sobre les característiques del subjecte i sobre la interpretació temporal i aspectual de tota la frase. Les propietats del subjecte es reflecteixen en els sufixos flexius de concordança, que en fixen la persona i el nombre. Els valors temporals i aspectuals, per la seva banda, es dedueixen de les diferents formes de la flexió de temps (passat, present, futur), aspecte (perfet, imperfet) i mode (indicatiu, subjuntiu, imperatiu). La forma verbal següent és un bon exemple de tot això:

(94) cantàvem → cant-à-ve-m

El segment *cant* és l'arrel verbal, *à* ens diu que aquest verb pertany a la primera conjugació, *ve* indica que es tracta del passat imperfet d'indicatiu (és a dir el temps, l'aspecte i el mode de la forma verbal i, de fet, de tota la frase), i *m* determina que el subjecte de la frase és una primera persona del plural (o sigui, nosaltres).

El fula i el wòlof també inclouen en el verb especificacions gramaticals com les anteriors (temps, aspecte, mode i trets del subjecte). La gran diferència respecte al català és que ho fan mitjançant mecanismes diferents, que “organitzen” d’una altra manera els valors que nosaltres associem amb el temps i l’aspecte, i que, a més, incorporen informació sobre altres valors gramaticals que afecten la interpretació de la frase. Això pot fer que a un parlant del català, des de la seva concepció de la morfologia verbal i de les connexions entre paraules, li pugui semblar que les propietats oracionals de temps, aspecte i mode prenen realitzacions molt complexes en aquestes llengües.

Pel que fa a la manera d’aportar la informació, la diferència es troba en el fet que, mentre que el català recorre als sufixos flexius ja esmentats o a combinar una

forma finita d'auxiliar amb una de no finita²⁶, el fula i el wòlof fan servir sufixos verbals o bé partícules que precedeixen o segueixen el verb. Aquestes partícules de vegades poden incorporar trets pronominals vinculats a un dels arguments del verb (habitualment el subjecte).

Respecte als valors temporals i aspectuals, així com el català organitza les formes verbals a partir del temps (passat, present i futur) i hi projecta les distincions aspectuals pertinents (perfet, imperfet), el fula, per exemple, ho fa a partir de l'aspecte i dóna preferència a l'especificació de l'acció com a acabada o inacabada. En termes molt generals, en aquesta llengua el passat s'associa amb les formes perfectives del verb, i el futur es descriu amb les formes imperfectives.

I entre les especificacions que poden incloure les formes verbals del fula i del wòlof i que no es troben en el verb del català o del castellà es compten aspectes com l'èmfasi, la negació o la duració. L'èmfasi sobre diferents constituents de la frase, per exemple, es representa mitjançant certes partícules en wòlof i certs sufixos en fula.

En els apartats següents exposem els principals valors que marquen els verbs en fula i en wòlof, i comentem breument els mecanismes que fan servir, que algunes vegades són els mateixos en les dues llengües, però d'altres no.

2.2.2.2.1. Èmfasi

L'èmfasi pot afectar el subjecte, l'objecte o el mateix verb. Les dues llengües es diferencien en el mecanisme triat per fer-ho: el wòlof ho fa mitjançant una sèrie de partícules predicatives i un canvi en l'ordre de paraules, i el fula ho marca amb sufixos verbals.

---

²⁶ Això passa en perífrasis verbals i en formes verbals compostes com, per exemple, *hem jugat o haviem jugat*, on l'auxiliar *haver* porta les marques pronominals de concordança amb el subjecte i acaba definint el temps i l'aspecte de la frase.

2.2.2.2.1.1. Èmfasi sobre el subjecte en wòlof

Per indicar que el subjecte de la frase rep una càrrega emfàtica, en wòlof es fan servir els pronoms següents, que han d'aparèixer davant del verb:

(95)

	Singular	Plural
1a. persona	maa	ño
2a. persona	yaa	yeena
3a. persona	moo	ño

- (96) a. *Maa* am dala
 1SG.EMF. tenir sabates
 ‘Jo tinc sabates / sóc jo qui té sabates’
- b. *Maa* lekka mbuuru
 1SG.EMF. menjar pa
 ‘Jo menjo pa / sóc jo qui menja pa’

2.2.2.2.1.2. Èmfasi sobre l'objecte en wòlof

En wòlof l'objecte es pot fer emfàtic incloent a la frase una de les partícules següents:

(97)

	Singular	Plural
1a. persona	laa (laay)	lañu / leñu / leñ (lanuy / laño)
2a. persona	nga (ngay / ngaa)	ngeen (ngeenay / negeena)
3a. persona	la (lay / laa)	lañu / leñu / leñ (lanuy / laño)

Aquestes partícules reproduïxen els trets pronominals del subjecte, no els de l'objecte, que és, recordem-ho, el que rep l'èmfasi. A més, hi ha d'haver un canvi d'ordre i l'objecte s'ha d'avantposar al verb i a les partícules:

- (98) a. Banjul *laa/laay* di dem
 Banjul EMF. PART.DUR. anar
 'És a Banjul on vaig'
- b. Mbuuru *nga/ngay* di lekka
 pa EMF. PART.DUR. menjar
 'És pa el que està menjant'

2.2.2.2.1.3. Èmfasi sobre el verb en wòlof

Si es vol donar èmfasi a l'acció expressada pel verb, cal fer servir les partícules següents (que també concorden amb el subjecte):

(99)

	Singular	Plural
1a. persona	dama	deñu / deñ
2a. persona	danga	dangeen (ngeenay / negeena)
3a. persona	dafa	deñu / deñ

En aquests casos el verb segueix la partícula i ha de precedir obligatòriament l'objecte:

- (100) a. *Dama* lekka mbuuru
 EMF. menjar pa
 'HE MENJAT pa'²⁷

---

²⁷ Marquem l'èmfasi amb les majúscules.

- b. *Danga rafet*
 EMF. guapo
 ‘GUAPO, és el que ets’

2.2.2.2.1.4. Èmfasi sobre el subjecte, l’objecte o altres complements en fula

Com ja hem avançat, en fula l’èmfasi es marca mitjançant sufixos verbals, que, com es mostra en l’esquema de (101), són diferents per a cada aspecte i veu:

(101)

	Perfectiu	Imperfectiu
Actiu	-i	-ata
Reflexiu	-ii	-oto
Passiu	-aa	-ete

A banda de la presència del sufix, hi ha una alteració de l’ordre sintàctic bàsic: l’element emfatitzat (subjecte, objecte o circumstancial) ha d’aparèixer immediatament després de la partícula predicativa que introdueix la frase (*ko* o el seu corresponent negatiu *wana*). En conseqüència, com passa en wòlof, l’element amb èmfasi acaba precedint el verb. En els exemples següents es poden observar tots dos aspectes:

- (102) a. Ko *min*²⁸ *yahi* ka maakiti hande.
 PRED. jo anar + PERF.EMF. al mercat avui
 ‘Sóc jo qui ha anat al mercat avui’
- b. Ko ‘e *debbo* ‘*Amadu* ‘o ‘ardi
 PRED. amb dona Amadu la venir + EMF.
 ‘És amb la dona de l’Amadu amb qui ha vingut’

---

²⁸ Quan l’element emfàtic és un subjecte en forma de pronom personal, s’utilitza el pronom personal independent.

2.2.2.2.1.5. Èmfasi sobre el verb en fula

Per donar èmfasi al verb, en fula es fan servir unes altres terminacions verbals. Aquestes terminacions només s'usen amb verbs actius, ja que l'èmfasi recau sobre accions i no sobre estats. Es tracta dels sufixos següents:

(103)

	Perfectiu	Imperfectiu
Actiu	-ii	-ay
Reflexiu	-ike	-oto
Passiu	-aama	-ete

(104) Mi subike oo bagi doo

jo trio + EMF. DET. roba aquí

'TRIO aquesta roba'

2.2.2.2.2. Negació

En aquest aspecte totes dues llengües coincideixen a expressar la negació mitjançant un morfema lligat molt estretament al verb, però el wòlof, a més, té la possibilitat de fer servir una partícula semblant a les anteriors.

2.2.2.2.2.1 Negació en wòlof

El wòlof fa frases negatives mitjançant un sufix adjuntat al verb o bé mitjançant una partícula. En tots dos casos s'incorporen els trets pronominals del subjecte. El paradigma complet del sufix és el següent²⁹:

---

²⁹ Quan a la mateixa frase hi apareix una partícula d'èmfasi d'objecte, el verb només es pot negar amb el sufix de tercera persona del singular, sigui quin sigui el subjecte:

- (i) a. Ndekki ngeen defut
esmorzar EMF.OBJ.2PL fer + NEG.3SG
'És esmorzar el que no heu fet'
- b. Sa xarit laa gisut
teu amic EMF.OBJ.1SG. veure + NEG.3SG.
'És el teu amic a qui no he vist'

(105)

	Singular	Plural
1a. persona	-uma	-unu
2a. persona	-uloo	-uleen
3a. persona	-ut / -ul	-unu

A continuació en donem uns quants exemples:

(106) a. *Ndekkiuleen* (Sam)

esmorzar + NEG.

‘No heu esmorzat’

b. *Gisuma sa xarit* (Sam)

veure + NEG. teu amic

‘No he vist el teu amic’

El paradigma anterior varia una mica quan es vol indicar que l’acció expressada pel verb encara no ha tingut lloc. En aquest cas s’ha d’adjuntar al verb el sufix *agul-* seguit de les marques pertinents de persona i nombre:

(107)

	Singular	Plural
1a. persona	-aguma	-aguñu
2a. persona	-aguloo	-aguleen
3a. persona	-agul	-aguñu

(108) *Dóragul ligeey-am*

començar + NEG. feina + seu

‘Encara no ha començat la feina’

A més dels sufixos anteriors, també existeix una partícula negativa que presenta les formes següents³⁰:

(109)

	Singular	Plural
1a. persona	duma	duñu / duñ
2a. persona	doo	dungeen / dooleen
3a. persona	du	duñu

Aquesta partícula pot precedir el verb, com a (110), o directament un nom, com a (111). En aquest últim cas, cal interpretar el verb *ser* i el resultat és una frase copulativa negada:

(110) a. *Duñu* dem Banjul
 NEG. anar Banjul
 ‘No anem a Banjul’

b. *Duma* tux
 NEG. fumar
 ‘No fumo’

(111) a. *Du* taabul
 NEG. taula
 ‘No és una taula’

b. *Duma* jangalekat
 NEG. professor
 ‘No som professors’

---

³⁰ Els sufixos negatius i la partícula negativa tenen en comú el segment *-u*. De fet, es pot considerar que *-u* és la veritable marca de negació, que es combinaria directament amb un verb o bé amb la marca durativa *di* que trobem en altres partícules per indicar que l’acció no està acabada (vg. § 3.2.2.3.1 i 3.2.2.5.1).

2.2.2.2.2. La negació en fula

Per expressar la negació, el fula, com passa amb l'èmfasi, fa servir unes terminacions particulars per a cada veu i aspecte verbal:

(112)

	Perfectiu	Imperfectiu
Actiu	-aani	-aa
Reflexiu	-aaki	-ataako
Passiu	-aaka	-etaake

- (113) a. O *yahaani*
ella anar + NEG.
'Ella no hi va anar'
- b. O *yahataa*
ella anar + NEG.
'Ella no hi anirà'

2.2.2.2.3. Duració

Aquesta informació és de caràcter aspectual i determina si l'acció denotada pel verb s'ha completat o no. La manera d'expressar aquest valor és lleugerament diferent en les dues llengües: en wòlof es fa mitjançant una partícula i en fula mitjançant la combinació d'un sufix verbal i una partícula. Com veurem, la partícula que intervé en aquestes construccions pot adjuntar-se a formes pronominals tant en wòlof com en fula.

2.2.2.2.3.1. L'aspecte duratiu en wòlof

La partícula que es fa servir per indicar que l'acció és incompleta és *di*, que sempre ha de precedir el verb³¹:

---

³¹ En aquests exemples hi ha la partícula presentacional *angi*, que es pot adjuntar al pronom o nom que fa de subjecte (vg. § 2.2.1.4.2.2). La forma *di* es pot fusionar amb els pronoms de subjecte i la partícula

- (114) a. Mangi *di* lekka
jo + PR. DUR. menjar
'Etic menjant'
- b. Mangi *di* dem Banjul (Sam)
jo + PR. DUR. anar Banjul
'Etic anant a Banjul'
- c. Muus angi *di* tēb
gat PR. DUR. saltar
'Hi ha un gat saltant / que salta'

2.2.2.2.3.2. L'aspecte duratiu en fula

En fula també hi ha una partícula durativa que s'adjunta als pronoms personals de subjecte estatiu. Si el subjecte no és un pronom, la partícula es realitza com a *ne* ('*ina*, '*ene*, *na*, *ni*). Això queda reflectit en els exemples següents:

- (115) a. Mi*dô* janga
jo + DUR. estudiar
'Jo estudio / etic estudiant'
- b. 'Aamadu '*ina* janga
Amadu DUR. estudiar
'L'Amadu estudia / està estudiant'

---

presentacional, i amb el pronom de subjecte emfàtic, com mostren els exemples de (ia) i (ib), respectivament:

- (i) a. *Maangi* lekka
jo +PR. + DUR. menjar
'Etic menjant'
- b. *Maay* dem Banjul
jo + EMF. + DUR. anar Banjul
'Sóc jo qui va / anirà a Banjul'

En aquests casos, a més de l'èmfasi sobre el subjecte i de la continuïtat de l'acció, hi ha una projecció d'aquesta cap al futur.

2.2.2.2.4. Perfectivitat

La perfectivitat és un valor aspectual que indica que ja s'ha completat una acció o s'ha assolit un estat. Els mecanismes triats per les dues llengües també són diferents: el wòlof fa servir una partícula i el fula un sufix verbal.

2.2.2.2.4.1. Aspecte perfectiu en wòlof

Com en tots els casos precedents, la partícula perfectiva del wòlof incorpora les marques pronominals del subjecte de la frase. El paradigma complet del marcador completiu o perfectiu del wòlof és:

(116)

	Singular	Plural
1a. persona	naa	neñu / neñ
2a. persona	nga	ngeen
3a. persona	na	neñu / neñ

Aquests marcadors van sempre darrere del verb i davant de l'objecte, tant si es tracta d'un sintagma nominal com si és un pronom d'objecte:

- (117) a. Indil *nga* téere bi
portar PERF. llibre DET.
'Has portat el llibre'
- b. Gis *naa* ko
veure PERF. el
'L'he vist'
- c. Lekka *neñu* ko
menjar PERF. el
'Ens l'hem menjat'

perfectiu, que es tradueix en una acció completada, en un cas, i en un estat assolit, en l'altre.

2.2.2.2.4.2. Aspecte perfectiu en fula

Les formes d'aspecte perfectiu en fula expressen accions o estats acabats i equivalen als diversos temps perfectius del català (pretèrit perfet, pretèrit indefinit, pretèrit perfet perifràstic, etc.). El paradigma del perfectiu és el següent:³²

(120)

Actiu	-ii
Reflexiu	-iima
Passiu	-aama

- (121) a.   Mi lootii   'oto 'oo
                   jo rentar + PERF. cotxe DET.
                   'He rentat el cotxe'
- b.   'a lootiima   ne?
                   tu rentar + PERF. PART.
                   'T'has rentat?'

A més dels valors d'acció completa i incompleta, el fula compta amb un sufix invariable d'anterioritat (*no*), que s'afegeix al verb i que es combina tant amb l'aspecte perfectiu com amb l'imperfectiu:

- (122) a.   'Amadu soodiino   tumudeeje   dīdī
                   Amadu comprar + PERF. + PASS. carabasses + AUGM. dos
                   'L'Amadu havia comprat dues grans carabasses'

---

³² Aquest paradigma només recull una de les possibles formes del perfectiu. Per completar el paradigma cal tenir en compte que hi ha altres formes de perfectiu. Algunes d'aquestes formes ja les hem vistes abans (èmfasi sobre el subjecte o l'objecte, èmfasi sobre el verb, perfectiu negatiu, etc.).

- b. Mi yi'taano ma
jo veure + IMPERF. + NEG. + ANT. et
'No t'hauria vist'

2.2.2.2.5. Futur

El futur també s'indica de manera diferent en cada una d'aquests llengües: mentre que en wòlof es fa combinant dues partícules o bé una partícula i un sufix del verb, en fula s'expressa amb un sufix verbal de perfectiu indeterminat o bé mitjançant la combinació d'una partícula amb l'imperatiu.

2.2.2.2.5.1. El futur en wòlof

El wòlof forma el futur afirmatiu a partir de la partícula aspectual *di*, que indica duració, i de les formes personals del marcador perfectiu. El paradigma complet és:

(123) futur immediat

	Singular	Plural
1a. persona	dinaa	dineñ(u)
2a. persona	dinga	dingeen
3a. persona	dina	dineñu

- (124) a. *Dinaa* binda leetar ci olof
1SG.FUT. escriure carta en wòlof
'Vaig a escriure una carta en wòlof'
- b. *Dinaa* ubbi bunt bi
1SG.FUT. obrir porta DET.
'Vaig a obrir la porta'

Cal tenir en compte que aquesta forma de futur indica, com es reflecteix en la traducció al català, un futur pròxim³³. Si es vol dir que l'acció tindrà lloc en un futur més llunyà, cal recórrer al paradigma següent, on el segment *di* és substituït per *da*:

(125) futur llunyà

	Singular	Plural
1a. persona	danaa	daneñ(u)
2a. persona	danga	dangeen
3a. persona	dana	daneñu

(126) *Danaa binda leetar ci olof*

1SG.FUT. escriure carta en wòlof

‘Escriuré una carta en wòlof’

L'única diferència formal entre els dos futurs és la vocal: les formes amb *-i* indiquen el futur immediat, el més proper al moment de parla, i les que tenen *-a* aporten la idea de futur més llunyà. Aquesta diferència respecte a la vocal és la mateixa que es troba en els determinants: formes amb *-i* per a objectes o entitats propers i formes amb *-a* per a objectes o entitats llunyans (vg. § 2.2.1.2).

Per obtenir el futur negatiu n'hi ha prou adjuntant la partícula *di* a les formes de la negació (a (127) aquesta partícula només es realitza com a *d-*):

(127) futur negatiu

	Singular	Plural
1a. persona	duma	duñu
2a. persona	doo (dunga)	dungeen (dooleen)
3a. persona	du	duñu

---

³³ En certs casos fins i tot no seria estrany fer l'equivalència en present: ‘obro jo la porta’, ‘ara escric una carta en wòlof’.

- (128) a. *Duma* binda leetar ci olof
 1SG.FUT.NEG. escriure carta en wòlof
 ‘No escriuré cap carta en wòlof’
- b. *Duma* la jox xaalis
 1SG.FUT.NEG. et donar diners
 ‘No et donaré diners’

2.2.2.2.5.2. El futur en fula

En fula el futur es correspon amb les formes verbals que tenen el sufix imperfectiu d’èmfasi sobre el verb. Els diferents valors temporals d’una forma verbal del fula es dedueixen pel context. D’acord amb això, les terminacions verbals del futur en fula són:

(129)

	Imperfectiu
Actiu	-ay
Reflexiu	-oto
Passiu	-ete

- (130) a. O lootototo
 ella rentar-se + IMPERF.
 ‘Ella es rentarà’
- b. O piyete
 ell colpejar + IMPERF.
 ‘Ell serà colpejat’

2.2.2.2.6. Present habitual

El wòlof i el fula tenen una forma especial per expressar que una acció és un hàbit o costum, és a dir, que es fa habitualment. Els mecanismes emprats per cadascuna són, però, diferents: el wòlof recorre a una partícula i el fula a un sufix verbal.

2.2.2.2.6.1. L'acció habitual en wòlof

La partícula que indica present habitual en wòlof és *dee* i ha de precedir obligatòriament el verb. Si davant de la partícula hi ha una negació, com a (131c), es dóna la idea que l'acció en qüestió no es produeix mai o bé que no és un costum. Vegem-ho amb alguns exemples:

- (131) a. Dama *dee* tux sigaret
EMF. HAB. fumar cigarro
'Fumo cigarros'
- b. Dafa *dee* tooga jën
EMF. HAB. cuinar peix
'Habitualment, cuina peix / acostuma a fer peix'
- c. Duma *dee* tux sigaret
NEG. HAB. fumar cigarro
'Habitualment, no fumo cigarros'

2.2.2.2.6.2. L'acció habitual en fula

El fula construeix el present habitual amb el sufix d'imperfectiu simple i sense cap partícula durativa. Les formes del sufix verbal són:

(132)

	Imperfectiu
Actiu	-a
Reflexiu	-iima
Passiu	-aam

En aquests casos, l'imperfectiu simple pren com a subjecte un pronom personal subjecte de verb estatiu:

- (133) a. Himo janga   fula ñande woo   ñande
 ell   estudiar + IMPERF. fula dia   PART. dia
 ‘Ell estudia fula cada dia’
- b. Hibe yaha   Labe lewru kala
 ells   anar + IMPERF. Labe mes   cada
 ‘Van a Labe cada mes’

2.2.2.2.6. Imperatiu

El wòlof i el fula coincideixen a fer servir un sufix adjuntat al verb per expressar l'imperatiu. Totes dues llengües tenen, a més, la possibilitat d'expressar l'ordre o el desig mitjançant una partícula.

2.2.2.2.6.1. L'imperatiu en wòlof

Els sufixos d'imperatiu del wòlof són *-al* i *-leen* per al singular i el plural respectivament:

- (134) a. Ñëwal
 venir + IMP.SG.
 ‘Vine’
- b. Ñëwleen
 venir + IMP.PL.
 ‘Veniu’

Si el parlant vol que es faci allò que està dient també pot col·locar davant del verb el marcador d'acció acabada que ja coneixem (vg. § 2.2.2.2.4.1)³⁴. A continuació reproduïm el paradigma d'aquest marcador i donem uns quants exemples d'aquest tipus

---

³⁴ La diferència entre la interpretació perfectiva i la imperativa es dedueix de la posició de la partícula respecte al verb: si la partícula segueix el verb, tenim la forma verbal perfectiva, però si el precedeix, obtenim la construcció imperativa.

de construcció amb valor imperatiu:

(135)

	Singular	Plural
1a. persona	naa	neñu / neñ
2a. persona	nga	ngeen
3a. persona	na	neñu / neñ

- (136) a. *Na* ñëw
PERF. venir
‘Pot venir / que vingui’
- b. *Nanga* dem
PERF. anar
‘Pots anar-hi / ves-hi’
- c. *Neñu* lekka
PERF. menjar
‘Podem menjar / mengem’

En wòlof l’imperatiu es nega combinant la partícula *bu* amb les formes de pronom de subjecte en el cas de la primera i la tercera persona, i amb les desinències de l’imperatiu en el cas de la segona persona. El paradigma és:

(137)

	Singular	Plural
1a. persona	buma	buñu
2a. persona	bul	buleen
3a. persona	bumu	buñu

- (138) a. *Bul* yaakanti
NEG. tenir pressa
‘No tinguis pressa’

- b. *Bumu dem*
NEG. anar
'Que no hi vagi'
- c. *Buleen wax*
NEG. parlar
'No parleu'

2.2.2.2.6.2. L'imperatiu en fula

En fula l'imperatiu s'expressa amb un sufix d'imperfectiu. Aquest imperatiu només té formes per a la segona persona del singular, primera del plural inclusiva i segona del plural:

(139)

	2a. sg.	1a. pl. incl.	2a. pl.
Actiu	-u	-en	-ee
Reflexiu	-o	-oden	-ee
Passiu	-e	∅	∅

- (140) a. *Ngaree* (Sam)
venir + IMP.PL.
'Veniu!'
- b. *Njehen* (Sam)
marxar + IMP.PL.
'Marxem!'

Les formes amb aquests sufixos es poden combinar amb la partícula *yo*. Quan l'imperatiu coapareix amb aquesta partícula, la interpretació pot ser imperativa o desiderativa. Com mostra l'exemple, la partícula ha de precedir el verb:

(141) *Yo* ɓe aru!

IMP. ells venir + IMP.

‘Han de venir’ / ‘Vull que vinguin’

L’imperatiu negatiu del fula és com el del wòlof, en el sentit que s’ha de fer amb una partícula: la forma *wata*, que és el corresponent negatiu de *yo*.

(142) *Wata* ɓe aru!

IMP.NEG. ells venir.IMP.

‘No han de venir’ / ‘Vull que no vinguin’

2.2.2.3. Errors vinculats a la flexió del verb

Com ja hem comentat abans, una de les diferències entre els sistemes verbals del fula i del wòlof respecte al del català rau en la diferent organització de les formes verbals: mentre que el català les classifica a partir del temps (present, passat i futur), el fula i el wòlof ho fan a partir de l’aspecte, donant preferència a l’especificació de l’acció com a acabada o inacabada. Així doncs, els errors que podem trobar seran, bàsicament, de dos tipus: confusió de temps verbals i confusions amb l’aspecte del verb. A continuació oferim alguns exemples dels dos tipus d’errors:

(143) Confusió de temps verbals

a. quan era a Senegal *fem* una festa

‘quan era a Senegal *fèiem* festes’

b. sí, me *faig* la nena petita i el meu pare se *pensa* que sóc una nena petita i no era perquè me vaig disfressar i se va enriure

‘sí, em *feia* la nena petita i el meu pare es *pensava* que era una nena petita i no ho era perquè m’havia disfressat i se’n va riure’

c. [què et van regalar?] me *regala* roba

‘em *van regalar* roba’

- d. me'l *fa* amb retolador (el tatuatge) i jo em pensava que era amb un tatuatge d'aquells dels papers i no era, però com que m'ho ha fet...

'me'l *va fer* amb retolador i jo em pensava que era un tatuatge d'aquells dels papers i no ho era, però com que m'ho havia fet...'

(144) Confusions amb l'aspecte

- a. lo que *havia espantat* quan era petit era això
'el que m'*espantava* quan era petita era això'
- b. perquè per la tele *han vist* que havia un fantasma en el castell, hi van anar i *l'han agafat*
'perquè a la tele *van veure* que hi havia un fantasma en el castell, hi van anar i el *van agafar*'
- c. (un dia uns nens) m'*han fet caure*, m'*han agafat* del peu i m'*he caigut*
'em *van fer caure*, em *van agafar* del peu i *vaig caure*'
- d. me'l *fa* amb retolador (el tatuatge) i jo em pensava que era amb un tatuatge d'aquells dels papers i no era, però com que m'ho *ha fet*...
'me'l *va fer* amb retolador i jo em pensava que era un tatuatge d'aquells dels papers i no ho era, però com que m'ho *havia fet*...'
- e. sí, me faig la nena petita i el meu pare se pensa que sóc una nena petita i no era perquè me *vaig disfressar* i se va enriure
'sí, em feia la nena petita i el meu pare es pensava que era una nena petita i no ho era perquè m'*havia disfressat* i se'n va riure'

Tots aquests errors estan relacionats, d'una manera o altra, amb les formes de passat del català: a (143a,b) hi ha formes de present en el lloc de passats imperfets, a (143c,d) es fa servir una forma de present per indicar un passat perfet, a (144a) un passat plusquamperfet per un passat imperfet, a (144b,c) un passat indefinit per un passat perfet, i a (144d) i (144e) un passat indefinit i un passat perfet perifràstic, respectivament, per un plusquamperfet. Els problemes en l'ús de les diferents formes perfectives de passat del català tenen a veure, per exemple, amb el fet que en fula una única forma perfectiva correspon a aquests passats del català³⁵. La vacil·lació en l'ús de

---

³⁵ En wòlof la situació no és exactament la mateixa, però sí semblant: els passats perfectius del català corresponen tots a formes amb una partícula de perfectivitat i/o un sufix d'anterioritat que pot arribar a ser una paraula independent i que no té un correlat clar en català.

les formes de passat imperfecte es pot relacionar amb el fet que sembla que aquest valor aspectual en wòlof i fula es projecta habitualment cap al present i cap al futur, no cap al passat.

D'altra banda, algunes formes verbals del català com els condicionals o els subjuntius no tenen correspondències estrictes en fula o en wòlof, on els mateixos valors es poden expressar amb partícules independents o pronoms. Això pot portar a confusions en construccions que reclamen un condicional o un subjuntiu. Com mostren els exemples següents, en aquests contextos es fa servir una forma d'indicatiu (passat o present):

- (145) a. no *podia* explicar-te
'no podria explicar-te'
- b. el vaig portar a (...) perquè (...) van dir que el *portem*
'el vaig portar a (...) perquè (...) van dir que l'hi portéssim'

També es troben verbs en forma no finita dins de frases on haurien d'estar flexionats. Això es relaciona amb el fet que en fula la flexió verbal és més pobra que en català, i que en wòlof el verb normalment apareix lliure de sufixos flexius (les marques en qüestió estan incorporades a una partícula independent):

- (146) a. [per què és diferent?] la gent no *anar* a la platja
'la gent no va a la platja'
- b. [què faries amb tots els diners?] *donar* a la meva mare
'els donaria a la meva mare'
- c. [o compraries alguna cosa?] sí, *comprar* una cosa
'sí, compraria una cosa'

Finalment, hi ha algun problema en la concordança del verb amb el subjecte com el que es dona en l'exemple de (143c), repetit ara a (147), on una forma en tercera persona singular apareix en el lloc d'una de tercera persona del plural.

(147) [què et van regalar?] me *regala* roba
‘em van regalar roba’

Aquesta manca de concordança es relaciona amb la flexió verbal pobra que acabem de comentar, i, més concretament, amb l'absència de sufixos de concordança amb el subjecte en fula (en wòlof aquests morfemes solen aparèixer en la partícula i no el verb pròpiament dit).

2.2.3. ALTRES CATEGORIES GRAMATICALS

2.2.3.1. Preposicions

Tant el fula com el wòlof tenen preposicions, però menys que el català. Algunes de les relacions sintàctiques que en català s'expressen mitjançant preposicions en aquestes dues llengües es realitzen a través de partícules lligades al verb o de certs marcadors de relació que comentarem en l'apartat dedicat a la sintaxi (vg. § 2.3.2 i § 2.3.3.2). A continuació farem un breu inventari dels elements que es poden etiquetar com a preposicions i distingirem entre preposicions simples i preposicions adverbials. Les primeres corresponen a formes que no poden aparèixer mai soles, com és el cas, per exemple, d'*a, des de, amb*, etc. en català (és a dir, aquells termes que tradicionalment s'han etiquetat com a preposicions i formaven part d'una llista tancada). Les segones són elements que semànticament expressen relacions com les de les preposicions simples però que, a diferència d'aquestes, tant poden aparèixer aïllats com combinar-se amb un complement (habitualment, un sintagma nominal). Aquestes peces lèxiques equivalen a adverbis del català com *després, fora, dins*, etc.

2.2.3.1.1. Les preposicions del fula

Les preposicions simples del fula, és a dir, aquelles que funcionen exclusivament com a preposicions, són:

(148) ‘e	‘a, amb’
to	‘a (direcció)’
haa	‘fins a’

gila	‘des de’
sabu	‘a causa de’
hade	‘abans’

- (149) mim ‘e maða
jo amb tu
‘tu i jo’

I entre les formes del fula que poden funcionar com a preposicions o com a adverbis hi ha:

(150) nder	‘dins’	‘a dins, a l’interior’	
dow	‘sobre’	‘a sobre, a l’aire, en alt, al cel’	
les	‘sota’	‘a sota, per terra, a baix’	
hakkunde	‘entre’	‘al mig, al centre’	
caggal	‘després’	‘immediatament, darrere’	
boowal	‘fora de’	‘de fora, a fora’	
hoore	‘davant’		
ceebat	‘al cim de’		(Sam)
takko	‘a prop de’		
yeeso	‘en front de’		
baawo	‘darrere’		

- (151) Leemuneere nden no *dow*
taronja DET. és sobre
‘La taronja és a sobre’
- Leemuneere nden no *dow* deftere
taronja DET. és sobre llibre
‘La taronja és a sobre d’un llibre’
- (Sam)

2.2.3.1.2. Les preposicions del wòlof

Els elements del wòlof que només es comporten com a preposicions són:

(154)

digga ‘mig’	ci digga ‘al mig’	ci diggai ‘al mig de’
ganaaw ‘darrere, esquena’	ci ganaaw ‘al darrere’	ci ganaawi ‘al darrere de’
wet ‘costat (del cos)’		ci weti ‘al costat de’
boor ‘vora’		ci boori ‘a la vora de’
biir ‘dins, estómac’	ci biir ‘(a) dins’	
biti ‘fora’	ci biti ‘(a) fora’	

(155) Kama bangi ci ganawi neeg yi
lavabo DET. + PR. al darrere de casa DET.PL.
‘El lavabo és darrere de les cases’

2.2.3.1.3. Errors en l'ús de les preposicions

El fet que el fula i el wòlof tinguin un paradigma de preposicions molt més reduït que el català provoca equivocacions en l'ús de les preposicions. Els problemes fonamentals són confusions de preposició i absència de preposició. Entre els casos en què es fa servir una preposició en el lloc d'una altra es troben:

- (156) a. lo poses *amb* lo baño maria
‘el poses *al* bany maria’
- b. no havia estat *amb* la playa
‘no havia estat *a* la platja’
- c. l'he vist quan he anat *per* el cole
‘l'he vist quan he anat *cap* al cole’
- d. *para* eso hay el problema (cast.)
‘*por* eso hay un problema’
- e. venía *en* el campo (cast.)
‘venía *del* campo’

Les preposicions que fan servir són els equivalents catalans d'algunes de les més utilitzades en fula i wòlof (les de caràcter locatiu), i n'estenen l'ús als contextos en què el català posa una de les preposicions que aquestes llengües no tenen: *de*, que molt

directe o de subjecte normalment no estan encapçalades per cap tipus de nexa, a diferència del que passa en català, que recorre a la conjunció *que*.

2.2.3.2.1. Les conjuncions del fula

Les principals conjuncions que introdueixen oracions subordinades en fula són:

(158) nde...(ndee)	‘quan, aleshores’
gila...(nde)	‘des que’
caggal...(nde)	‘després que’
nde	‘abans que’
so	‘quan, si’
haa	‘fins que’
bayri	‘després que, ja que, com que’
sabu / ngam	‘perquè (causa)’
(nde) wonnoo	‘perquè (finalitat)’
(nde) tawnoo	‘perquè (finalitat)’ ³⁷
no...(no)	‘com, de la manera que’

(159) a. *Nde* ‘o ‘ari *ndee*, min njaadi galle
 quan ell arribar + PERF. nosaltres anar junts + PERF. casa
 ‘Quan ell ha arribat, hem anat plegats a casa’

b. Midá ‘anndi Pennda ‘arii, *sabu* mi haalanaama
 1SG. + DUR. saber + IMPERF. Penda arribar + PERF. perquè em dir + PASS.
 ‘Sé que la Penda ha arribat, perquè m’ho han dit’

2.2.3.2.2. Les conjuncions del wòlof

El wòlof, per la seva banda, no compta amb un conjunt de peces lèxiques com el del fula que es puguin etiquetar fàcilment com a conjuncions. Per introduir

---

³⁷ Les formes *(nde) wonnoo* i *(nde) tawnoo* són derivades dels verbs *wonde* ‘ser’ i *tawde* ‘trobar’, respectivament.

subordinades temporals i condicionals es fa servir un grup de relatius temporals i condicionals que contribueixen a acabar de definir el temps del verb i indiquen si és futur o hipotètic. Aquestes formes de relatiu es comporten com les partícules verbals que hem vist a l'apartat 2.2.2.2, en el sentit que presenten un paradigma complet de persona i nombre i que han de concordar amb el subjecte, però, a més, forcen que el verb de la frase acabi sempre en una vocal llarga (la del verb o *-ee* si el verb acaba en *-e*, *-i* o ha perdut la vocal). Podem considerar, per tant, que la subordinació es marca conjuntament amb el relatiu temporal o condicional a l'inici de la frase i amb una marca d'allargament al verb.

2.2.3.2.2.1. Relatius temporals

Les frases subordinades temporals poden anar introduïdes pel relatiu *bu* o per *bi/ba*. El paradigma de les formes amb *bu* és:

(160)

	Singular	Plural
1a. persona	buma	buñu
2a. persona	boo	booleen
3a. persona	bu	buñu

- (161) a. *Buma*   *gisee*   *leetar bi ...*
REL.TEMP.1SG. veure + SUB. carta DET.
‘Quan vegi la carta...’
- b. *Boo*   *seetiee*   *sa xarit...*
REL.TEMP.2SG. visitar + SUB. teu amic
‘Quan visitis el teu amic...’
- c. *Buñu*   *balee*   *néeg bi...*
REL.TEMP.1PL. netejar + SUB. casa DET.
‘Quan netegem la casa...’

Les formes de relatiu *bi/ba* acaben de definir el temps del verb, que és més o menys proper en funció de la vocal *i* o *a* respectivament:

(162)

	Singular	Plural
1a. persona	bima/ bama	biñu / bañu
2a. persona	binga / banga	bingeen / bangeen
3a. persona	binu / banu	biñu / bañu

(163) a. *Bima nekkee America ...*

REL.TEMP.1SG. ser + SUB. Amèrica

‘Quan era a Amèrica...’

b. *Banga demee Banjul ...*

REL.TEMP.1PL. anar + SUB. Banjul

‘Quan vas anar a Banjul...’

2.2.3.2.2.2. Relatiu condicional

Les subordinades condicionals són introduïdes pel relatiu *su*. El paradigma complet és:

(164)

	Singular	Plural
1a. persona	suma	suñu
2a. persona	soo	sooleen
3a. persona	su	suñu

(165) a. *Suma gisee leetar bi ...*

REL.COND.1SG. veure + SUB. carta DET.

‘Si veig la carta...’

b. *Soo seetiee sa xarit ...*

REL.COND.2SG. visitar + SUB. teu amic

‘Si visites el teu amic...’

- c. *Suñu balee néeg bi ...*
REL.COND.1PL. netejar + SUB. casa DET.
‘Si netegem la casa...’

2.2.3.2.3. Errors en l'ús de les conjuncions

Els errors en l'ús de les conjuncions impliquen la confusió entre nexes (166a,b), l'absència de nexes (166d,e) i la presència innecessària d'un nexa (166c):

- (166) a. la tallem petita la piquem *que* després la posem...
‘la tallem petita, la piquem *i* després la posem...’
- b. [per què no saben jugar?] *que* només hi ha uns quants nens
‘*perquè* només hi ha uns quants nens’
- c. [què fa aquesta mosca?] *que* és una nena i un nen...
‘són una nena i un nen...’
- d. i la senyoreta me corregirà $\emptyset$ el poso a la carpeta
‘i la senyoreta me'l corregirà *i* el posaré a la carpeta’
- e. y $\emptyset$ está para comerse (cast.)
‘y *cuando* está listo...’

Molts d'aquests errors tenen a veure amb la conjunció *que*, que no té un corresponent clar ni en fula ni en wòlof: a (166a,b) es fa servir per a la coordinació³⁸ i per a la subordinació causal, i a (166c) *que* apareix de manera redundant. A (166d) hi falta la coordinació *i*, però el problema és semblant al de (166a), on les dues frases que s'uneixen són correlatives temporalment (l'acció de la primera ha de ser prèvia a la de la segona). Finalment, l'error de (166e), on hi ha una subordinada que no està introduïda pel nexa temporal adequat (*quan*), s'ha de relacionar amb el fet que el wòlof no té una conjunció específica per introduir aquestes subordinades i recorre a una forma de pronom relatiu.

---

³⁸ Recordem que en aquestes llengües no hi ha un equivalent exacte de la conjunció coordinant *i*, i que la posposició *amb* es fa servir en molts casos que per a nosaltres són de coordinació (vg. § 2.2.1.7 i 2.2.3.1).

2.2.4. DERIVACIÓ

En fula i en wòlof hi ha mecanismes morfològics per a la creació de paraules a partir d'altres mots ja existents. A continuació recollim les construccions més productives en les dues llengües, diferenciant entre derivació nominal i derivació verbal.

2.2.4.1. Noms derivats

En wòlof es fan servir mecanismes gramaticals de naturalesa força diferent per crear noms nous a partir d'altres peces lèxiques. Entre aquests procediments hi ha la reduplicació, la sufixació i la prefixació.

Pel que fa al fula, la creació de noms mitjançant un procés de derivació (tan productiva en llengües com el català) no és significativa. Això s'explica pel complex sistema de classes nominals que hi ha en aquesta llengua, que permet distribuir els noms per trets semàntics i/o gramaticals (vg. § 2.2.1.1.1). A més, el participi del fula en molts casos equival a noms creats a partir de processos derivatius en català.

2.2.4.1.1. Noms abstractes a partir d'arrels verbals

A partir d'arrels verbals en wòlof es poden crear noms abstractes o noms relacionats semànticament amb el verb. Els mecanismes morfològics que utilitza aquesta llengua per a aquest tipus de derivació són dos: la reduplicació i la sufixació.

La reduplicació de certes arrels verbals dóna lloc a la creació d'un nom amb un significat clarament relacionat amb el verb³⁹:

(167)	xam	‘saber, conèixer’	xam-xam	‘ciència’
	dagg	‘tallar’	dagg-dagg	‘tall, tros’
	bëgg	‘desitjar’	bëgg-bëgg	‘desig’

---

³⁹ Aquest mecanisme també és productiu amb arrels nominals o adverbials:

(i)	xew	‘festa’	xew-xew	‘esdeveniment’
	leeg	‘ara’	leeg-leeg	‘de tant en tant’

També es construeixen noms abstractes amb el sufix *-aay*:

(168)	rafet	‘ser guapo’	rafet- <i>aay</i>	‘bellesa’
	bax	‘ser bo, gentil’	bax- <i>aay</i>	‘bondat, gentilesa’

En fula, aquests tipus de noms que provenen d’arrels verbals s’inclouen en diferents classes nominals:

(169)	yoodde	‘ser maco’	njondam	‘bellesa’
	resde	‘casar-se’	desal	‘matrimoni’

2.2.4.1.2. Noms agentius

En wòlof s'utilitza el sufix *-kat* per formar noms agentius a partir de verbs i, en algun cas, a partir d’altres noms:

(170)	fecca	‘ballar’	fecca- <i>kat</i>	‘ballarí’
	binda	‘escriure’	binda- <i>kat</i>	‘escriptor’
	bale	‘netejar’	bale- <i>kat</i>	‘assistent, netejador’
	woy	‘cantar’	woy- <i>kat</i>	‘cantant’
	ligeey	‘treballar’	ligeey- <i>kat</i>	‘treballador’

En fula alguns noms agentius tenen la forma d’un participi: una arrel verbal a la qual s’ha afegit un morfema de classe:

(171)	janngude	‘llegir’	jangoowo	‘estudiant, qui llegeix’
	yeeyde	‘vendre’	yeeyoowo	‘venedor’

2.2.4.1.3. Noms amb valor semàntic de manera

Aquests tipus de derivació només la trobem en wòlof. El sufix *-in* s’afegeix a verbs i dóna com a resultat un nom amb el valor de manera:

(172)	def	‘fer’	def- <i>in</i>	‘manera de fer’
	wax	‘parlar’	wax- <i>in</i>	‘manera de parlar, parlar (n.), accent’

2.2.4.1.4. Altres nominalitzacions del wòlof

Els noms que indiquen parts o objectes implicats en una acció es construeixen amb el sufix *-it* adjuntat a una arrel verbal:

(173)	wecci	‘canviar’	wecc- <i>it</i>	‘canvi, moneda’
-------	-------	-----------	-----------------	-----------------

Amb el sufix *-koo* en wòlof es deriven noms amb valor resultatiu. Aquest sufix s’afegeix al verb:

(174)	wecci	‘canviar’	wecci- <i>koo</i>	‘resultat de fer canvi’
-------	-------	-----------	-------------------	-------------------------

Finalment, el sufix *-ukaay* del wòlof també s’adjunta a verbs i dóna noms, però ara el valor és el de lloc on es fa l’acció expressada pel verb o bé instrument amb què es pot fer l’acció:

(175)	lekka	‘menjar’	lekk- <i>ukaay</i>	‘recipient / lloc per menjar’
	fow	‘jugar’	fow- <i>ukaay</i>	‘joguina / lloc per jugar’

2.2.4.2. Verbs derivats

En fula i en wòlof hi ha processos que permeten crear verbs a partir d’arrels verbals amb les quals es relacionen semànticament. En wòlof s’utilitzen una sèrie de sufixos que es fan servir per indicar antonímia, reiteració o postposició de l’acció del verb⁴⁰, entre d’altres coses. Per marcar aquests mateixos valors en fula es fan servir sufixos que apareixen entre l’arrel del verb i els morfemes de flexió.

---

⁴⁰ Alguns d’aquests valors, com és el cas dels dos últims, semblen vinculats a especificacions temporals i aspectuals del verb, que, com ja hem vist anteriorment, es poden realitzar d’altres maneres.

2.2.4.2.1 Reiteració

En wòlof la reiteració de l'acció expressada pel verb es fa mitjançant el sufix *-aat* (*-aati*, *-ati* o *-waat* si el verb acaba en vocal):

(176)	def	‘fer’	defar- <i>aat</i>	‘refer, reconstruir’
	jël	‘prendre’	jël- <i>aat</i>	‘prendre un altre cop’
	dem	‘anar’	dem- <i>aat</i>	‘anar-hi de nou, tornar’
	faatew	‘oblidar’	faatew- <i>aat</i>	‘oblidar un altre cop’
	delluw	‘tornar’	delluw- <i>aat</i>	‘tornar-hi un altre cop’

En fula el sufix que ho indica és *-t-* (*-it-*):

(177)	‘o	ar- <i>t-ii</i> :	(Sam)
	ell	venir + REIT. + PERF.	
		‘Ha tornat a venir’	

	‘o	def- <i>t-ii</i>	(Sam)
	ell	cuinar + REIT. + PERF.	
		‘Ha tornat a cuinar’	

2.2.4.2.2. Acció intentada

En wòlof, per indicar que l'acció del verb no s'ha realitzat en el sentit estricte del terme però que és intentada, es reduplica l'arrel verbal i s'hi afegeix el sufix benefactiu *-lu*:

(178)	lekka	‘menjar’	lekka-lekkalu	‘pretendre menjar’
	gis	‘veure’	gis-gislu	‘intentar veure’

Aquest mateix matís semàntic s'expressa en fula mitjançant el sufix *-ki*:

(179)	ñamde	‘menjar’	ñam- <i>ki</i> -nade	‘pretendre menjar’
	yeewde	‘mirar’	yeew- <i>ki</i> -nade	‘intentar veure’

wawde	‘poder’	waw- <i>ki</i> -de	‘intentar ser capaç de’ (Sam)
-------	---------	--------------------	----------------------------------

2.2.4.2.3. Simultaneïtat

Per expressar que dues accions, iguals o diferents, s’estan produint de manera simultània en wòlof s’utilitza el sufix *-aale* i en fula, el sufix *-or*:

(180)	dem	‘anar’	dem- <i>aale</i>	‘anar en la mateixa direcció’
	wax	‘parlar’	wax- <i>aale</i>	‘discutir, parlar alhora’
(181)	yahde	‘anar’	yah- <i>or</i> -de	‘anar en la mateixa direcció’ (Sam)
	sodde	‘comprar’	sod- <i>or</i> -de	‘comprar mentre es fa una altra cosa’ (Sam)

2.2.4.2.4. Negació

En wòlof hi ha un sufix negatiu *-adi* que nega el significat original del verb:

(182)	xam	‘conèixer’	xam- <i>adi</i>	‘ignorar’
	ñor	‘estar madur’	ñor- <i>adi</i>	‘ser cru, estar verd’
	ñor	‘ser llest, ser madur’	ñor- <i>adi</i>	‘ser estúpid’

2.3. SINTAXI

En aquest apartat comentarem els aspectes més generals i bàsics de la sintaxi del fula i del wòlof. Ens centrarem en l’ordre bàsic que presenten els constituents, tant dins de la frase en general com dins d’alguns tipus concrets de sintagmes (el sintagma nominal i el sintagma verbal, especialment) i en l’anàlisi de certs tipus de construccions (les comparatives, les superlatives, les frases copulatives i les de relatiu). Per a una explicació de les característiques bàsiques de les frases interrogatives, les adverbials i les condicionals, remetem el lector a les observacions fetes en els apartats 2.2.1.6 i 2.2.3.2, dedicats als pronoms interrogatius i a les conjuncions, respectivament.

2.3.1. CARACTERÍSTIQUES GENERALS

2.3.1.1. L'ordre bàsic dels elements a la frase

El fula i el wòlof són dues llengües que, com el català i les llengües romàniques en general, es poden classificar com a llengües SVO. Amb aquesta etiqueta s'intenta reflectir el fet que l'ordre bàsic (és a dir, l'ordre més habitual) que presenten els principals constituents de la frase és subjecte – verb – objecte. Els exemples següents, amb la glossa i la traducció pertinents, mostren clarament aquesta característica:

(183) fula

Demmba danyi kaalis
Demba ha trobat diners
'En Demba ha trobat diners'

(184) wòlof

Demmba amna xaalis (Sam)
Demba trobar diners
'En Demba ha trobat diners'

En totes dues llengües, com en català, el subjecte apareix davant del verb i l'objecte (el complement directe) al darrere. Lògicament, aquest ordre bàsic es pot alterar per la presència de certes partícules o perquè el parlant vol donar èmfasi a un constituent concret, fa una pregunta en lloc d'una declaració, o vol donar una ordre. En tots aquests casos ens trobem amb canvis d'ordre que donen lloc a construccions particulars. En els apartats següents comentarem només algunes d'aquestes característiques que no han estat comentades en l'apartat dedicat a la morfologia.

El fet que una llengua tingui l'ordre SVO es relaciona amb tota una sèrie de propietats que van més enllà de l'ordre estricte entre el subjecte, el verb i l'objecte. En les llengües SVO, en general, els complements segueixen l'element que modifiquen, i les preposicions i els determinants precedeixen els noms amb què es relacionen. El català és un bon exemple del que acabem de dir, ja que els adjectius i els sintagmes

preposicionals que fan de complements d'un nom acostumen a seguir-lo, i les preposicions i els determinants sempre precedeixen el nom. El wòlof i el fula són coherents només en alguna d'aquestes característiques: si bé el nom acostuma a precedir els seus complements i les preposicions sempre apareixen davant del nom, alguns determinants, com veurem, es caracteritzen per aparèixer al final de la construcció nominal.

2.3.1.2. El subjecte

A l'apartat anterior ja hem vist que una de les característiques del subjecte en fula, en wòlof i en català és que normalment apareix al davant de la frase. Ara ens fixarem en una altra propietat d'aquest constituent oracional, la possibilitat de ser elidit, que també permet distingir entre diversos tipus de llengües i que ens separarà el wòlof del fula.

Hi ha llengües, com el català, en què no és necessari que el subjecte sempre aparegui explícit. Les dues frases següents en són un exemple:

- (185) a. La Maria ha anat al mercat
b. Demà anirem al mercat

En el primer cas tenim un sintagma nominal (*la Maria*) que identifica clarament el subjecte de la frase, però en el segon no ens cal posar-lo i interpretem sense cap problema que es tracta de *nosaltres*, la primera persona del plural⁴¹. Fem fàcilment aquesta deducció perquè el verb *anar* porta incorporada una marca *-m* que sabem que es refereix inequívocament a aquesta persona gramatical. Les llengües que permeten prescindir del subjecte d'aquesta manera són anomenades llengües de subjecte nul i formen un grup que s'oposa al de les llengües que sempre han de tenir un sintagma a la posició de subjecte. Aquesta diferència es pot donar fins i tot entre llengües genèticament molt properes: per exemple, dins de la família de les llengües romàniques, el català és una llengua de subjecte nul, però el francès no.

---

⁴¹ De fet, en una frase com aquesta mai no posaríem el pronom *nosaltres* si no és que volguéssim marcar especialment que som nosaltres i no cap altra persona qui anirà al mercat demà.

Entre el wòlof i el fula hi ha exactament la mateixa diferència que entre el català i el francès: el wòlof és una llengua de subjecte nul (no cal que sempre aparegui un sintagma fent de subjecte), però el fula no (i, en conseqüència, sempre hem de trobar un subjecte explícit).

(186) wòlof

- a. Amadu dana dem Paris
Amadu 3SG.FUT. anar París
‘L’Amadu anirà a París’
- b. Gis naa ko
veure 1SG.PERF. el
‘L’he vist’
- c. Raxas na la taabul bi
netejar 3SG.PERF. te taula DET.
‘T’ha netejat la taula’

(187) fula

- a. Mi wonaa jannginoowo
jo PRED.NEG. professor
‘Jo no sóc professor’
- b. Amadu ko janginnoowo
Amadu PRED. professor
‘L’Amadu és professor’

Dels tres exemples del wòlof només en el primer hi ha un sintagma nominal en la posició de subjecte. En els altres dos no n’hi ha cap, però, malgrat això, el subjecte s’interpreta satisfactòriament com a primera persona i com a tercera persona del singular. Com passava en l’exemple del català, aquesta informació sobre el subjecte es troba en una de les formes que apareixen a la frase: si en català era en els sufixos del verb, en aquests casos del wòlof és en la partícula que indica l’aspecte perfectiu. Tal com reflecteix la glossa que donem, *naa* correspon a la primera persona i *na* a la tercera.

La possibilitat que té el wòlof, però no el fula, d'elidir el subjecte es relaciona amb una altra característica important que diferencia totes dues llengües: la concordança entre el verb i el subjecte. En wòlof el verb ha de concordar amb el subjecte en persona i nombre (exactament igual que passa en català) i, com a conseqüència, presenta un paradigma de sufixos verbals i de partícules considerablement complicat. En fula, en canvi, no es dóna aquest tipus de concordança i el verb presenta un paradigma més simple en el sentit que no té marques específiques de persona i nombre, com ja hem pogut comprovar repetidament en l'apartat dedicat a la morfologia verbal⁴².

2.3.2. EL SINTAGMA NOMINAL

El wòlof i el fula presenten unes coincidències sintàctiques importants respecte a l'ordre entre els elements que formen el sintagma nominal, les relacions de concordança dins del sintagma nominal i el tipus de complements que modifiquen el nom. Aquestes característiques comunes mostren un contrast clar entre l'organització del sintagma nominal en aquestes llengües i la d'una llengua romànica com el català.

Pel que fa a l'ordre en què es troben els principals components dels sintagmes nominals, observem que tant en fula com en wòlof el determinant definit apareix al final de la construcció (exemples (188a) i (189a)) i que el nom precedeix els seus complements quan aquests són un altre nom o una frase de relatiu (exemples (188b,c) i (189b,c)):

(188) fula

- a. caangol ngol
riu   DET.
'el riu'
- b. Debbo [Amadu]
dona Amadu
'la dona de l'Amadu'

---

⁴² En fula, però, el verb presenta en alguns casos alternança de consonant inicial en el canvi de singular a plural: 'o 'arii 'ell ha vingut', *be ngaarii* 'ells han vingut'.

- c. gorko [mo ‘araani   ] ‘oo
home REL. venir + PERF.NEG. DET.
‘l’home que no ha vingut’

(189) wòlof

- a. bunt bi
porta DET.
‘la porta’
- b. taabuli   [Amadu] bi
taula + MARC.RELAC. Amadu DET.
‘la taula de l’Amadu’
- c. nit   [nu na   eega] ni
persona REL. PERF. arribar DET.
‘la persona que ha arribat’

La concordança entre els integrants del sintagma nominal està condicionada pel fet que, com hem vist a l’apartat dedicat a la morfologia nominal (vg. § 2.2.1), els noms del fula i del wòlof no tenen marques de gènere, i el nombre es reflecteix majoritàriament en el marcador de classe de nom (un sufix i el determinant en fula, i només el determinant en wòlof). En conseqüència, com es pot veure en els exemples de (190), aquestes relacions de concordança queden reduïdes a la coincidència entre nom i determinant pel que fa a l’especificació de classe de nom. En els exemples observem com el sufix de classe del nom del fula coincideix amb la forma del determinant o amb el sufix de classe del numeral:

(190) fula

- a. wor**ɓe** *ɓen*
homes DET.
‘els homes’
- b. Ameriken**ɓe** tato
americans tres
‘tres americans’

En fula, els noms en plural pertanyen a una classe de nom específica i l'article amb què coapareixen ha de ser el propi d'aquesta classe.

En wòlof, pel contrari, els noms no porten cap marca especial i la interpretació plural es dedueix només de l'article i/o de la presència del numeral:

(191) wòlof

- a. toogu *yi*
cadira DET.PL.
'les cadires'

- b. *ñeent* nit (*ñi*)
quatre persona DET.PL.
'les quatre persones'

Respecte al tipus d'element que pot fer de complement del nom, en wòlof i en fula només trobem altres noms i frases de relatiu (vg. els exemples anteriors (188b,c) i (189b,c)). No hi ha adjectius que modifiquin el nom com els que tenim en català. Això és degut al fet que, com recordarem, el que en català és un adjectiu, en aquestes llengües és un verb estatiu (vg. § 2.2.2.1). D'acord amb aquest caràcter verbal, el resultat de fer que un verb estatiu modifiqui un nom serà una estructura d'oració de relatiu.

A continuació veurem amb més detall les relacions que s'estableixen entre el nom i els dos tipus de complements i entre el nom i els diferents determinants, que donen lloc a certes diferències sintàctiques entre el fula i el wòlof.

2.3.2.1. El nom i els determinants

El tret més rellevant respecte a aquest punt, i en el qual coincideixen les dues llengües, és el fet que l'article ha de seguir el nom i tots els seus complements. Això és molt diferent del que passa en català, on l'article i tots els determinants precedeixen el nom. Exemples com els que hem donat abans i que repetim a continuació en són una bona mostra:

(192) fula

- a. caangol *ngol*
riu DET.
'el riu'
- b. gorko [mo 'araani] 'oo
home PRON.REL. venir + PERF.NEG. DET.
'l'home que no ha vingut'

(193) wòlof

- a. bunt *bi*
porta DET.
'la porta'
- b. taabuli [Amadu] *bi*
taula + MARC.RELAC. Amadu DET.
'la taula de l'Amadu'

Però aquest ordre no es dona amb tots els elements que acompanyen els noms i que en una llengua com el català es consideren determinants. Elements com els indefinits, els demostratius, els numerals i els possessius es comporten de manera diferent i donen lloc a diferències entre el fula i el wòlof.

En fula el demostratiu, que formalment és gairebé idèntic a l'article definit (vg. § 2.2.1.2.3), es caracteritza perquè ha de precedir el nom. La posició és, doncs, crucial per distingir entre demostratiu i article definit:

- (194) a. linngii *ngii*
peix DET.
'el peix'
- b. *ngii* linngii
DET. peix
'aquest peix'

En wòlof, la peça lèxica que fa d'article definit, de fet, es pot considerar més aviat com un demostratiu, ja que, fins i tot, incorpora especificacions de proximitat i de llunyania (vg. § 2.2.1.2.3). El contrast amb el fula respecte a la posició dins del sintagma és clar, ja que qualsevol forma de demostratiu en wòlof ha d'aparèixer a la dreta del nom (al final del sintagma nominal):

- (195) a.   *bunt bi*
          porta DET.
          'la / aquesta porta'
- b.   *kër gee*
          casa DEM.
          'aquella casa (d'allà)'
- c.   *nit kile*
          persona DEM.
          'aquesta persona'

Pel que fa als indefinits i als numerals, mentre que el wòlof posa tots dos elements al capdavant del sintagma, el fula deixa els numerals al darrere, igual que l'article definit (cal recordar, però, que el fula no té cap forma per a l'article indefinit; vg. § 2.2.1.2.1):

- (196) fula
- duubi tati*
          anys tres
          'tres anys'

- (197) wòlof
- a.   *juroom teere*
          cinc llibre
          'cinc llibres'

- b. *ab / benna jigéen*
un   dona
‘una dona’

En wòlof es pot afegir l'article definit o demostratiu al final del sintagma introduït pel numeral per acabar de delimitar les entitats referides:

- (198) *juroom teere yi*
cinc   llibre DET.PL.
‘els / aquests cinc llibres’

En fula el possessiu segueix el nom, exactament igual que si fos un complement, però en wòlof introdueix tota la construcció (excepte si es tracta del possessiu de tercera persona singular, que és un sufix adjuntat al nom; vg. § 2.2.1.3):

- (199) *fula*
baaba an
pare   POSS.1SG.
‘el meu pare’

- (200) *wòlof*
sa   fas
POSS.2SG. cavall
‘el teu cavall’

En totes dues llengües el possessiu pot coaparèixer amb el determinant definit, igual que en català:

- (201) *fula*
deftere am   de
llibre   POSS.1SG. DET.
‘el meu llibre’

(202) wòlof

sama teere *bi*
POSS.1SG. llibre DET.
'el meu llibre / aquest llibre meu'

Com a conclusió d'aquest apartat, donem un esquema en el qual s'especifiquen totes aquestes relacions d'ordre dins del sintagma nominal i es reflecteixen les diferències entre el wòlof i el fula:

(203) fula:

Nom + Article
Demostratiu + Nom
Nom + Numeral
Nom + Possessiu (+ Article)

wòlof:

Nom + Article
Nom + Demonstratiu
Numeral + Nom
Possessiu + Nom (+Article)

2.3.2.2. El nom i els complements

No hi ha cap diferència d'ordre remarcable entre el fula i el wòlof pel que fa als sintagmes que actuen com a complements del nom. Aquests complements segueixen el nom i precedeixen l'article definit que, com hem vist, quan és present tanca la construcció nominal. Vegem-ne un parell d'exemples:

(204) fula

- a. jannginoowo debbo
professor dona
'el professor de la dona'
- b. gorgol 'Amadu
tia Amadu
'la tia de l'Amadu'

(205) wòlof

- a. buteel ndox
ampolla aigua
'l'ampolla d'aigua'

- b. taabul Omar
 taula Omar
 ‘la taula de l’Omar’

Com es pot comprovar, el complement apareix darrere del nom sense que calgui cap element especial que els uneixi, a diferència del que passa en català, on cal posar una preposició. En els exemples de (204) i (205) també es pot observar que tota la construcció s’interpreta com a definida encara que no hi aparegui cap article. En aquestes llengües, amb la presència del complement ja n’hi ha prou per identificar totalment el referent.

A continuació examinarem una particularitat del wòlof, que s’allunya una mica d’aquest esquema, i donarem l’estructura dels sintagmes nominals que inclouen una frase de relatiu en wòlof i en fula.

2.3.2.2.1. *El marcador de relació del wòlof*

El wòlof compta amb un marcador de relació *-i/u* que opcionalment s’adjunta al nom complementat com un sufix i que serveix per expressar diverses relacions de complementació entre noms. El marcador s’adjunta al primer nom i les relacions semàntiques que es donen entre els dos noms poden ser molt diferents, com mostren els exemples següents:

- (206) a. taabul-*i* Omar
 taula + MARC.RELAC. Omar
 ‘taula de l’Omar’
- b. bunt-*u* kër
 porta + MARC.RELAC. casa
 ‘porta de casa’
- c. aaykat-*i* jën
 venedor + MARC.RELAC. peix
 ‘venedor de peix / peixater’

- d.   jangalekat-*i*   xaritam
 professor + MARC.RELAC. amic + POSS.3SG.
 ‘el professor del seu amic’

El fet que la relació semàntica que s’estableix entre els dos elements no estigui gaire restringida fa coincidir, en aquest sentit, el marcador de relació del wòlof amb la preposició *de* de llengües com el català o el castellà, que en la majoria de casos tampoc no aporta cap valor semàntic clar. Per tant, aquesta partícula es pot veure com una resta d’un element que es limitava a relacionar el nom amb el seu complement de la mateixa manera que ho fa, com veurem en l’apartat següent, el pronom que introdueix una frase de relatiu.

2.3.2.2.2. *Les frases de relatiu*

La principal diferència entre el fula i el wòlof respecte a les frases de relatiu és, com ja hem comentat en parlar dels pronoms de relatiu (vg. § 2.2.1.5), que en fula estan introduïdes per un pronom de subjecte/objecte i en wòlof per una forma específica de relatiu que incorpora la marca de classe del nom que fa d’antecedent. En totes dues llengües la subordinada precedeix el determinant definit, de manera que, com es veu en els exemples de (207) i (208), l’ordre sempre és ‘nom antecedent + frase de relatiu encapçalada pel pronom relatiu + determinant’:

(207) fula

gorko [mo   ‘araani   ] ‘oo
 home PRON. venir + PERF.NEG. DET.
 ‘l’home que no ha vingut’

(208) wòlof

fas   [wu   ñuul] wi
 cavall REL. negre DET.
 ‘el cavall que és negre / el cavall negre’

No obstant això, en fula és més habitual fer servir un altre mecanisme gramatical per crear el que en català són frases de relatiu: les construccions amb un participi.

El participi del fula és una forma verbal que té característiques de dues categories gramaticals: del verb i l'adjectiu. Es forma partint d'una arrel verbal a la qual s'afegeixen les terminacions de participi i les de classe nominal. La forma del participi depèn de la veu (activa, reflexiva o passiva) i de l'aspecte (perfectiu o imperfectiu) i es pot combinar amb la partícula d'anterioritat. En el següent quadre recollim les diferents terminacions de participi i en donem un exemple amb el verb *lootde* 'rentar' concordant amb la classe 'o':

(209)

VEU	PERFECTIU	IMPERFECTIU
activa	- <i>(u)</i> - ⁴³ <i>loot-( )-dô</i> qui ha rentat	- <i>oo-</i> <i>loot-oo-wo</i> qui renta
doble	- <i>ii-</i> <i>loot-ii-dô</i> qui s'ha rentat	- <i>otoo-</i> <i>loot-otoo-dô</i> qui es renta
passiva	- <i>aa-</i> <i>loot-aa-dô</i> qui ha estat rentat	- <i>etee-</i> <i>loot-etee-dô</i> qui és rentat

Quan aquests participis acompanyen un nom, s'obté una construcció semblant a una frase de relatiu. La diferència és que no hi ha cap pronom que la introdueixi. La connexió entre el nom antecedent i el predicat (és a dir, el participi) l'estableix el marcador de classe sufixat al participi:

(210) Bareru huma-( )-ndu   ndun
 gos   lligar + PART. + CLASS. DET.
 'el gos que estava lligat'

Aparentment, aquesta construcció és força diferent a les frases de relatiu que tenim a (207) i a (208), però, en realitat, l'estructura és pràcticament idèntica a la del wòlof (vg. exemple (208)): el marcador de classe sufixat al participi del fula es pot interpretar com l'equivalent del pronom relatiu amb marca de classe nominal del wòlof. Si fem això, l'única diferència entre les frases de relatiu de les dues llengües es limita a

⁴³ La *-u-* desapareix si no hi ha més de dues consonants entre l'arrel verbal i els sufixos de concordança.

la posició en què apareix aquesta partícula: adjuntada al participi com un sufix o bé a l'inici de la frase. Aquesta diferència és justament la mateixa que hem anat veient en la major part d'especificacions gramaticals que acompanyen el verb, que en fula són un sufix verbal i en wòlof una partícula independent⁴⁴. Per tant, l'estructura de la frase de relatiu seria la mateixa en ambdues llengües, malgrat les diferències superficials.

2.3.3. EL SINTAGMA VERBAL

2.3.3.1. L'ordre dels complements

El fet que el wòlof i el fula siguin llengües de tipus SVO implica que, dins del sintagma verbal, el verb precedirà els diversos complements (objecte directe, objecte indirecte, complements de lloc, temps, etc.). Els exemples següents reflecteixen aquest ordre:

(211) wòlof

- a. Seetiwoon naa suma xarit
visitar + PASS. PERF. meu amic
'Vaig visitar el meu amic'
- b. Dinaa binda leetar ci olof
1SG.FUT. escriure carta en wòlof
'Escriuré una carta en wòlof'

---

⁴⁴ Com exemple d'aquesta diferència general podem citar la formació del futur (vg. § 2.2.2.2.5):

fula

(i) fula

O lootototo
ella rentar-se + IMPERF.
'Ella es rentarà'

(ii) wòlof

Dinaa binda leetar
1SG.FUT. escriure carta
'Escriuré una carta'

(212) fula

- a. ‘o hokkii ‘Aamadu deftere ndee
ell donar + PERF. Amadu llibre DET.
‘Ha donat el llibre a l’Amadu’
- b. ‘o winndaani mi tawo
ell escriure + PERF.NEG. me encara
‘Encara no m’ha escrit’

Com hem vist en l’apartat dedicat a les partícules emfàtiques (vg. § 2.2.2.2.1), aquest ordre pot variar si un dels complements rep èmfasi. Els complements del verb que estan emfatitzats abandonen la seva posició habitual i apareixen al capdavant de la frase, com és característic de tots els elements que reben aquesta interpretació. Ho recordarem millor amb alguns exemples:

(213) wòlof

Banjul laa/laay di dem
Banjul EMF. DUR anar
‘És a Banjul on vaig’

(214) fula

Ko ‘e debbo ‘Aamadu ‘o ‘ardi
PRED. amb dona Amadu DET.venir + EMF.
‘És amb la dona de l’Amadu, amb qui ha vingut’

A banda d’aquests casos, el fet que l’objecte sigui un pronom també pot provocar algun canvi d’ordre dins del sintagma verbal. A diferència del català, els pronoms d’objecte d’aquestes llengües ocupen sempre la posició postverbal pròpia del complement, i acostumen a aparèixer immediatament darrere del verb (tot i que, de vegades, en queden separats per alguna partícula). A continuació donem alguns exemples de pronoms d’objecte directe i indirecte:

(215) wòlof

- a. Indil nga ñu teere bi

comprar PERF. 1PL.OBJ. llibre DET.

‘Ens has comprat el llibre / has comprat el llibre per a nosaltres’

b. Gis *ma* ellek
veure 1SG.OBJ. demà
‘Ja em veuràs demà’

c. Gis *naa* ko
veure PERF. 3SG.OBJ.
‘L’he vist’

(216) fula

a. ‘o winndii *kam*
ell escriure + PERF. 1SG.OBJ.
‘M’ha escrit’

b. ‘o winndaani *mi* tawo
ell escriure + PERF.NEG. 3SG.OBJ. encara
‘Encara no m’ha escrit’

c. Miðo winnda *mo* bataake
jo + DUR. escriure + IMPERF. 3SG.OBJ. carta
‘Li escric una carta’

En aquests exemples, excepte en els de (215a,c), el pronom d’objecte apareix immediatament després del verb i precedeix la resta de complements. En els casos en què no és així, el pronom va després de la partícula perfectiva *nga/naa*.

A les formes anteriors s’hi pot afegir en wòlof la partícula *ci* (formalment idèntica a una preposició locativa (vg. § 2.2.3.2)) que apareix sola i té valor partitiu:

(217) a. May ko *ci*
oferir 3SG. PARTIT.
‘Ofereix-n’hi’

- b. Lekk naa *ci*
menjar PERF. PARTIT.
'N'he menjat'

Com mostra la traducció, aquesta partícula es pot interpretar com un equivalent del pronom partitiu *en* del català.⁴⁵

2.3.3.2. Construccions verbals

2.3.3.2.1. Partícules amb contingut gramatical

En aquest apartat analitzarem una sèrie de partícules que trobem en fula i en wòlof que, combinades amb el verb, aporten certs valors sintàctics que en català es realitzen d'una forma diferent. Veurem com ho fan aquestes llengües per expressar nocions com la reciprocitat, la reflexivitat, la causativitat, el valor de benefactiu o el de companyia.

2.3.3.2.1.1. Reciprocitat

En català la reciprocitat normalment s'expressa mitjançant pronoms àtons, com mostren els exemples següents:

- (218) a. En Joan i la Maria *s'*escriuen.
b. La Maria i tu *us* escriviu.
c. En Joan i jo *ens* escrivim.

En wòlof, el valor de reciprocitat es marca amb el sufix *-ante* (*-nte* després de vocal) que s'adjunta a l'arrel verbal:

- (219) a. foon-*ante*
fer un petó + RECIPR.
'fer-se un petó'

---

⁴⁵ La partícula *ci* també pot introduir el complement del verb *wax* 'parlar': *wax ci* 'parlar de, parlar-ne'.

- b. dem-*ante*
visitar + RECIPR.
‘anar un a casa de l’altre, visitar-se’
- c. wax-*ante*
parlar + RECIPR.
‘parlar l’un amb l’altre, dialogar’

En aquesta construcció de vegades hi apareix també la forma de benefactiu *-al*:

- (220) fòot-*al-ante*
rentar roba + BEN. + RECIPR.
‘rentar-se la roba l’un a l’altre’

En fula la reciprocitat s’indica amb el sufix *-ondir* (o *-ndir*):

- (221) a. ɓe ngaan-*ondir-i*
ells conèixer + RECIPR. + PERF.
‘ells es van conèixer’
- b. ɓe calma-*ndir-i*
ells saludar + RECIPR. + PERF.
‘ells s’han saludat’

2.3.3.2.1.2. Reflexivitat

La reflexivitat en el verb indica que la referència del subjecte i la de l’objecte és la mateixa (coincideixen el subjecte i l’objecte de l’acció). En wòlof s’expressa a través del sufix *-u* (o *-ee ku*) de la veu verbal:

- (222) a. sang-*u*
banyar + REF.
‘banyar-se’

- b.   selm-*u*
rentar + REF.
‘rentar-se la cara’
- c.   ub-*eeku*
obrir + REF.
‘ser una persona oberta / obrir-se’

El fula expressa la mateixa idea de manera força diferent. El sistema verbal d’aquesta llengua, com ja hem vist en apartats anteriors, té tres veus diferents: la veu activa, la reflexiva i la passiva. Aquestes veus es marquen amb afixos adjuntats a l’arrel verbal:

(223) a. infinitius de verbs reflexius:

- jood-*aade*   ‘asseure’s’
- roond-*aade*   ‘portar sobre el cap’

b. infinitius de verbs actius:

- yaa-*de*   ‘anar’
- noddu-*de*   ‘apelar, cridar’

A (218) es veu que els afixos d’infinitiu són diferents segons si la forma verbal és activa o reflexiva.

2.3.3.2.1.3. Causativitat

El wòlof té dues formes diferents per afegir el valor de causativitat (o factivitat) al significat del verb. Es tracta dels sufixos *-al* (o *-tal*) i *-loo*:

- (224) a.   daw-*al*
córrer + CAUS.
‘conduir’ (lit. ‘fer córrer un cotxe’)

- b. binda-*loo*
 escriure + CAUS.
 ‘fer escriure’
- c. wax-*loo*
 parlar + CAUS.
 ‘fer parlar’

El fula, per la seva banda, recorre a la forma *-n* (o *-in*) per marcar la causativitat en el verb:

- (225) a. yar-*n*-ude
 beure + CAUS. + INF.
 ‘fer beure’
- b. ligi-*in*-de
 treballar + CAUS. + INF.
 ‘fer treballar’

2.3.3.2.1.4. Benefactiu

El wòlof fa servir el sufix *-lu* adjuntat al verb per indicar que hi ha una relació benefactiva entre el subjecte i un altre participant:

- (226) ut-*lu*   na   teereem   bi
 buscar + BEN. 1SG. llibre + POSS.3SG. DET.
 ‘Li he buscat el llibre’

En aquest exemple el benefactiu és una tercera persona singular que es troba representada pel possessiu *-am* (*-em*) sufixat al nom *teere* ‘llibre’.

El benefactiu del fula s’expressa amb el sufix *-an*:

- (227) O sood-*an-ii*   deftere Pennda
jo comprar + BEN. + PERF. llibre Penda
‘Li he comprat un llibre a la Penda’

2.3.3.2.1.5. Desplaçament i postposició de l’acció

En wòlof el sufix *-i* (*-ji*) indica que hi ha un desplaçament i que l’acció del verb tindrà lloc després d’aquest:

- (228) a.   root-*i*
treure aigua + DESPL.
‘anar a treure aigua’
- b.   lekk-*i*
menjar + DESPL.
‘anar a menjar’
- c.   raxasu-*ji*
rentar-se + DESPL.
‘anar a rentar-se’

Amb la forma *-si* s’expressa aquesta mateixa idea de desplaçament i acció posterior, però especificant que el desplaçament es produeix cap al parlant:

- (229) a.   lekk-*si*
menjar + DESPL.
‘venir a menjar’
- b.   fekk-*si*
visitar + DESPL.
‘venir a casa’

El mateix valor de desplaçament i postposició de l’acció és el que aporta *-oy* en fula:

- (230) a.   sod-oy-de
               comprar + DESPL.+INF.
               ‘anar a comprar’
- b.   rem-oy-de
               conrear + DESPL.+INF.
               ‘anar a conrear’

2.3.3.2.1.6. Companyia

En wòlof el sufix *-andoo* afegeix al verb la idea que l’acció l’estan duent a terme diverses persones simultàniament:

- (231) dem-*andoo*
        anar + COMP.
        ‘anar junts, acompanyar’

Aquest valor comitatiu és el que correspon al sufix *-d (-di)* del fula:

- (232) 6e njalti-*d-ii*
        ells sortir + COMP. + PERF.
        ‘ells han sortit junts’

2.3.3.3. Els intensificadors

En aquestes llengües es pot intensificar la propietat expressada per un verb estatiu col·locant darrere del verb una partícula intensificadora. Tant el fula com el wòlof tenen moltes partícules intensificadores diferents, ja que aquestes partícules van molt lligades a la naturalesa del verb, en el sentit que cada verb determina quin ha de ser el seu intensificador. A continuació donem un quants exemples de cada llengua:

(233) fula

- a. Mi haari *tef!*
jo ple INTENS.
'Etic molt ple! / etic fart!'
- b. Hida kaani *kas!*
tu + DUR. lleig INTENS.
'Tu ets molt lleig!'
- c. dan ndiyan no wojj *cos!*
aquesta aigua PRED. vermell INTENS.
'Aquesta aigua és molt vermella!'

(234) wòlof

- a. xonxa *cur/coy*
vermell INTENS.
'molt vermell'
- b. seeda *guy*
fred INTENS.
'molt fred'
- c. jeex *tak*
acabat INTENS.
'acabat del tot'

2.3.4. FRASES COPULATIVES

En el moment de parlar de frases copulatives en fula i en wòlof, hem de tenir en compte que en aquestes llengües no existeixen adjectius com els que hi ha a les llengües romàniques. Moltes de les construccions que en català són copulatives i consten d'un verb (*ser* o *estar*, habitualment) i d'un adjectiu, en fula, per exemple, es realitzen a partir de verbs estatus que prediquen la qualitat o l'estat del seu subjecte:

- (235) a. Himo juuti
 ell + DUR. (ser) alt + PERF.
 ‘Ell és alt’
- b. O juutaa
 ell (ser) alt + PERF.NEG.
 ‘Ell no és alt’

El verb estatiu *juut* ‘(ser) alt’ incorpora els morfemes de negació i d’aspecte perfectiu que en català es troben, respectivament, en l’adverbi *no* i en el verb *ser*, que en aquestes construccions és buit semànticament i es limita a aportar la informació temporal i aspectual de la frase i a marcar la concordança amb el subjecte.

En wòlof les frases copulatives segueixen unes pautes diferents i presenten una estructura que, en certa manera, resulta més propera a la del català. El verb estatiu, com acostuma a passar en general amb els verbs d’aquesta llengua, no es flexiona i ha d’aparèixer acompanyat d’una partícula predicativa que aporta la informació aspectual i la concordança amb el subjecte:

- (236) a. Kër gi dafa mag
 casa DET. IMPERF.3SG. gran
 ‘La casa és gran’
- b. Danga rafet
 IMPERF.2SG. guapo
 ‘Ets guapo’

Si veiem la partícula com l’equivalent del verb *ser* del català, el paral·lelisme entre les construccions copulatives de les dues llengües es fa més clar.

Per modificar la interpretació temporal de la frase o per afegir-hi un valor negatiu només cal afegir un sufix al verb estatiu o variar adequadament la partícula predicativa:

- (237) a. Kër gi dafa magoon
 casa DET. IMPERF.3SG. gran + PASS.
 ‘La casa era gran’
- b. Dungeen Amerikan
 PART.NEG.2PL. americà
 ‘No sou americans’

El sufix *-oon* marca el passat i la forma *dungeen* incorpora el valor de negació.

A banda d’aquestes, en wòlof i en fula hi ha altres construccions copulatives que no contenen cap verb estatiu, de la mateixa manera que en català no inclouen cap adjectiu. En aquest cas, totes dues llengües recorren a partícules. En fula es fa servir la partícula presentacional *ko*⁴⁶ i els seus equivalents negatius *wonaa*, *wanaa* o l’emfàtic *woni*, que no aporten cap valor semàntic a la predicació i només posen en relació un subjecte amb un element nominal:

- (238) a. An, ko a jannoowo?
 tu PRED. 2SG. professor?
 ‘Tu ets professor?’
- b. Ko mi jannoowo
 PRED. jo professor
 ‘Jo sóc professor’
- c. Wonaa o jannoowo
 PRED.NEG. ell professor
 ‘No és professor’

La partícula predicativa que es fa servir en wòlof també pot incorporar la negació i els valors aspectuals i temporals:

---

⁴⁶ Aquesta partícula també es fa servir en interrogatives amb pronoms interrogatius i en molts altres contextos.

- (239) a. Amadu jangalekat *la*
 Amadu professor PRED.3SG.
 ‘L’Amadu és professor’
- b. Jangalekat *leñu*
 professor PRED.1PL.
 ‘Som professors’
- c. Amadu jangalekat *lawoon*
 Amadu professor PRED.PASS.3SG.
 ‘L’Amadu era professor’
- d. *Duma* waa Gambiya
 PRED.NEG.1SG. ciudadà Gàmbia
 ‘No sóc ciudadà de Gàmbia / No sóc gambià’

2.3.4.1. Errors vinculats a les construccions copulatives

Hi ha dos tipus d’errors relacionats amb les frases copulatives: la falta de concordança entre el subjecte i l’atribut, i l’elisió del verb copulatiu:

(240) falta de concordança:

a.	quan (ella) era petit	‘quan ella era petita’
b.	[com era el poble?] petita	‘petit’
c.	alguno que era bastante grossos	‘algun que era bastant gros’
d.	(la noia) és prim	‘la noia és prima’
e.	és una nena i un nen...	‘són una nena i un nen...’
f.	¿por qué está enfadado (la bruja)?	‘¿por qué está enfadada?’ (cast.)

(241) elisió del verb copulatiu:

a.	allà el que mengem més bé Ø la fruita	‘el que (...) és la fruita’
b.	el més típic per aquí Ø pins	‘el més (...) són els pins’
c.	(Tom Cruise) Ø l’actor que m’agrada	‘és l’actor que m’agrada’

Els errors de concordança afecten les categories gramaticals de gènere i nombre, i constitueixen una altra manifestació de les diferències entre la morfologia nominal del fula i del wòlof i la del català (vg. § 2.2.1).

L'absència del verb copulatiu es pot relacionar amb el fet que en aquestes llengües no existeix un verb amb les mateixes característiques dels verbs copulatius de les llengües romàniques. Com a conseqüència de la inexistència d'un verb pròpiament copulatiu, també es produeixen errors en el sentit invers, és a dir, l'ús del verb copulatiu amb el valor semàntic d'un altre verb, com es pot veure en aquestes seqüències:

(242) a.	esto es unos dieciséis años	esto duró hasta los dieciséis años (cast.)
b.	y esto ya es francés	después hablaba francés (cast.)
c.	esto ya es otras lenguas	luego estudiaba otras lenguas (cast.)
d.	no sé del que era la pel·lícula	no recuerdo de qué anava la pel·lícula

2.3.5. CONSTRUCCIONS COMPARATIVES I SUPERLATIVES

Les construccions comparatives del fula i del wòlof es fan mitjançant un verb especial que inclou la idea de comparació que en català expressem com 'ser més ... (*adj.*) ... que', és a dir, mitjançant una estructura que combina un verb, un adverbí, un adjectiu i una conjunció. Els verbs d'aquest tipus de què disposa cada una de les dues llengües que estudiem i l'ordre resultant són diferents.

Per expressar el comparatiu de superioritat, el fula fa servir el verb *burde* 'ser superior, superar'. Aquest verb es flexiona i se situa entre els dos elements comparats. La propietat comparada apareix al final de la frase:

- (243) Wudere ndee *burí* wutte 'oo *ɓawlude*
faldilla DET. superar + IMPERF. vestit DET. negre
'La faldilla és més fosca (negra) que el vestit'

Aquest verb, amb la mateixa estructura de frase, també serveix per expressar el superlatiu:

(244) Ndee wudere *buri* gude fof bawlude

DET. faldilla superar + IMPERF. roba tota negre

‘Aquesta faldilla és la més fosca (negra) de totes’

En wòlof la comparació de superioritat es pot expressar amb els verbs *gen* ‘ser espaiós’, *oppa* ‘ser massa llarg/gran’, *daaxa* ‘ser millor que’. Aquests verbs es combinen amb les formes emfàtiques de subjecte i amb l’adjectiu corresponent, que, a diferència del que passa en fula, no cal que aparegui al final de la frase. Vegem-ne alguns exemples:

(245) a. Musu moo *gena* njool Aji

Musu 3SG.EMF. ser espaiós alt Aji

‘En Musu és més alt que l’Aji’

b. Tool yii ñoo *gena* yaatu tool yee

camp DEM.PL. 3SG.EMF. ser espaiós ample camp DEM.PL.

‘Aquests camps són més grans que aquells’

c. Yów yaa *oppa* Saayom worsag

tu 2SG.EMF. ser massa Saayom sort

‘Tu tens més sort que en Saayom’

d. Maalo moo *daaxa* jën

arrós 3SG.EMF. ser millor peix

‘L’arròs és més bo que el peix’

e. Suma simis bi moo *daaxa* sa bos

meva camisa DET. 3SG.EMF. ser millor teva DET.

‘La meva camisa és més maca que la teva’

La comparativa amb un verb actiu té una estructura semblant a l’anterior però l’element que correspondria al nostre verb apareix al final de la frase:

- (246) a. Amadu moo   *daaxa*   Musa *legeey*
 Amadu 3SG.EMF. ser millor Musa treballar
 ‘L’Amadu treballa millor que en Musa’
- b. John moo   *daaxa*   Michelle *janga*
 John 3SG.EMF. ser millor Michelle estudiar
 ‘En John és millor estudiant que la Michelle’

La comparació d’inferioritat segueix el mateix esquema, però amb el verb *yees* ‘ser pitjor’:

- (247) Yoon wii moo   *yees*
 camí DEM. 3SG.EMF. pitjor
 ‘Aquest camí és pitjor’

2.4. LÈXIC

2.4.1. NOMS DE PARENTIU

Els noms de parentiu en fula i wòlof tenen sovint un sentit més ampli que en les nostres llengües. A més de les relacions familiars estrictes, cal tenir presents altres valors com el respecte i l’edat, que en aquestes cultures són molt importants. Aquests valors, com veurem a continuació, es manifesten en els noms de parentiu.

- Pare: *baaba* (fula)   *baay* (wòlof)

També designa tot parent mascle de l’edat del pare i els descendents d’una mateixa branca masculina (oncles paterns i cosins descendents d’un oncle-avi).

- Mare: *neene* (fula)   *yaay* (wòlof)

També serveix per designar les germanes i les cosines de la mare i la resta d’esposes del pare. També designa les dones de la mateixa edat de la mare.

- Oncle matern: *kaawu* (fula)   *niyaay* (wòlof)
                   S'aplica a tot home que té la mateixa edat que la mare o hi està emparentat; també designa el marit de la germana del pare o de la mare (oncle polític) i de vegades el pare adoptiu.

- Tia paterna: *gorgol* (fula)   *tante* (wòlof)
                   Designa qualsevol dona de la generació del pare o que hi està emparentada (germanes i cosines del pare); també designa la dona del germà de la mare o del pare (tia política).

- Germà gran: *mawniraadó* (fula)   *mag* (wòlof)
                   Designa els fills o les filles més grans de tots aquells que anomenem *baaba / baay* (oncles i cosins de la generació pel pare) i de totes aquelles que anomenen *neene / yaay* (ties i cosines de la generació de la mare).

- Germà petit: *minyiraadó* (fula)   *rak* (wòlof)
                   Designa tots aquells fills més petits de tots aquells que hom anomena *baaba / baay* i *neene / yaay*.

- Cosí: *dendirado* (fula)   *doominyaay* (wòlof)
                   Designa tots els cosins creuats (fills o filles de l'oncle matern o de la tia paterna).

- Nebot, neboda: *baadirado* (fula)   *yaarbat* (wòlof)
                   Designa el fill o la filla del “germà gran” o del “germà petit” de sexe contrari. Aquest terme engloba els nebots i també designa els fills de la germana de l'esposa, així com els fills d'aquells que tenen la mateixa edat que tu.

- Fill, filla: *bidó* (fula)   *doom* (wòlof)
                   Designa, a més dels fills propis, tot fill d'un “germà gran” o “el germà petit” del mateix sexe que un mateix. Aquest terme engloba, doncs, els nebots i els cosins; també designa els fills del germà de l'esposa o del marit.

- Avi, àvia: *maamiraadô* (fula) *maam* (wòlof)

Designa el pare o la mare de tots aquells que hom anomena *baaba* / *baay* o *neene* / *yaay*.

- Nét, néta: *taaniraadô* (fula) *sët* (wòlof)

També pot designar, per reciprocitat, els avis (amb el mateix sentit que *maamiraadô* / *maam*).

2.4.2. ERRORS RELACIONATS AMB EL LÈXIC

S'han detectat alguns usos impropis de verbs. Aquestes equivocacions, que són semblants a les que hem comentat amb el verb copulatiu (vg. § 2.3.4.1), també s'estenen a casos com els de (248), en què es fa servir un verb del català amb un significat diferent al que té:

- (248) a. saps la Neus? 'coneixes la Neus?'
b. jo sé el llibre del fantasma 'he llegit el llibre del fantasma'

Això es produeix quan un verb del fula o del wòlof té més d'un corresponent català. En el cas anterior la confusió s'ha de relacionar amb els verbs *xam* del wòlof i *andude* del fula, que volen dir "saber, conèixer, llegir, ser savi, etc.".

3. RESUM DE QÜESTIONS GRAMATICALS PROBLEMÀTIQUES

A continuació resumim els principals errors de tipus gramatical que hem detectat en els parlants de fula i de wòlof quan parlen català i que, almenys parcialment, es poden atribuir a la interferència de la llengua materna. Estan classificats en quatre apartats (fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic) i donem sempre una referència sobre l'apartat del capítol 2 en què hi ha més informació sobre les característiques de l'error en qüestió.

3.1. FONÈTICA

- Dificultats per pronunciar les consonants palatals [ʎ] i [ʝ] (§ 2.1.4.2):

(249) calli   ca[j]i
gent   [j]ent

- Confusió entre la sibilant sonora [z] i la sibilant sorda [s], i entre la vibrant [r] i la bategant [ʀ] (§ 2.1.4.2):

(250) princesa   prince[s]a
vareta màgica   va[r]eta màgica
butifarres   butifa[r]es

- Confusió entre les vocals [i] i [ə] (§ 2.1.4.1):

(251) estudien   /studien
explicar   /splicar

- Canvis en l'estructura sil·làbica per evitar inicis complexos de síl·laba (§ 2.1.4.3):

(252) tres	<i>tes</i>
es-tre-lla	es- <i>te</i> -lla
sem-pre	sem- <i>pe</i> -re
mes-cla	mes- <i>ca</i> -la

- Increment de grups sil·làbics (§ 2.1.4.3):

(253) evitar	<i>envitar</i>
cru	<i>crut</i>

- Eliminació de síl·labes (§ 2.1.4.3):

(254) descansàvem	descansa <i>am</i>
així	<i>aix</i>

3.2. MORFOLOGIA

3.2.1. MORFOLOGIA NOMINAL

- Dificultats per establir la concordança en gènere i nombre entre els noms i els determinants i adjectius que els acompanyen (§ 2.2.1.1.3):

(255) botifarra dolça	‘botifarra <i>dolç</i> ’
un programa	‘ <i>una</i> programa’
la taula	‘ <i>les</i> taula’
els diners	‘ <i>el</i> diners’

- Ús inadequat dels determinants definites (§ 2.2.1.2.4):

(256) (estudio) per poder buscar <i>la</i> feina	‘per poder buscar feina’
[com anaves a col·legi?] en <i>el</i> cotxe	‘en cotxe’

(263) [què et van regalar?] me *regala* roba   ‘em van regalar roba’
quan era a Senegal *fem* una festa   ‘quan era a Senegal fèiem festes’

- Confusió en l’aspecte expressat pel verb (§ 2.2.2.3):

(264) (un dia uns nens) m’*han fet* caure, m’*han agafat* del peu i m’*he caigut*
‘em van fer caure, em van agafar del peu i vaig caure’

perquè per la tele han vist que havia un fantasma en el castell, hi van anar i l’*han agafat*
‘perquè a la tele van veure que hi havia un fantasma en el castell, hi van anar i el van agafar’

- Dificultats a l’hora d’utilitzar el condicional i el subjuntiu (§ 2.2.2.3):

(265) no *podia* explicar-te
‘no podria explicar-te’

el vaig portar a (...) perquè (...) van dir que el *portem*
‘el vaig portar a (...) perquè (...) van dir que l’hi portéssim

- Ús de l’infinitiu en el lloc d’una forma verbal finita (§ 2.2.2.3):

(266) [per què és diferent?] la gent no *anar* a la platja
‘la gent no va a la platja’

[què faries amb tots els diners?] *donar* a la meva mare
‘els donaria a la meva mare’

3.3. SINTAXI

- Confusions en l’ús de les preposicions (§ 2.2.3.1.3):

4. VOCABULARIS

En aquest apartat hi ha un total de quatre vocabularis breus: català - fula, fula - català, català - wòlof i wòlof - català. Els vocabularis inclouen les paraules més freqüents i algunes altres de més específiques relacionades amb l'àmbit educatiu i escolar. També hi hem incorporat algunes de les fórmules de cortesia més usuals. En els vocabularis que parteixen del català (català - fula i català - wòlof) les entrades catalanes hi apareixen per ordre alfabètic i tenen la categoria gramatical especificada en cursiva al costat. Aquesta informació no la incloem en les versions que parteixen del fula i del wòlof. A continuació donem la llista d'abreviatures i algunes observacions sobre les indicacions categorials que hem fet servir:

<i>adj.</i>	adjectiu
<i>adv.</i>	adverbi
<i>conj.</i>	conjunció
<i>n.</i>	nom
<i>num.</i>	numeral
<i>prep.</i>	preposició
<i>pron.</i>	pronom
<i>rel.</i>	pronom relatiu
<i>v.</i>	verb

Les etiquetes categorials *adv./prep.* es refereixen tant als adverbis i preposicions pròpiament dits, com a les anomenades locucions adverbials o preposicionals.

Els noms catalans sempre són entrats en la forma singular. Si el nom pot tenir una forma masculina i una de femenina, donem la forma masculina sempre que en l'altra llengua totes dues són idèntiques. Si en fula o en wòlof són diferents, les formes masculina i femenina tenen entrades diferents.

En el cas dels adjectius catalans, s'introdueixen sempre en la forma masculina singular. Com que ni el fula ni el wòlof tenen marques de gènere, l'equivalent que

donem és vàlid per a totes dues especificacions. En fula alguns adjectius poden variar en funció de la classe nominal del nom amb el qual es relacionen. Aquests casos estan marcats amb un guionet al final de l'arrel.

Quan una paraula pot tenir més d'un sentit, hem fet notar a quin sentit corresponen els equivalents que oferim. Així, hem anotat al costat de les diferents formes una indicació entre parèntesis i amb rodona que ajuda a identificar el valor corresponent. Aquesta indicació pot ser de diversos tipus: un hiperònim, un sinònim, un mot semànticament relacionat, un possible complement, o una categoria gramatical. Quan donem més d'un equivalent per a un mot, si cada forma correspon a un sentit diferent, els hem separat mitjançant una ratlla vertical (|) i hem delimitat el sentit amb algun dels recursos que acabem de citar. Si creiem que es tracta de mots sinònims o aproximadament sinònims, els hem separat amb una coma (,). Finalment, quan trobem dues equivalències per a una paraula i aquestes són molt semblants formalment, se separen amb una barra inclinada (/) indicant que són variants d'una mateixa paraula. La mateixa indicació (/) es fa servir també per indicar les formes masculines i femenines d'algunes paraules del català.

Quan un terme ha estat tractat específicament en alguna part del capítol 2 (*Descripció gramatical*), citem l'apartat on s'hi fa referència al final de l'entrada.

Quant a l'ordenació alfabètica, en el vocabulari fula – català trobem les grafies <‘, ʃ, d, ŋ, ʎ> que no existeixen en català. Aquestes grafies representen sons propis del fula (vg. § 2.1.2) i s'han ordenat alfabèticament seguint els següents criteris:

- El símbol <‘> és la primera grafia en l'ordenació alfabètica, és a dir, precedeix la grafia <a>.
- Les grafies <ʃ, d, ŋ>, que representen consonants implosives, segueixen les consonants no implosives paral·leles <b, d, n>.
- La grafia <ʎ> és la darrera en l'ordre alfabètic i segueix la grafia <y>.

Aquests criteris s'apliquen sempre, sigui quina sigui la posició de la grafia dins la paraula.

4.1. CATALÀ - FULA

abans <i>adv./prep.</i>	hade, ado [§ 2.2.3.1.1]
abraçar <i>v.</i>	jabaade
abric <i>n.</i>	wute jaagol
abril <i>n.</i>	‘abriil
acabar <i>v.</i>	gasde
acceptar <i>v.</i>	jabde
acompanyar <i>v.</i>	doftude
adéu!	oo-o! ngonene jam! (quedar en pau)
adreça <i>n.</i>	‘adrees
agafar <i>v.</i>	Yettude
agost <i>n.</i>	‘uut
agradar <i>v.</i>	yidugol, welde
agrair <i>v.</i>	yettude, jaarde
ahir <i>adv.</i>	hanki
aigua <i>n.</i>	ndiyam
aire <i>n.</i>	hendu
així <i>pron.</i>	ni, hono ni
això <i>pron.</i>	dum, dum doo [§ 2.2.1.2.2]
ajudar <i>v.</i>	wallude, waalude
ajuntament <i>n.</i>	gaale joom wuro (ca l’alcalde)
alcohol <i>n.</i>	konnjam
alt <i>adj.</i>	jool
alumne <i>n.</i>	‘almuudo jangoowo, lekkoljo (estudiant)
allà <i>adv.</i>	daa (més proper) ton (més lluny) [§ 2.2.1.2.3]
amagar-se <i>v.</i>	sornade
amic <i>n.</i>	sehil, gido
amunt <i>adv./prep.</i>	dowo [§ 2.2.3.1.1]
anar <i>v.</i>	faade yaade (dirigir-se vers)
animal <i>n.</i>	kullel
any <i>n.</i>	nduugu, hitaande

aprendre <i>v.</i>	jangude
aquell <i>adj.</i>	oya, oto oyato (més llunyà) [§ 2.2.1.2.3]
aquí <i>adv.</i>	ḏoo gaa (lloc on es treballa o es viu) [§ 2.2.1.2.3]
ara <i>adv.</i>	jooni [§ 2.2.3.1.1]
arbre <i>n.</i>	lekki
armari <i>n.</i>	armor
arribar <i>v.</i>	yeetaade, hewtugol
arròs <i>n.</i>	maaro
assegut <i>adj.</i>	jodido
assemblar-se <i>v.</i>	nanndude, waade
autobús <i>n.</i>	kaar
avi / àvia <i>n.</i>	taanirado [§ 2.4.1]
aviat <i>adv.</i>	jooni law (aviat al matí)
avió <i>n.</i>	lana ndiwawa
avui <i>adv.</i>	hannde
baix <i>adv./prep.</i>	les
baix <i>adj.</i>	ndebo
baixar <i>v.</i>	jippaade, teelade
ball <i>n.</i>	ngamiri
ballar <i>v.</i>	amugol, ande
barba <i>n.</i>	waare
barri <i>n.</i>	leegal
bé <i>adv.</i>	moYyi
beguda <i>n.</i>	njaaram
benvinguda <i>n.</i>	bissimilla
benzina <i>n.</i>	essense
beure <i>v.</i>	yarde
bicicleta <i>n.</i>	belo
blanc <i>n.</i>	ranwi
blanc <i>adj.</i>	dane-
blat de moro <i>n.</i>	maka, makari
blau <i>n.</i>	bluo
blau <i>adj.</i>	bula-

bo <i>adj.</i>	moYYo
boca <i>n.</i>	hunduko
bolígraf <i>n.</i>	kudol
bon dia!	jaam ñaali!
bona nit!	jaam niiri!
bona tarda!	jaam hiiri!
botiga <i>n.</i>	bitiki
braç <i>n.</i>	junngo
brut <i>adj.</i>	tulmi
bufar <i>v.</i>	wutude
buidar <i>v.</i>	yupude, wuylude
buit <i>adj.</i>	meejo
buscar <i>v.</i>	ɗaɓɓude, yewde, yiilade
butxaca <i>n.</i>	jiifa
cabells <i>n.</i>	sukunde leeɓi (pèl)
cabra <i>n.</i>	beewa
cadira <i>n.</i>	jonde, jullere
café <i>n.</i>	kafe
calcular <i>v.</i>	reendinde
calent <i>adj.</i>	ngulegol, wuli
calor <i>n.</i>	nguleeki
callar <i>v.</i>	deYYude, sukade
cama <i>n.</i>	koyngal
camí <i>n.</i>	laawol
caminar <i>v.</i>	yaanade softinde koyde (passejar)
camió <i>n.</i>	camioŋ
camp <i>n.</i>	ngesa, ladi
cançó <i>n.</i>	jimol
cansar-se <i>v.</i>	tampude
cansat <i>adj.</i>	ronkugol, tampuɗo
cantar <i>v.</i>	yimugol
canviar <i>v.</i>	lomtinde

cap <i>n.</i>	hoore (testa)
cap <i>n.</i>	lamdo, gardido (patró)
cara <i>n.</i>	yeeso
carn <i>n.</i>	teewu
carrer <i>n.</i>	mbenda, lawol
carretera <i>n.</i>	talli, laawol
carta <i>n.</i>	bataake, letter
casa <i>n.</i>	suudu, hubere galle (llar)
casament <i>n.</i>	dewgal, kurtugu, cuudugu
casar-se <i>v.</i>	resde, hurtinde, sudude
casat <i>adj.</i>	desafo
catifa <i>n.</i>	sajade
caure <i>v.</i>	yande (caminant) samde (de dalt a baix)
cavall <i>n.</i>	puccu
cel <i>n.</i>	asman
cendra <i>n.</i>	ndoodi
cereal <i>n.</i>	gawri
cerimònia <i>n.</i>	keew
cert <i>adj.</i>	gonga gonga tigii (molt cert)
cinc <i>num.</i>	jooy [§ 2.2.1.7]
cinema <i>n.</i>	cinema
ciutat <i>n.</i>	teeru
clar <i>adj.</i>	leerde
clau <i>n.</i>	cooktirgal (de la porta)
cobrir <i>v.</i>	hipude
co-esposa <i>n.</i>	siina, naawdirafo
cognom <i>n.</i>	yettode
color <i>n.</i>	kolor
coll <i>n.</i>	daande (gola, coll)
com <i>adv.</i>	no [§ 2.2.1.6]
com...? <i>adv.</i>	noy [§ 2.2.1.6]
començar <i>v.</i>	fudfade
company <i>n.</i>	jaadido, sehil, giYiraado

comprar <i>v.</i>	soodde
conduir <i>v.</i>	nawde
conèixer <i>v.</i>	‘anndude
conill <i>n.</i>	wojeere
construir <i>v.</i>	maade, feenude
conte <i>n.</i>	tindol
content <i>adj.</i>	weltido
convidar <i>v.</i>	bismade
cor <i>n.</i>	bernde
córrer <i>v.</i>	dogde
cos <i>n.</i>	bandu
cosa <i>n.</i>	huunde
cosí / cosina <i>n.</i>	dendirado [§ 2.4.1]
cosir <i>v.</i>	ñoode
costat <i>n.</i>	bannge
costat, al <i>adv.</i>	takko, sara [§ 2.2.3.1.1]
cotxe <i>n.</i>	‘oto, mobel
cremar <i>v.</i>	sumde
cridar <i>v.</i>	noddude (cridar algú) eewnade
cuina <i>n.</i>	kateme, foyree
cuinar <i>v.</i>	defde
cuixa <i>n.</i>	buhal
cul <i>n.</i>	dote caagal, baawo (el darrere)
cullera <i>n.</i>	kuyer, ñeedude
cullereta <i>n.</i>	kudduyel
curar <i>v.</i>	safrude
curt <i>adj.</i>	rabide
cuscús <i>n.</i>	lacciri
d’acord!	nee!, hey!
dalt <i>adv./prep.</i>	dow [§ 2.2.3.1.2]
darrere <i>adv./prep.</i>	bawo, caagal [§ 2.2.3.1.2]
davant <i>adv./prep.</i>	yeeso [§ 2.2.3.1.2]
deixar <i>v.</i>	woppude, ðaalde, opude

demà <i>adv.</i>	janngo
demanar <i>v.</i>	naamnaade
dent <i>n.</i>	ñiire
descansar <i>v.</i>	fooftaade
desembre <i>n.</i>	desembre
després <i>adv./prep.</i>	caggalum [§ 2.2.3.1.2]
despullar-se <i>v.</i>	boortade
deu <i>num.</i>	sappo [§ 2.2.1.7]
dia <i>n.</i>	ñalawma (oposat a nit)
dia <i>n.</i>	ñande, ñaalade (dia solar, 24 hores)
difícil <i>adj.</i>	sadde, tiidfi
dijous <i>n.</i>	‘alkamiisa
dilluns <i>n.</i>	‘altine
dimarts <i>n.</i>	talaata
dimecres <i>n.</i>	‘alarba
dinar <i>v.</i>	soYƳugol, watade
dinar <i>n.</i>	bottari (àpat)
diners <i>n.</i>	kaalis
dins <i>adv./prep.</i>	‘e, nder [§ 2.2.3.1.2]
dir <i>v.</i>	wiide
director <i>n.</i>	gardido
dir-se <i>v.</i>	wiide
discutir <i>v.</i>	sonkude, dukde
dissabte <i>n.</i>	‘aset
dit <i>n.</i>	fedeendu
diumenge <i>n.</i>	‘alet
divendres <i>n.</i>	‘aljuma
dolç <i>adj.</i>	wele
dolent <i>adj.</i>	musi
dolor <i>adj.</i>	musaalla
dona <i>n.</i>	debbo
donar <i>v.</i>	jonnugol, hokkunde
dormir <i>v.</i>	daanaade lelaade (anar a dormir)

dos <i>num.</i>	dīdii [§ 2.2.1.7]
dret <i>adj.</i>	liiw, forti
dreta, a la <i>adv.</i>	ñaamo
dur <i>adj.</i>	sattude, tiidi
durar <i>v.</i>	boyde, mooyde
edat <i>n.</i>	dubi
ell <i>pron.</i>	o [§ 2.2.1.4.2.1]
ells <i>pron.</i>	be [§ 2.2.1.4.2.1]
emigrar <i>v.</i>	ferde, daanade
encendre <i>v.</i>	huubude
ensenyar <i>v.</i>	janginde
entendre <i>v.</i>	faamde, fande
entrar <i>v.</i>	naatde
entre <i>prep.</i>	hakunde [§ 2.2.3.1.1]
enviar <i>v.</i>	neeldude
esborrar <i>v.</i>	momtude
escalfar <i>v.</i>	wulnude
escola <i>n.</i>	lekkol
escoltar <i>v.</i>	herade
escriure <i>v.</i>	windugol
esmorzar <i>v.</i>	ittugol kooje, hacitaade
esmorzar <i>n.</i>	kacitaari
espatlla <i>n.</i>	walabo
esperar <i>v.</i>	fadde, sabbaade, doomde
esposa <i>n.</i>	jomsuudu, beyngu
esquena <i>n.</i>	kessi
esquerra, a l' <i>adv.</i>	bannge naano
esquerre <i>adj.</i>	naano
ésser <i>v.</i>	wonde (existir)
est <i>n.</i>	funnaange
estació <i>n.</i>	teerorde
estalviar <i>v.</i>	moftude
estimar <i>v.</i>	Yiide

estiu <i>n.</i>	ceedu (estació seca i calorosa)
estómac <i>n.</i>	kusse reedu (panxa)
estranger <i>adj.</i>	kodo
estrella <i>n.</i>	hoodere
estudiar <i>v.</i>	jangugol
europeu <i>n.</i>	tuubaako
explicar <i>v.</i>	andinde
fàcil <i>adj.</i>	webi, weebde
faldilla <i>n.</i>	wudere, bibitoje
fals <i>adj.</i>	wona gonga (no ser cert)
faltar <i>v.</i>	maukude
família <i>n.</i>	koreeji, bandirabe [§ 2.4.1]
farina <i>n.</i>	faring
febre <i>n.</i>	yontinoore
febrer <i>n.</i>	feburye
feina <i>n.</i>	gollal , liggey
feliç <i>adj.</i>	beltido
felicitat <i>n.</i>	weltaare
felicitats!	yarde!
fer <i>v.</i>	wade, huuwugol
ferro <i>n.</i>	njamdi
festa <i>n.</i>	kew, welnere
fill / filla <i>n.</i>	6ii, 6idfo [§ 2.4.1]
finestra <i>n.</i>	falantere
flor <i>n.</i>	pindi
foc <i>n.</i>	jeeygol
fora <i>adv./prep.</i>	yaasi, boowal [§ 2.2.3.1.1]
formatge <i>n.</i>	ketungol
formiga <i>n.</i>	ñuuñu
forquilla <i>n.</i>	furseeti
fort <i>adj.</i>	doole
fosc <i>adj.</i>	nibidi

fotografia <i>n.</i>	foto
fred <i>n.</i>	jaangol
fred <i>adj.</i>	bubi jaagegol (persona freda)
fred, fer <i>v.</i>	buubde, njangi
front <i>n.</i>	tiide
frontera <i>n.</i>	keerol
fruta <i>n.</i>	biibe leebe
fulla <i>n.</i>	kaayit
fum <i>n.</i>	cuurki
fusta <i>n.</i>	legal
galta <i>n.</i>	abuko
gallina <i>n.</i>	gertogal
gana, tenir <i>v.</i>	heyruude (estar afamat)
ganivet <i>n.</i>	labi, paka
gat <i>n.</i>	ulundu
gener <i>n.</i>	jawye
genoll <i>n.</i>	hoofuru
gent <i>n.</i>	yimbe
germà / germana <i>n.</i>	mawnirado [§ 2.4.1]
girar <i>v.</i>	helde koon
gos <i>n.</i>	rawandu
got <i>n.</i>	horde londe
gràcies!	‘a jaaraama!
gran <i>adj.</i>	maw-
gras <i>adj.</i>	butto
groc <i>n.</i>	oldi
groc <i>adj.</i>	ool-
gros <i>adj.</i>	butto
guardar <i>v.</i>	reende
guerra <i>n.</i>	haare
habitació <i>n.</i>	suudu
habitar <i>v.</i>	hodugol

haver-hi <i>v.</i>	wande hen
herba <i>n.</i>	hudo
hi ha <i>v.</i>	ene hen
hivern <i>n.</i>	dabbunde
hola!	mbaada!
home <i>n.</i>	gorko
hora <i>n.</i>	waktu, saaha, leer
hospital <i>n.</i>	lopitaal
igual <i>adj.</i>	fotde
illa <i>n.</i>	dunde
intel·ligent <i>adj.</i>	beldo hakile
jersei <i>n.</i>	siimbis
jo <i>pron.</i>	mi, min [§ 2.2.1.4.2]
joc <i>n.</i>	fijirde
jove <i>adj.</i>	suka
jugar <i>v.</i>	fijde
juliol <i>n.</i>	suliye
juny <i>n.</i>	suwen, taarode
làmpara <i>n.</i>	lampe
lavabo <i>n.</i>	hurgo
llapis <i>n.</i>	bindirgol
llarg <i>adj.</i>	juutde
lllegenda <i>n.</i>	daarol
lllegir <i>v.</i>	janngude
lleig <i>adj.</i>	cofdo
llençol <i>n.</i>	drap
llengua <i>n.</i>	dengal
llet <i>n.</i>	kosam biraadan (llet fresca)
lletra <i>n.</i>	alkulal
llevar-se <i>v.</i>	finde, ‘ummaade
llibre <i>n.</i>	deftere
llibreta <i>n.</i>	kayee
llimona <i>n.</i>	kaccu

llit <i>n.</i>	danki, ndaadfudi, lessu
lloc <i>n.</i>	nooku
llogar <i>v.</i>	luude
lluna <i>n.</i>	lewru
lluny <i>adv.</i>	woddfude
mà <i>n.</i>	junngo
maco <i>adj.</i>	yoodde
mai <i>adv.</i>	muk
maig <i>n.</i>	mee, mai
malalt <i>adj.</i>	gopudo
malaltia <i>n.</i>	nawnaare
malament <i>adv.</i>	moyaadi
manera <i>n.</i>	sifa
mar <i>n.</i>	maayo
març <i>n.</i>	maars
mare <i>n.</i>	neene, neeniraado yuuma (respectuós) [§ 2.4.1]
marit <i>n.</i>	gorko, moodi jom-galle (home de casa)
marró <i>n.</i>	marro
massa <i>adv.</i>	no fewi
matar <i>v.</i>	waarde
matí <i>n.</i>	subaka
matrimoni <i>n.</i>	dewgal (parella)
medicament <i>n.</i>	lekki
menjar <i>v.</i>	ñaamde
menjar <i>n.</i>	ñaamde
mentida <i>n.</i>	fenade
mercat <i>n.</i>	jeere
mes <i>n.</i>	lewru
mestre <i>n.</i>	jaginoowo, meter
metge <i>n.</i>	ñawndoowo , caafrowo, dofturjo
meu <i>adj.</i>	mo am [§ 2.2.1.3.1]
migdia <i>n.</i>	naange ‘e hoore
minut <i>n.</i>	hojom

mirar <i>v.</i>	ndaarde
molt <i>adv.</i>	no feewi, sanni
molt <i>adj.</i>	no hewi
món <i>n.</i>	‘aduna
moneda <i>n.</i>	kaalis
mongeta <i>n.</i>	ñeebe
morir <i>v.</i>	maaygol
mort <i>n.</i>	maayde (oposat a vida)
mort <i>adj.</i>	maydo
mosca <i>n.</i>	mbuubu
mosquit <i>n.</i>	bowngu
muller <i>n.</i>	beyngu
muntanya <i>n.</i>	haire, fello
nas <i>n.</i>	kinal, hinere
nedar <i>v.</i>	lummbaade
negre <i>n.</i>	baalejo
negre <i>adj.</i>	baleej-
néixer <i>v.</i>	jibineede
nen <i>n.</i>	paykun, cukalel
nens <i>n.</i>	paykoy
net <i>adj.</i>	laði
nét / néta <i>n.</i>	taanirado [§ 2.4.1]
netejar <i>v.</i>	fittugol (escombrar, netejar)
nino <i>n.</i>	lubeteke
nit <i>n.</i>	jamma
no <i>adv.</i>	‘alaa
noi <i>n.</i>	suka
nom <i>n.</i>	‘innde
només <i>adv.</i>	tan
nord <i>n.</i>	rewo
nosaltres <i>pron.</i>	en (inclusiu) men (exclusiu) [§ 2.2.1.4.2.1]
nostre <i>adj.</i>	mo amen [§ 2.2.1.3.1]

notícia <i>n.</i>	kabaaru
nou <i>num.</i>	jenay [§ 2.2.1.7]
nou <i>adj.</i>	hesdi (novell)
novembre <i>n.</i>	nowamburu
núvol <i>n.</i>	duule
o <i>conj.</i>	walla
obert <i>adj.</i>	uditi
oblidar <i>v.</i>	yejjitde
obrir <i>v.</i>	‘udditde
ocell <i>n.</i>	sonndu
octubre <i>n.</i>	‘oktooburu
oest <i>n.</i>	hiirnaange
ofensa <i>n.</i>	yenugol
oli <i>n.</i>	neḅḅan, neebam
omplir <i>v.</i>	hebinde
on <i>adv.</i>	do, to
on...? <i>adv.</i>	honto [§ 2.2.1.6]
oncle <i>n.</i>	kaawu, kaawiraḁḁo (oncle matern) [§ 2.4.1]
ordinador <i>n.</i>	ordinado
orella <i>n.</i>	noofuru
os <i>n.</i>	Yi’al
ou <i>n.</i>	boofu, boocoode
pa <i>n.</i>	hireedi
pagar <i>v.</i>	yobde
país <i>n.</i>	leeydi, ngueedi
pantalons <i>n.</i>	tuuba, caaya
panxa <i>n.</i>	redu
paper <i>n.</i>	dereewol, kaayit
paraula <i>n.</i>	haala, konngol, sawtawol
pare <i>n.</i>	baaba, baabiraḁḁo ben (respectuós) [§ 2.4.1]
pares <i>n.</i>	jiinaḁe, mawḁe (els grans)
parlar <i>v.</i>	haalde, woowlude

passaport <i>n.</i>	passeport
passejar <i>v.</i>	yiilaade
patata <i>n.</i>	pompiteeri, patata
pau <i>n.</i>	jam
pebre <i>n.</i>	powabar
pedra <i>n.</i>	hayre
pegar <i>v.</i>	fide
peix <i>n.</i>	liYyi, liddi
pel·lícula <i>n.</i>	pelikula
pell <i>n.</i>	gurii, guuru
pensar <i>v.</i>	miijaade
pentinar <i>v.</i>	yeesade
per què...?	hol sababu [§ 2.2.1.6]
perdó!	yafó!, yafuya!
perdre <i>v.</i>	majinde (perdre) majude (perdre's)
però <i>conj.</i>	kono
perquè <i>conj.</i>	sabu, nde wonoo, nde tawnoo [§ 2.2.3.2.1]
persona <i>n.</i>	neddó
pesat <i>adj.</i>	teedi
petit <i>adj.</i>	fandugol, tookosel
peu <i>n.</i>	koyngal
pilota <i>n.</i>	fugu
pis <i>n.</i>	suudu
pissarra <i>n.</i>	tablo
pit <i>n.</i>	bece
plaça <i>n.</i>	dingiral
plat <i>n.</i>	pileeti
plàtan <i>n.</i>	banana
platja <i>n.</i>	tufnde
ple <i>adj.</i>	heewde
plorar <i>v.</i>	woyde
ploure <i>v.</i>	toɓde
pluja <i>n.</i>	toɓo

poble <i>n.</i>	saare, wuro
pobre <i>adj.</i>	basdo
poc <i>adv.</i>	seeda
poder <i>v.</i>	waawde
poema <i>n.</i>	yimal
pollastre <i>n.</i>	gertogal ngorri (gall)
por <i>n.</i>	hulde
porc <i>n.</i>	kumbaru
porta <i>n.</i>	damal
portar <i>v.</i>	addugol
posar <i>v.</i>	wadde
potser <i>adv.</i>	maa taw, wawi wonde
preguntar <i>v.</i>	naamnaade, landagol
preu <i>n.</i>	coggu
prim <i>adj.</i>	fooŸde, ceewdo
primavera <i>n.</i>	kawle
problema <i>n.</i>	caadeele
prohibir <i>v.</i>	haatde
prop <i>adv./prep.</i>	sara, takko [§ 2.2.3.1.1]
proper <i>adj.</i>	badagol
propietari <i>adj.</i>	gootdo
pujar <i>v.</i>	wadfaade, ŋaabude, Yeŋde
quan <i>conj.</i>	so, de [§ 2.2.3.2.1]
quan...? <i>adv.</i>	honde tuma [§ 2.2.1.6]
quant...? <i>adj.</i>	jehu (objectes) njelo (persones) no footi
quatre <i>num.</i>	nayo [§ 2.2.1.7]
què...? <i>pron.</i>	ko, kol hol [§ 2.2.1.6]
qui...? <i>pron.</i>	hombo, hol on [§ 2.2.1.6]
ràpid <i>adj.</i>	yaawde
rata <i>n.</i>	ndooburu
rebre <i>v.</i>	heebde
recordar <i>v.</i>	biftinde, miccitde

refusar <i>v.</i>	jalaade
religió <i>n.</i>	diime
rentar <i>v.</i>	buuftade lootaade (rentar-se)
res <i>pron.</i>	haudara, mere
resar <i>v.</i>	juulde
respecte <i>n.</i>	needi
respondre <i>v.</i>	jaabtaade
restar <i>v.</i>	ustude (sostreure)
ric <i>adj.</i>	galo
riu <i>n.</i>	caangol
riure <i>v.</i>	jalde
rodó <i>adj.</i>	murlo
sa <i>adj.</i>	sellude
sabata <i>n.</i>	padal, fado
saber <i>v.</i>	‘anndude [§ 2.4.2]
sabó <i>n.</i>	saabunde
sal <i>n.</i>	landan
salat <i>adj.</i>	safi (amb gust dolç o salat)
saltar <i>v.</i>	diwde / dimde
saludar <i>v.</i>	salminde
salut <i>n.</i>	cellal
sang <i>n.</i>	YiiYan
sèmola <i>n.</i>	coondi (crua) lacciri (cuita)
sempre <i>adv.</i>	saaha fof
sentir <i>v.</i>	mande (oir) tinde (sentiments)
set <i>n.</i>	domdude
set <i>num.</i>	jeedfidi [§ 2.2.1.7]
setembre <i>n.</i>	septamburu
setmana <i>n.</i>	yontere
seu <i>adj.</i>	mo makko (d’ell) [§ 2.2.1.3.1]
seu <i>adj.</i>	mo mabe (d’ells) [§ 2.2.1.3.1]
seure <i>v.</i>	joodaade
sí <i>adv.</i>	hii-hi, ‘aaha, ‘eey

si us plau!	so welima! / so welion!
sis <i>num.</i>	jeegomo [§ 2.2.1.7]
sobre <i>prep.</i>	dow [§ 2.2.3.1.1]
sofà <i>n.</i>	diwre (seient, banc)
sol <i>n.</i>	naange
sol <i>adj.</i>	gooto
solter <i>adj.</i>	surga
soltera <i>adj.</i>	mboobiri (noia)
somniar <i>v.</i>	hoduude
somriure <i>v.</i>	mosso
son <i>n.</i>	ŋoŋdi
sopar <i>v.</i>	hirtagol
sopar <i>n.</i>	hiraande
soroll <i>n.</i>	dille
sorra <i>n.</i>	ceenal
sort <i>n.</i>	‘arsuku
sortir <i>v.</i>	yaltude fudde (sortir de la terra, sortir el sol)
sostre <i>n.</i>	tiba
sota <i>adv./prep.</i>	ley, les [§ 2.2.3.1.1]
sou <i>n.</i>	jobidi (el que es paga)
succeir <i>v.</i>	hewde
succe <i>n.</i>	sukkar
sud <i>n.</i>	worgo
sumar <i>v.</i>	beydugol, reendinde
tallar <i>v.</i>	seelde, tayde
també <i>adv.</i>	kadi
tancar <i>v.</i>	‘uddude ombugol (tapar)
tancat <i>adj.</i>	udi
tard <i>adv.</i>	leeli
tarda <i>n.</i>	hiirde kikiŋe (passar la tarda)
tardor <i>n.</i>	ndunngu (estació de les pluges)
taronja <i>n.</i>	leemune
taula <i>n.</i>	tabel

te <i>n.</i>	waiga
telèfon <i>n.</i>	nodirgel
telefonar <i>v.</i>	telfinde, telfonde
televisió <i>n.</i>	television
temps <i>n.</i>	saaha (hores)
tenir <i>v.</i>	marugol, jeyde jogaade (posseir)
terra <i>n.</i>	leydi (sòl) aduna (món)
teu <i>adj.</i>	mo ma [§ 2.2.1.3.1]
teulada <i>n.</i>	tiba
tia <i>n.</i>	gorgol, goggo, gorgilaado (tia paterna) [§ 2.4.1]
tisores <i>n.</i>	siso
tocar <i>v.</i>	memde
tomàquet <i>n.</i>	tamaati
tonto <i>adj.</i>	booconde
tornar <i>v.</i>	rutaade
tots <i>pron.</i>	fof
tou <i>adj.</i>	yofi
traduir <i>v.</i>	firtude
travessar <i>v.</i>	taccude
treballador <i>n.</i>	liigootodo
treballar <i>v.</i>	gollude
tren <i>n.</i>	laama njondi
trencar <i>v.</i>	helde
trencat <i>adj.</i>	taayi
tres <i>num.</i>	tati [§ 2.2.1.7]
treure <i>v.</i>	‘ittude
trist <i>adj.</i>	jomdo
trobar <i>v.</i>	dañde, tawde
trucada telefònica <i>n.</i>	erango
trucar <i>v.</i>	hoodude
tu <i>pron.</i>	an [§ 2.2.1.4.2]
tutor <i>n.</i>	jantigii
u <i>num.</i>	go’o [§ 2.2.1.7]

ull <i>n.</i>	yiitere
ungla <i>n.</i>	sergene
vaca <i>n.</i>	nagge
vacances <i>n.</i>	foftere
vaixell <i>n.</i>	laana
vell <i>adj.</i>	hiidde naywude (ser vell, envellir)
vendre <i>v.</i>	yeeyde
venir <i>v.</i>	arde (venir de)
vent <i>n.</i>	hendu
verd <i>n.</i>	wert
vergonya <i>n.</i>	gacce
veritat <i>n.</i>	goonga
vermell <i>n.</i>	bodejo
vermell <i>adj.</i>	woddee-
vespre <i>n.</i>	kikide (tarda)
vestir-se <i>v.</i>	bornaade
vestit <i>n.</i>	comcol, koltu, wuute
veure <i>v.</i>	yiide
vi <i>n.</i>	sangara
viatjar <i>v.</i>	dannaade
vida <i>n.</i>	gurdam
viu <i>adj.</i>	wuuri
viure <i>v.</i>	wurde
volar <i>v.</i>	diwde
voler <i>v.</i>	yidde
vosaltres <i>pron.</i>	onon [§ 2.2.1.4.2.1]
vostre <i>adj.</i>	mo mon [§ 2.2.1.3.1]
vuit <i>n.</i>	jeetati [§ 2.2.1.7]
xai <i>n.</i>	njawdi
xocolata <i>n.</i>	cokolat
zero <i>n.</i>	hay hunde

4.2. FULA - CATALÀ

‘aaha	sí
‘abriil	abril
‘adrees	adreça
‘aduna	món
‘a jaaraama!	gràcies!
‘alaa	no
‘alarba	dimecres
‘alet	diumenge
‘aljuma	divendres
‘alkamiisa	dijous
‘almuudo	alumne
‘altine	dilluns
‘anndude	saber conèixer [§ 2.4.2]
‘arsuku	sort
‘aset	dissabte
‘e	dins [§ 2.2.3.1.2]
‘eey	sí
‘innde	nom
‘ittude	treure
‘oktooburu	octubre
‘oto	cotxe
‘udditde	obrir
‘uddude	tancar
‘ummaade	llevar-se
‘uut	agost
abuko	galta
addugol	portar
ado	abans [§ 2.2.3.1.1]
aduna	terra, món
alkulal	lletra
amugol	ballar

an	tu [§ 2.2.1.4.2]
ande	ballar
andinde	explicar
arde	venir, venir de
armor	armari
asman	cel
baaba	pare [§ 2.4.1]
baabiraado	pare [§ 2.4.1]
baawo	cul
banana	plàtan
bandiraabe	família
bannge	costat
bannge naano	a l'esquerra
basdo	pobre
bataake	carta
bawo	darrere [§ 2.2.3.1.2]
bece	pit
belo	bicicleta
beldo hakile	intel·ligent
beltido	feliç
ben	pare (respectuós) [§ 2.4.1]
bernde	cor
beydugol	sumar
beyngu	esposa
bibitoje	faldilla
bindirgol	llapis
bismade	convidar
bissimilla	benvinguda
bitiki	botiga
bluo	blau
bodejo	vermell
boocoođe	ou
boofu	ou

bottari	dinar (n.)
bowal	fora
buhai	cuixa
bula-	blau
buuftade	rentar
baalejo	negre
badagol	proper
bandu	cos
be	ells [§ 2.2.1.4.2.1]
beewa	cabra
beyngu	muller
bidfo	fill, filla [§ 2.4.1]
biftinde	recordar
bii	fill, filla [§ 2.4.1]
biibe leebe	fruita
biraadan	llet, llet fresca
booconde	tonto
boortade	despullar-se
bornaade	vestir-se
bowngu	mosquit
boyde	durar
butto	gras gros
bubi	fred
buu6de	fer fred
caafrowo	metge
caagal	cul darrere [§ 2.2.3.1.2]
caangol	riu oceà
caaya	pantalons
caadeele	problema
caggalum	després [§ 2.2.3.1.2]

camion	camió
ceenal	sorra
ceewdo	prim
ceedu	estiu, estació seca i calorosa
cellal	salut
cinema	cinema
cofdo	lleig
coggu	preu
cokolat	xocolata
comcol	vestit
cooktirgal	clau
coondi	sèmola
cukalel	nen
cuudugu	casament
cuurki	fum
daande	coll, gola
daarol	llegenda
dabbunde	hivern
damal	porta
dane-	blanc
danki	llit
dannaade	viatjar
dañde	trobar
de	quan [2.2.3.2.1]
debbo	dona
defde	cuinar
deftere	llibre
dendirado	cosí, cosina [§ 2.4.1]
desado	casat
desembre	desembre
dewgal	casament matrimoni, parella
deYude	callar
diime	religió

dille	soroll
dimde	saltar volar
dingiral	plaça
diwde	saltar volar
diwre	sofà, seient, banc
do	on
dofturjo	metge
dogde	córrer
doole	fort
doomde	esperar
dote	cul
dow	sobre dalt [§ 2.2.3.1.2] [§ 2.2.3.1.1]
dowo	amunt [§ 2.2.3.1.1]
drap	llençol
dubi	edat
dukde	discutir
dunde	illa
duule	núvol
daanaade	dormir
daa	allà (proper) [§ 2.2.1.2.3]
daalde	deixar
daanade	emigrar
daabude	buscar
dengal	llengua
dereewol	paper
didi	dos [§ 2.2.1.7]
doftude	acompanyar
domdude	set (tenir set)
doo	aquí [§ 2.2.1.2.3]
dum	això [§ 2.2.1.2.2]
dum doo	això (d'aquí) [§ 2.2.1.2.2]

eewnade	cridar
en	nosaltres (inclusiu) [§ 2.2.1.4.2.1]
ene hen	hi ha
erango	trucada telefònica
essense	benzina
faade	anar
faamde	entendre
fadde	esperar
falantere	finestra
fandugol	petit
faring	farina
fado	sabata
feburye	febrer
feenude	construir
fello	muntanya
fenade	mentida
ferde	emigrar
fide	pegar
fijde	jugar
fijirde	joc
finde	llevar-se
firtude	traduir
fittugol	netejar, escombrar
fof	tots
foftere	vacances
fooftaade	descansar
forti	dret
fotde	igual
foto	fotografia
foyree	cuina
fooYde	prim
fudde	sortir de la terra sortir el sol
fudfdade	començar

fugu	pilota
funnaange	est
furseeti	forquilla
gaa	aquí (lloc on es treballa o es viu) [§ 2.2.1.2.3]
gaale joom wuro	ajuntament, ca l'alcalde
gacce	vergonya
galo	ric
galle	casa
gardido	director, cap, patró
gasde	acabar
gawri	cereal
gertogal	gallina pollastre
gesa	camp
gido	amic
giYiraado	company
go'o	u [§ 2.2.1.7]
goggo	tia paterna [§ 2.4.1]
gollal	feina
gollude	treballar
goonga	cert, veritat
goonga tigii	molt cert
gootdo	propietari
gooto	sol
gopudo	malalt
gorgilaado	tia paterna [§ 2.4.1]
gorgol	tia paterna [§ 2.4.1]
goroko	home marit
gurdam	vida
gurii	pell
guuru	pell
haala	paraula
haalde	parlar
haare	guerra

haatde	prohibir
hacitaade	esmorzar (v.)
hade	abans [§ 2.2.3.1.1]
haire	muntanya
hakunde	entre [§ 2.2.3.1.1]
hanki	ahir
hannde	avui
haudara	res
hay hunde	zero
hayre	pedra
hebinde	omplir
heebde	rebre
heewde	ple
helde	trencar
helde koon	girar
hendu	aire, vent
herade	escoltar
hesdi	nou, novell
hewde	succeir
hewtugol	arribar
hey!	d'acord!
heyrude	tenir gana
hii-hi	sí
hiirde	tarda
hiirnaange	oest
hiidde	vell
hinere	nas
hipude	cobrir
hiraande	sopar (n.)
hireedi	pa
hirtagol	sopar (v.)
hitaande	any
hodugol	habitar

hoɖuude	somniar
hojom	minut
hokkunde	donar
hol on	qui...? [§ 2.2.1.6]
hol sababu	per què...? [§ 2.2.1.6]
hombo	qui...? [§ 2.2.1.6]
honde tuma	quan...? [§ 2.2.1.6]
hono ni	així
honto	on...?
hoodere	estrella
hoodude	trucar
hoofuru	genoll
hoore	cap, testa
hubere	casa
hudo	herba
hulde	por
hunduko	boca
hurgo	lavabo
hurtinde	casar-se
huubude	encendre
huunde	cosa
huuwugol	fer
ittugol kooje	esmorzar (v.)
jaabtaade	respondre
jaadido	company
jaagegol	persona freda
jaam hiiri!	bona tarda!
jaam niiri!	bona nit!
jaam ñaali!	bon dia!
jaangol	fred
jaarde	agrair
jabaade	abraçar
jabde	acceptar

jaginoowo	mestre
jalaade	refusar
jalde	riure
jam	pau
jamma	nit
janginde	ensenyar
jangoowo	alumne, estudiant
jangude	aprendre
jangugol	estudiar
janngo	demà
janngude	llegir
jantigii	tutor
jawye	gener
jeegomo	sis [§ 2.2.1.7]
jeere	mercat
jeetati	vuit
jeeygol	foc
jeedifi	set (num.) [§ 2.2.1.7]
jehu	quant...? (objectes)
jenay	nou (num.) [§ 2.2.1.7]
jejde	tenir
jibineede	néixer
jiifa	butxaca
jiinaabe	pares
jimol	cançó
jippaade	baixar
jobidi	sou, el que es paga
jodido	assegut
jogaade	tenir, posseir
jom-galle	marit (home de casa)
jomsuudu	esposa
jomdo	trist
jonde	cadira

jonnugol	donar
jool	alt
jooni	ara aviat [§ 2.2.3.1.1]
jooy	cinc [§ 2.2.1.7]
joodaade	seure
jullere	cadira
junngo	mà braç
juulde	resar
juutde	llarg
kaalis	diners moneda
kaar	autobús
kaawiradfo	oncle matern [§ 2.4.1]
kaawu	oncle matern [§ 2.4.1]
kaayit	fulla paper
kabaaru	notícia
kaccu	llimona
kacitaari	esmorzar (n.)
kadi	també
kafe	cafè
kateme	cuina
kawle	primavera
kayee	llibreta
keerol	frontera
keew	cerimònia
kessi	esquena
ketungol	formatge
kew	festa
kiki6e	passar la tarda
kikide	vespre, tarda
kinal	nas
ko	què...? [§ 2.2.1.6]
kodfo	estranger
kol hol	què...? [§ 2.2.1.6]

kolor	color
koltu	vestit
konngol	paraula
konnjam	alcohol
kono	però
koreeji	família [§ 2.4.1]
kosam	llet
koyngal	peu cama
kudduyel	cullereta
kudol	bolígraf
kullel	animal
kumbaru	porc
kurtugu	casament
kusse	estómac
kuyer	cullera
laama njondi	tren
laana	vaixell
laawol	camí, carrer, carretera
labi	net
labi	ganivet
lacciri	cuscús sèmola cuita
ladi	camp
lamdo	cap, patró
lampe	làmpara
lana ndiwawa	avió
landagol	preguntar
landan	sal
law	aviat al matí
leegal	barri
leeli	tard
leemune	taronja
leer	hora
leerde	clar

leeydi	país
leebi	cabells pèl
legal	fusta
lekki	arbre
lekki	medicament
lekkol	escola
lekkoljo	alumne, estudiant
lelaade	anar a dormir
les	sota baix [§ 2.2.3.1.1]
lesso	llit
letter	carta
lewru	lluna mes
ley	sota [§ 2.2.3.1.1]
leydi	terra, sòl
liddi	peix
liggey	feina
liigootodo	treballador
liiw	dret
liYyi	peix
lomtinde	canviar
londe	got
lootaade	rentar-se
lopitaal	hospital
lubeteke	nino
lummbaade	nedar
luude	llogar
maa taw	potser
maade	construir
maaro	arròs
maars	març
maayde	mort (oposat a vida)
maaygol	morir
maayo	mar

mai	maig
majinde	perdre
majude	perdre's
maka	blat de moro
makari	blat de moro
mande	oir
marro	marró
marugol	tenir
maukude	faltar
maw-	gran
mawnirado	germà, germana [§ 2.4.1]
mawbe	pares (els grans)
maydo	mort
mbenda	carrer
mboobiri	soltera, noia
mbuubu	mosca
mbaada!	hola!
mee	maig
meejo	buit
memde	tocar
men	nosaltres (exclusiu) [§ 2.2.1.4.2.1]
mere	res
meter	mestre
mi	jo [§ 2.2.1.4.2]
miccitde	recordar
miijaade	pensar
min	jo [§ 2.2.1.4.2]
mo am	meu [§ 2.2.1.3.1]
mo amen	nostre [§ 2.2.1.3.1]
mobel	cotxe
moftude	estalviar
mo ma	teu [§ 2.2.1.3.1]
mo mabe	seu, d'ells [§ 2.2.1.3.1]

mo makko	seu, d'ell [§ 2.2.1.3.1]
mo mon	vostre [§ 2.2.1.3.1]
momtude	esborrar
moodi	marit
mooyde	durar
mosso	somriure
moyaadi	malament
moYfi	bé
moYfo	bo
muk	mai
murlo	rodó
musaalla	dolor
musi	dolent
naamnaade	demanar preguntar
naane	temps, hores
naange	sol
naange 'e hoore	migdia
naano	esquerre
naatde	entrar
naawdirafo	co-esposa
nagge	vaca
nanndude	assemblar-se
nawde	conduir
nawnaare	malaltia
nayo	quatre [§ 2.2.1.7]
naywude	vell, envellir
ndaarde	mirar
ndaafudi	llit
ndefo	baix
nder	dins [§ 2.2.3.1.2]
nde tawnoo	perquè [§ 2.2.3.2.1]
nde wonoo	perquè [§ 2.2.3.2.1]
ndiyam	aigua

ndooburu	rata
ndoodi	cendra
ndunngu	tardor, estació de les pluges
nduugu	any
nedóo	persona
nee!	d'acord!
neebam	oli
needi	respecte
neeldude	enviar
neene	mare [§ 2.4.1]
neeniraado	mare [§ 2.4.1]
ngamiri	ball
ngonene jam!	adéu! (quedar en pau)
ngorri	pollastre gall
ngueedi	país
nguleeki	calor
ngulegol	calent
ni	així
nibidi	fosc
njaaram	beguda
njamdi	ferro
njangi	fer fred
njawdi	xai
njelo	quant...? (persones)
no	com [§ 2.2.1.6]
no feewi	molt massa
no footi	quant...? (objectes)
no hewi	molt
noddude	cridar algú
nodirgel	telèfon
noofuru	orella
nooku	lloc
nowamburu	novembre

noy	com...? [§ 2.2.1.6]
ɲaabude	pujar
ɲoɲdi	son
ñaalade	dia solar, 24 hores
ñaamde	menjar
ñaamo	dreta
ñalawma	dia (oposat a nit)
ñande	dia solar, 24 hores
ñawndoowo	metge
ñeebe	mongeta
ñeedude	cullera
ñiire	dent
ñoode	cosir
ñuuñu	formiga
o	ell [§ 2.2.1.4.2.1]
oldi	groc
ombugol	tancar, tapar
onon	vosaltres [§ 2.2.1.4.2.1]
ool-	groc
oo-o!	adéu!
opude	deixar
ordinado	ordinador
oto	aquell (proper) [§ 2.2.1.2.3]
oya	aquell (proper) [§ 2.2.1.2.3]
oyato	aquell (llunyà) [§ 2.2.1.2.3]
paɖal	sabata
paka	ganivet
passeport	passaport
patata	patata
paykoy	nens
paykun	nen
pedelii koyɖe	dits del peu
pedelii juɲo	dits de la mà

pelikula	pel·lícula
pileeti	plat
pindi	flor
pompiteeri	patata
powabar	pebre
puccu	cavall
rabide	curt
ranwi	blanc
rawandu	gos
reedu	estómac, panxa
reende	guardar
reendinde	sumar calcular
resde	casar-se
rewo	nord
ronkugol	cansat
rutaade	tornar
saabunde	sabó
saaha	temps (hora)
saare	poble
sabbaade	esperar
sabu	perquè [§ 2.2.3.2.1]
sadde	difícil
safi	amb gust dolç o salat
safrude	curar
saaha fof	sempre
sajade	catifa
salminde	saludar
samde	caure (de dalt a baix)
sangara	vi
sanni	molt
sappo	deu (num.) [§ 2.2.3.1.2]
sara	prop, costat, al costat [§ 2.2.3.1.1]
sattude	dur

sawtawol	paraula
seelde	tallar
seedā	poc
sehil	amic, company
sellude	sa
septamburu	setembre
sergene	ungla
sifa	manera
siimbis	jersei
siina	co-esposa
siso	tisores
so	quan [§ 2.2.3.2.1]
softinde koyde	caminar, passejar
sonkude	discutir
sonndu	ocell
soodde	comprar
sornade	amagar-se
so welima!	si us plau!
so welion!	si us plau!
soYyugol	dinar (v.)
subaka	matí
sudude	casar-se
suka	jove noi
sukade	callar
sukkar	sucre
sukunde	cabells
suliye	juliol
sumde	cremar
surga	solter
suudu	casa pis habitació
suwen	juny
taanirado	avi, àvia nét, neta [§ 2.4.1]
taarode	juny

taayi	trencat
tabel	taula
tablo	pissarra
taccude	travessar
takko	costat al costat [§ 2.2.3.1.1]
talaata	dimarts
talli	carretera
tamaati	tomàquet
tampude	cansar-se
tampuđo	cansat
tan	només
tati	tres [§ 2.2.1.7]
tawde	trobar
tayde	tallar
teedi	pesat
teelade	baixar
teerorde	estació
teeru	ciutat
teewu	carn
television	televisió
telfinde	telefonar
telfonde	telefonar
tiba	sostre teulada
tiide	front
tiidi	dur (adj.)
tiidi	difícil
tinde	sentir (sentiments)
tindol	conte
to	on [§ 2.2.1.6]
tobde	ploure
tobo	pluja
ton	allà (allunyat) [§ 2.2.1.2.3]
tookosel	petit

tufnde	platja
tulmi	brut
tuuba	pantalons
tuubaako	europeu
udi	tancat
uditi	obert
ulundu	gat
ustude	restar, sostreure
waade	assemblar-se
waalude	ajudar
waarde	matar
waare	barba
waawde	poder
wade	fer
wadde	posar
wadfaade	pujar
waiga	te
waktu	hora
walabo	espatlla
walla	o
wallude	ajudar
wande hen	haver-hi
watade	dinar (v.)
wawi wonde	potser
webi	fàcil
welde	agradar
wele	dolç
welnere	festa
weltaare	felicitat
weltido	content
wert	verd
wiide	dir dir-se
windugol	escriure

wodee-	vermell
wodfude	lluny
wojeere	conill
wona gonga	fals (no ser cert)
wonde	existir
woowlude	parlar
woppude	deixar
worgo	sud
woyde	plorar
wudere	faldilla
wuli	calent
wulnude	escalfar
wurde	viure
wuro	poble
wute jaagol	abric
wutude	bufar
wuuri	viu
wuute	vestit
wuylude	buidar
yaade	anar, dirigir-se vers
yaanade	caminar
yaasi	fora [§ 2.2.3.1.1]
yaawde	ràpid
yafo!	perdó!
yafuya!	perdó!
yaltude	sortir
yande	caure (caminant)
yarde	beure
yarde!	felicitats!
yeesade	pentinar
yeeso	cara davant [§ 2.2.3.1.2]
yeetaade	arribar
yeeyde	vendre

yejjitde	oblidar
yenugol	ofensa
yettode	cognom
yettude	agrair
yewde	buscar
yidde	voler
yidugol	agradar
yiide	veure
yiilaade	passejar
yiilade	buscar
yiitere	ull
yimal	poema
yimbe	gent
yimugol	cantar
yobde	pagar
yoodde	maco
yofi	tou
yontere	setmana
yontinoore	febre
yupude	buidar
yuuma	mare (respectuós) [§ 2.4.1]
Yejde	pujar
Yettude	agafar
Yi'al	os
Yiide	estimar
YiiYan	sang

4.3. CATALÀ – WÒLOF

abans <i>adv./prep.</i>	balaa
abraçar <i>v.</i>	lënga
abric <i>n.</i>	palto
acabar <i>v.</i>	fëgël, mutali paree (acabar de vestir-se, estar preparat)
acceptar <i>v.</i>	nongu / nangu taa (acceptar, prendre)
acompanyar <i>v.</i>	gungee, indaale
adéu!	jamm ak jamm! ci jamm!
adreça <i>n.</i>	adrees
agafar <i>v.</i>	jaappa, napa, bii, fob / fab, jël, taa yoobu (prendre)
agradar <i>v.</i>	bugga, nob
agrair <i>v.</i>	gërëm, ngëmande
ahir <i>adv.</i>	deemba
aigua <i>n.</i>	roose, suux, tanxa
així <i>adv.</i>	noonu
això <i>pron.</i>	jii, lii, mii [§ 2.2.1.2.3]
ajudar <i>v.</i>	feelu tiim (ajudar algú a portar alguna cosa) toñ (ajudar algú a pujar a algun lloc)
allà <i>adv.</i>	fale / fele, fa, foofu, nele / nale [§ 2.2.1.2.3]
allò <i>pron.</i>	loolu, nele / nale [§ 2.2.1.2.3]
alt <i>adj.</i>	njool, kawé
alumne <i>n.</i>	jangakat
amagar-se <i>v.</i>	laaxa
amic <i>n.</i>	xarit
amunt <i>adv./prep.</i>	ci kaw [§ 2.2.3.1.2]
anar <i>v.</i>	dem, taa
animal <i>n.</i>	baayima
any <i>n.</i>	at
aprendre <i>v.</i>	janga
aquell <i>adj.</i>	loolu, nele / nale [§ 2.2.1.2.3]
aquest <i>adj.</i>	bii, jii, lii, mii [§ 2.2.1.2.3]
aquí <i>adv.</i>	fii

ara <i>adv.</i>	leegi
arbre <i>n.</i>	garab
armari <i>n.</i>	almoor
arribar <i>v.</i>	agsi / egsi, aaga / eega eega (arribar a)
arròs <i>n.</i>	ceeb, maalo, sanxal
assegut <i>adj.</i>	toog (seure)
assemblar-se <i>v.</i>	mel
avi / àvia <i>n.</i>	maam
aviat <i>adv.</i>	teel
avió <i>n.</i>	ballong
avui <i>adv.</i>	bii, tay / tey
baix <i>adv./prep.</i>	ci suuf [§ 2.2.3.1.2]
baix <i>adj.</i>	gaata ndaama (persona baixa)
baixar <i>v.</i>	daanu, daanel, waaca
ball <i>n.</i>	ndëppa
ballar <i>v.</i>	fecca, pooj
barba <i>n.</i>	faas, sikim
bé <i>adv.</i>	wer
beguda <i>n.</i>	naan
benvinguda <i>n.</i>	teertu (donar la benvinguda)
benzina <i>n.</i>	esaans
beure <i>v.</i>	naan joolu (beure d'una ampolla)
bicicleta <i>n.</i>	welo
blanc <i>adj./n.</i>	weex tubaab (persona blanca)
blat de moro <i>n.</i>	mbooxa
blau <i>adj./n.</i>	buloo
bo <i>adj.</i>	baax, neex
boca <i>n.</i>	geemeñ
bolígraf <i>n.</i>	xalimba
bon dia!	jamm nga fanaan!
bona nit!	fanaanal nak jamm!
bona tarda!	jamm nga yendo!
bonic <i>adj.</i>	rafet
botiga <i>n.</i>	butig

braç <i>n.</i>	loxo poxotaan (aixella)
brusa <i>n.</i>	mbubba (vestit) simis (camisa) turki (roba típica)
brut <i>adj.</i>	fonax (coses o llocs) tilim (persones)
bufar <i>v.</i>	fuuf (inflar) ñandu (mocar-se)
buidar <i>v.</i>	yuli
buit <i>adj.</i>	feesul xoota (un contenidor) baya'l / baye (el terra o una superfície)
buscar <i>v.</i>	wut / ut / wuti
butxaca <i>n.</i>	jiba
cabells <i>n.</i>	kawar / kawas
cabra <i>n.</i>	bey
cadira <i>n.</i>	toogu
cafè <i>n.</i>	kafe
calcular <i>v.</i>	kalkil
calent <i>adj.</i>	taanga
callar <i>v.</i>	dee (estar callat)
calor <i>n.</i>	tangoor, tangaay
cama <i>n.</i>	yeel
camí <i>n.</i>	nii, jaada tali (carretera o carrer asfaltat)
caminar <i>v.</i>	jeegi, leru, taama dox / doxee (anar caminant des d'un lloc o amb algú) daagu (caminar a poc a poc) farax-raxi (caminar ràpid) waaxu (caminar lleuger) bañar / bañari (passejar)
camisa <i>n.</i>	mbubba (vestit) simis
camp <i>n.</i>	tool
cançó <i>n.</i>	woy kasag (càntics)
cansar-se <i>v.</i>	loota, soona, xoox
cansat <i>adj.</i>	loota, soona, xoox
cantar <i>v.</i>	laa woy
canviar <i>v.</i>	wecci
cap <i>n.</i>	boopa, nampatal, njiit (testa) patron (patró) njiit (cap, líder) kilifa (cap de família) alkaali (alcalde)
cara <i>n.</i>	kanam
caramel <i>n.</i>	tangal

carn <i>n.</i>	ndawal, yaapa
carrer <i>n.</i>	koñ, mbedda tali (carrer asfaltat)
carretera <i>n.</i>	mbedda, yoon tali
carta <i>n.</i>	araf, bataaxel, leetar
casa <i>n.</i>	kër, neeg (edifici) suwo (llar)
casament <i>n.</i>	sëy ceet (cerimònia)
casar-se <i>v.</i>	takka
catifa <i>n.</i>	tape
caure <i>v.</i>	dal
cavall <i>n.</i>	fas
cel <i>n.</i>	asamaan (firmament)
cendra <i>n.</i>	doom
cereal <i>n.</i>	findi peepa (gra)
cerimònia <i>n.</i>	xew
cert <i>adj.</i>	degga, dëg
cervesa <i>n.</i>	beer
cinc <i>num.</i>	juroom [§ 2.2.1.7]
cinema <i>n.</i>	sinemaa
ciutat <i>n.</i>	dekka, teeru
clar <i>adj.</i>	leer woyof / oyof (transparent)
clau <i>n.</i>	caabi (de la porta)
cobrir <i>v.</i>	saanga biti saangu (tapar-se un mateix) naaw (cobrir la cara) doppa / deppa (cobrir, tapar) muur (tapar i guardar) iir (deixar a les fosques)
cognom <i>n.</i>	fande, baayo, santa, bari
coll <i>n.</i>	baat purux (gola)
color <i>n.</i>	kuloor
com <i>adv.</i>	ko, noomu
com estàs?	na nga def? [§ 2.2.1.6]
com...? <i>adv.</i>	naka, nan, noo, numu [§ 2.2.1.6]
començar <i>v.</i>	taambali, taal, door, kumaase, sañca
company <i>n.</i>	njaati
comprar <i>v.</i>	duggo
conduir <i>v.</i>	dawal, daaxa

conèixer <i>v.</i>	xam (saber) xaamee, xaameeleku (reconèixer)
conill <i>n.</i>	njombar
construir <i>v.</i>	sampa, sañca, tabax
conte <i>n.</i>	leeb
content <i>adj.</i>	bëg
contracte <i>n.</i>	mankoo (acord) nangu (acordar, acord)
cor <i>n.</i>	xol
córrer <i>v.</i>	bori bor-bori (córrer enfeinat) dow daaxe (córrer darrere d'algú o d'alguna cosa) dani-dani (córrer a refugiar-se) fir-firi (córrer bojament)
cosa <i>n.</i>	yëf
cosí / cosina <i>n.</i>	doomi nijaay, doomi bajjan [§ 2.4.1]
cosir <i>v.</i>	ñaw
costat <i>n.</i>	boor
costat, al <i>adv./prep.</i>	daala, ci wettu [§ 2.2.3.1.2]
cotxe <i>n.</i>	oto / woto, daamaar
coure <i>v.</i>	muusal tay (coure al vapor) bax, baxal (bullir)
cremar <i>v.</i>	lakka
cridar <i>v.</i>	yuuxu oo (cridar algú, avisar-lo)
cuina <i>n.</i>	waañ (cambra)
cuinar <i>v.</i>	tooga, rëndee
cuixa <i>n.</i>	luppa
cul <i>n.</i>	gat
cullera <i>n.</i>	kuddu kuddu luus (cullerot)
curar <i>v.</i>	faj
curt <i>adj.</i>	gaata
d'acord!	waaw! (sí)
dalt <i>adv./prep.</i>	tiim [§ 2.2.3.1.2]
darrere <i>adv./prep.</i>	ci ganaaw [§ 2.2.3.1.2]
davant <i>adv./prep.</i>	ci kanaw jitaal (posar al davant) [§ 2.2.3.1.2]

deixar <i>v.</i>	aaba, leb abale / able (prestar) baay, wocca (deixar, abandonar) fay (deixar la casa, separar-se) baayee (deixar amb algú) fata (deixar tranquil, sol) uus (abandonar)
demà <i>adv.</i>	ëllëk, subba, saama
demanar <i>v.</i>	ñaan
dent <i>n.</i>	boñ / bëñ
descansar <i>v.</i>	nopaleku, noppalu
després <i>adv./prep.</i>	ganaaw
despullar-se <i>v.</i>	futi
deu <i>num.</i>	fukka [§ 2.2.1.7]
deures <i>n.</i>	sas ligeey (feina, treball)
dia <i>n.</i>	fan, bes (24 hores)
dibuixar <i>v.</i>	bii, tanxa
difícil <i>adj.</i>	jafe, naxari
dijous <i>n.</i>	aljemes
dilluns <i>n.</i>	altine, lundi
dimarts <i>n.</i>	talaata
dimecres <i>n.</i>	aalarba / aaralba
dinar <i>v.</i>	lekka
dinar <i>n.</i>	añ
diners <i>n.</i>	xaalis
dins <i>adv./prep.</i>	biir ci (a, en) [§ 2.2.3.1.2]
dir <i>v.</i>	fo, ko, ne, nel
dir-se <i>v.</i>	tuddee, sant
discutir <i>v.</i>	werante, niiroo-naaroo
dissabte <i>n.</i>	aset, samdi
dits de la mà <i>n.</i>	baaraam, we / wey
dits del peu <i>n.</i>	baaraam
diumenge <i>n.</i>	alet, dimaas
divendres <i>n.</i>	aajuma, gaaw
documents <i>n.</i>	kayit / këyit (paper)
dolç <i>adj.</i>	neex
dolent <i>adj.</i>	bon

dolor <i>adj.</i>	meetit
dona <i>n.</i>	jigeen, soxna
donar <i>v.</i>	xetali
dormir <i>v.</i>	nelew ndëstan (dormir a terra)
dos <i>num.</i>	ñaar [§ 2.2.1.7]
dret <i>adj.</i>	ndayjoor (mà dreta)
dreta, a la <i>adv.</i>	ci ndayjoor
dur <i>v.</i>	indaale, isi (dur, portar) sol (dur un vestit, vestir)
durar <i>v.</i>	yaaga
ell <i>pron.</i>	mungi, mu, la [§ 2.2.1.4]
ells <i>pron.</i>	leñu [§ 2.2.1.4]
emigrar <i>v.</i>	genta
encendre <i>v.</i>	jafal, taal
ensenyar <i>v.</i>	jangale
entendre <i>v.</i>	deega, moy
entrar <i>v.</i>	dugg
enviar <i>v.</i>	kii, yonni ebal (enviar com a delegat)
enyorar <i>v.</i>	nama
esborrar <i>v.</i>	raay, riib
escalfar <i>v.</i>	taanga (calent)
escola <i>n.</i>	jangu, jangukaay
escoltar <i>v.</i>	deglu
escriure <i>v.</i>	binda, fitaxu, rëdda
esmorzar <i>n.</i>	ndekki, ndeewo
espatlla <i>n.</i>	mbaga
esperar <i>v.</i>	xaar leerandu (esperar alguna cosa)
esquena <i>n.</i>	digi-ganaaw
esquerra, a l' <i>adv.</i>	ci caamoñ
esquerre <i>adj.</i>	caamoñ
ésser <i>v.</i>	feex
est <i>n.</i>	penku
estació <i>n.</i>	gaar
estalviar <i>v.</i>	deñca (mantenir, conservar)
estimar <i>v.</i>	nob, sop bëgg (desitjar)

estiu <i>n.</i>	noor
estómac <i>n.</i>	biir, baqq
estranger <i>n.</i>	gan, ndoxandeem
estudiar <i>v.</i>	njanga
explicar <i>v.</i>	fo, laa leeb (explicar una història, un conte) feeñal (exposar)
fàcil <i>adj.</i>	yomba
faldilla <i>n.</i>	sippa
fals <i>adj.</i>	fen
febre <i>n.</i>	feebat (estar malalt, malaltia)
feina <i>n.</i>	ligeey
feliç <i>adj.</i>	bëg
felicitat <i>n.</i>	baaneex
fer <i>v.</i>	def, waa tey (fer expressament) saacoo (fer alguna cosa discretament, cometre adulteri) defar (crear)
ferro <i>n.</i>	feer
fiesta <i>n.</i>	feet
fill <i>n.</i>	doom bu goor [§ 2.4.1]
filla <i>n.</i>	doom bu jigeen, janq [§ 2.4.1]
finestra <i>n.</i>	palanteer
flor <i>n.</i>	geen
foc <i>n.</i>	safara
fora <i>adv./prep.</i>	banta, biti ñaka (fora de)
forquilla <i>n.</i>	furset
fort <i>adj.</i>	xiis (dur) naxari (dur, difícil)
fosc <i>adj.</i>	lëndëm
fotografia <i>n.</i>	nataal
fred <i>n.</i>	xurfaan
fred <i>adj.</i>	sedda
front <i>n.</i>	jë
fruita <i>n.</i>	kooni
fulla <i>n.</i>	xob
fum <i>n.</i>	saxaar
gallina <i>n.</i>	ganaar

galta <i>n.</i>	lex
gana, tenir <i>n.</i>	xiif
ganivet <i>n.</i>	paaka
gat <i>n.</i>	muus
genoll <i>n.</i>	oom
gent <i>n.</i>	gaa waa (ciudadà)
germà / germana <i>n.</i>	mag, caameñ [§ 2.4.1]
girar <i>v.</i>	jadda olbati (donar la volta a alguna cosa) xeelu (fer girar els ulls)
gos <i>n.</i>	xaj
got <i>n.</i>	kaas pot (tassa) ndap (bol)
gràcies!	jerejëf!
gran <i>adj.</i>	rey
gras <i>adj.</i>	dungus, duf
guardar <i>v.</i>	deñca
guerra <i>n.</i>	xare, xeex
habitació <i>n.</i>	neeg
habitar <i>v.</i>	dëkk
herba <i>n.</i>	ñax
hi ha <i>v.</i>	angi [§ 2.2.1.4.2.2]
hola!	jamm nga fanaan!
home <i>n.</i>	goor
hora <i>n.</i>	waxtu woxtu / waxtu
hospital <i>n.</i>	lopitaan
igual <i>adj.</i>	tooloo
intel·ligent <i>adj.</i>	am-xel
jo <i>pron.</i>	maa, man [§ 2.2.1.4]
joc <i>n.</i>	po (joc, partit)
jove <i>adj.</i>	woxambaane
jugar <i>v.</i>	fo
làmpara <i>n.</i>	lampa
lavabo <i>n.</i>	kama, wanag
llarg <i>adj.</i>	gudda
llegir <i>v.</i>	janga

llegum <i>n.</i>	lējum, yusew
lleig <i>adj.</i>	ñaaw
llençol <i>n.</i>	darab, kayit
llengua <i>n.</i>	laameñ (cos) laaka (idioma)
llet <i>n.</i>	biti
llevar-se <i>v.</i>	jog
llibre <i>n.</i>	teere
llibreta <i>n.</i>	karne
llimona <i>n.</i>	limong
llit <i>n.</i>	lal
lloc <i>n.</i>	bëreb / barab palaas (lloc, espai) noo (lloc, marca)
lluna <i>n.</i>	weer
lluny <i>adv.</i>	sore / sori
mà <i>n.</i>	loxo
mai <i>adv.</i>	muk
malalt <i>adj.</i>	oopa, feebar
malaltia <i>n.</i>	jangoro, feebar
malament <i>adv.</i>	kataa (ser dolent o problemàtic)
manera <i>n.</i>	pexe
mar <i>n.</i>	geej
mare <i>n.</i>	yaay, ndey [§ 2.4.1]
marit <i>n.</i>	jëkër / jëkar
massa <i>adv.</i>	oppal
matar <i>v.</i>	boom, rey
matí <i>n.</i>	subba
medicament <i>n.</i>	garab
menjar <i>v.</i>	ñam, lekka kojomtu (menjar contínuament) lumpa (menjar-s’ho tot de cop)
menjar <i>n.</i>	lekka, cin ñam (menjar, tastet)
mentida <i>n.</i>	kaaci duul (mentides)
mentir <i>v.</i>	fen
mercat <i>n.</i>	ja / je
mes <i>n.</i>	weer
mestre <i>n.</i>	jangalekat

metge <i>n.</i>	doktor
meu <i>adj.</i>	suma [§ 2.2.1.3]
migdia <i>n.</i>	becak / bęcĕk
mirar <i>v.</i>	xool piitu (mirar de reüll) seet (buscar amb la mirada)
molt <i>adv.</i>	kak, kĕn, kuk, lool, torop
molt <i>adj.</i>	bari / bare
moneda <i>n.</i>	xanjar
mongeta <i>n.</i>	sĕb
morir <i>v.</i>	dee, faatu, saa
mort <i>n.</i>	saay (oposat a vida)
mort <i>adj.</i>	gaañu
mosca <i>n.</i>	weñ
mosquit <i>n.</i>	yoo roj
muller <i>n.</i>	jabar, soxna
muntanya <i>n.</i>	tunda
nas <i>n.</i>	baken
nedar <i>v.</i>	feey
negre <i>adj./n.</i>	ñuul
néixer <i>v.</i>	judu judoo (néixer a, ser de)
nen <i>n.</i>	xalel, gune / gone doom (fill)
net <i>adj.</i>	laabu
nét / néta <i>n.</i>	sĕt [§ 2.4.1]
netejar <i>v.</i>	laab
nit <i>n.</i>	guddi
no <i>adv.</i>	deedeet
noi <i>n.</i>	waxe maane
noia <i>n.</i>	janxa, xale bu jigeen
nom <i>n.</i>	tur, faatu, bori
nord <i>n.</i>	bĕj gannaar
nosaltres <i>pron.</i>	ñun, leñu [§ 2.2.1.4]
nostre <i>adj.</i>	suñu [§ 2.2.1.3.]
nou <i>num.</i>	juroom ñenent [§ 2.2.1.7]
nou <i>adj.</i>	ees / bees
núvol <i>n.</i>	xiin (estar núvol)

obert <i>adj.</i>	ubeeku
oblidar <i>v.</i>	faate
obrir <i>v.</i>	ubbi
ocell <i>n.</i>	picca
oest <i>n.</i>	sowu jant
ofensa <i>n.</i>	saaga (insult)
oli <i>n.</i>	diw, dēwlin
omplir <i>v.</i>	feecali (un recipient) taabi (un forat)
on <i>adv.</i>	ana, foo, fumu fan (origen) [§ 2.2.1.6]
on...? <i>adv.</i>	ana fan (origen) [§ 2.2.1.6]
oncle <i>n.</i>	nijaay [§ 2.4.1]
orella <i>n.</i>	noppa
os <i>n.</i>	yax
ou <i>n.</i>	nen
pa <i>n.</i>	mbuuru
pagar <i>v.</i>	fay / fey
país <i>n.</i>	reew
pantalons <i>n.</i>	tubey
panxa <i>n.</i>	biir
paper <i>n.</i>	kayit / këyit
paraula <i>n.</i>	kaadu
parc <i>n.</i>	baya'l / baye
pare <i>n.</i>	baay, laabe, paa, papa [§ 2.4.1]
pares <i>n.</i>	waajur
parlar <i>v.</i>	wax / wox soow (parlar en veu alta) woxtu (parlar per a un mateix)
passejar <i>v.</i>	doxantu
patata <i>n.</i>	pompiteer
pau <i>n.</i>	jaama
pedra <i>n.</i>	xeer / doj
pegar <i>v.</i>	mboku rëkka (picar a l'esquena)
peix <i>n.</i>	jën ndawal (peix cuit) këccax (peix fumat)
pel·lícula <i>n.</i>	fiim
pell <i>n.</i>	der

pensar <i>v.</i>	xalaat fog / foog (considerar)
per què...? <i>adv.</i>	lutax [§ 2.2.1.6]
perdó!	baal ma! jegël ma!
perdre <i>v.</i>	reeral (una cosa) naama (algú) foo (una votació, no trobar) moy (perdre's)
perquè <i>conj.</i>	komka, ndig / ndigte (causal) [§ 2.2.3.1.2]
persona <i>n.</i>	nit
pesat <i>adj.</i>	diis
petit <i>adj.</i>	sew, tuuti
peu <i>n.</i>	tanka
pintar <i>v.</i>	pentuur
pis <i>n.</i>	etaas
pit <i>n.</i>	ween
plat <i>n.</i>	mbuum
plàtan <i>n.</i>	banaana
platja <i>n.</i>	tefes
ple <i>adj.</i>	fees, reega suur (estar tip)
plorar <i>v.</i>	yuuxu
ploure <i>v.</i>	taw
pluja <i>n.</i>	taw
poble <i>n.</i>	dekka
pobre <i>adj./n.</i>	torox (adj.) miskiin (n.: home), baadoola (n.: persona) ñakka (poc, escàs)
poc <i>adv.</i>	tuuti
poc <i>adj.</i>	tuuti
poder <i>v.</i>	noo mën
pollastre <i>n.</i>	ganaar
por <i>n.</i>	tiit yek (estar espantat, tenir por) ragal (fer respecte alguna cosa, tenir por d'alguna cosa)
porc <i>n.</i>	mbaam
porta <i>n.</i>	bunt
portar <i>v.</i>	isi indaale (portar amb un mateix, acompanyar)
posar <i>v.</i>	def, laa, taaj, teg
posar-se al llit <i>v.</i>	tëdda (anar-se'n al llit, estirar-se per descansar)

potser <i>adv.</i>	xëyna
preguntar <i>v.</i>	laaj ñaan (demanar) ñaanal (preguntar per algú)
preu <i>n.</i>	njëg
primavera <i>n.</i>	tëb
problema <i>n.</i>	jafe jafe
prohibir <i>v.</i>	tere (per llei) aayee (privar)
prop <i>adv.</i>	jege, daala
propietari <i>n.</i>	borom
pujar <i>v.</i>	eeg, dukat eñ (apujar) ëkati (aixecar)
quan <i>conj.</i>	su [§ 2.2.1.5.2]
quan...? <i>adv.</i>	kañ [§ 2.2.1.6]
quant...? <i>adj.</i>	ñaata [§ 2.2.1.6]
quatre <i>n.</i>	ñenent [§ 2.2.1.7]
què <i>pron.</i>	gu [§ 2.2.1.5.2]
què...? <i>pron.</i>	lan [§ 2.2.1.6]
qui <i>pron.</i>	gu [§ 2.2.1.5.2]
qui...? <i>pron.</i>	kan, ku jumaa [§ 2.2.1.6]
quin...? <i>adj.</i>	jumaa, ban [§ 2.2.1.6]
rata <i>n.</i>	kaña
rebre <i>v.</i>	teertu (donar la benvinguda) teral (atendre una visita) feyeeku (la paga)
recordar <i>v.</i>	faateleku
refresc <i>n.</i>	limuunat
refusar <i>v.</i>	bañ
religió <i>n.</i>	diine
rentar <i>v.</i>	laab, raxas
res <i>pron.</i>	dara
resar <i>v.</i>	ñaan (pregar, demanar) ñaanal (pregar per, preguntar per algú)
respecte <i>n.</i>	cër, kersa teranga (respecte, hospitalitat)
respondre <i>v.</i>	tontu, uyu, wuyu
restar <i>v.</i>	geenee (sostreure)
ric <i>adj.</i>	riis
riu <i>n.</i>	dex

riure <i>v.</i>	kex-kexi, ree
rodó <i>adj.</i>	morog
sa <i>adj.</i>	wargu-yaram
sabata <i>n.</i>	daala
saber <i>v.</i>	xam
saber greu <i>v.</i>	maasa, mas
sabó <i>n.</i>	saabu
sal <i>n.</i>	xorom
salat <i>adj.</i>	xorome
saltar <i>v.</i>	tëb / tob
saludar <i>v.</i>	nuyu saama (saludar al matí)
salut <i>n.</i>	wargu-yaram
sang <i>n.</i>	deret
sempre <i>adv.</i>	faw
sentir <i>v.</i>	deega moy (oir)
sentir <i>v.</i>	laamba, deega
set <i>n.</i>	mar (tenir set)
set <i>num.</i>	juroom ñaar [§ 2.2.1.7]
setmana <i>n.</i>	bes bu ay, ay bes, ayubes
seu <i>adj.</i>	am (d'ell) [§ 2.2.1.3]
seu <i>adj.</i>	seen (d'ells) [§ 2.2.1.3]
seure <i>v.</i>	toog
sí <i>adv.</i>	waaw, naam
si us plau!	baal ma, sula neexee
sis <i>num.</i>	juroom benna [§ 2.2.1.7]
sobre <i>prep.</i>	ci kow, kow / kaw [§ 2.2.3.1.2]
sol <i>n.</i>	naaj
sol <i>adj.</i>	fere (estar sol)
somniar <i>v.</i>	genta
son <i>n.</i>	gomantu / gementu (tenir son)
sopar <i>n.</i>	reer
soroll <i>n.</i>	coow
sortir <i>v.</i>	geena / genë
sota <i>prep.</i>	ci suuf [§ 2.2.3.1.2]

sou <i>n.</i>	pey
succeir <i>v.</i>	jib xew (tenir lloc)
sucré <i>n.</i>	sukkar / sukkur
sud <i>n.</i>	běj ganjool
sumar <i>v.</i>	boole (posar junt) yooka (incrementar)
tallar <i>v.</i>	gaja, nama dog (tallar en llesques) xosi (fer un tall, esgarrapar)
tancar <i>v.</i>	těj ub (tancar, tapar)
tancat <i>adj.</i>	ubbu
tard <i>adv.</i>	tarde (ser tard) guddee (tard a la nit) naaje (tard al vespre) fande (ser tard per a alguna cosa)
tarda <i>n.</i>	ngoon
taronja <i>n.</i>	soraans
taula <i>n.</i>	taabul
te <i>n.</i>	ataaya
temps <i>n.</i>	waxtu / woxtu (temps, hora)
temps <i>n.</i>	taŋ (temps, estació)
tenir <i>v.</i>	am moom (possessió)
terra <i>n.</i>	suuf (sòl)
teu <i>adj.</i>	sa [§ 2.2.1.3]
tia <i>n.</i>	tanta [§ 2.4.1]
tisores <i>n.</i>	siso
tocar <i>v.</i>	laal, maa laamba (tocar, sentir)
tomàquet <i>n.</i>	tamaate
tonto <i>adj.</i>	dot
tornar <i>v.</i>	delusi
tots <i>pron.</i>	ku-nekka
tou <i>adj.</i>	nooy
traducció <i>n.</i>	firnde
traduir <i>v.</i>	sotti, def firnde
travessar <i>v.</i>	tey
treballador <i>n.</i>	ligeeykat
treballar <i>v.</i>	ligeey

tren <i>n.</i>	otoraay, saxaar
trencar <i>v.</i>	toj tey (intencionadament)
trencat <i>adj.</i>	yaaxu
tres <i>num.</i>	ñetta [§ 2.2.1.7]
treure <i>v.</i>	geenee
trist <i>adj.</i>	mer
trobar <i>v.</i>	ut, daj, dajee, fekka tasee (trobar-se amb algú)
trucar <i>v.</i>	oo fogga (a la porta)
tu <i>pron.</i>	yow [§ 2.2.1.4]
u <i>num.</i>	benna [§ 2.2.1.7]
ull <i>n.</i>	böt
un <i>adj.</i>	ab, benna [§ 2.2.1.2.1]
vaca <i>n.</i>	nag, kuy
vaixell <i>n.</i>	gaal
vell <i>adj.</i>	mag maaget (ser vell)
vendre <i>v.</i>	jaay
venir <i>v.</i>	dikka joggee (venir de) faxeeku, baayeekoo (ser originari de)
vent <i>n.</i>	ngelaw / ngelew
verd <i>adj./n.</i>	werta
verdura <i>n.</i>	lëjum
veritat <i>n.</i>	deggá
vermell <i>adj./n.</i>	xonxa
vespre <i>n.</i>	ngoon, guddi
vestir-se <i>v.</i>	sol
vestit <i>n.</i>	mbubba, rooba
veure <i>v.</i>	gis
viatjar <i>v.</i>	tukki, voyaas taama (viatjar, caminar)
vida <i>n.</i>	baken, aduna, dunyaa
viu <i>adj.</i>	dunda (ser viu, existir gaudir), aduna, dunyaa
viure <i>v.</i>	dëkka
volar <i>v.</i>	naaw
voler <i>v.</i>	bugga
vosaltres <i>pron.</i>	yeen [§ 2.2.1.4]

6.2. QUADRE DE SONS DEL CATALÀ

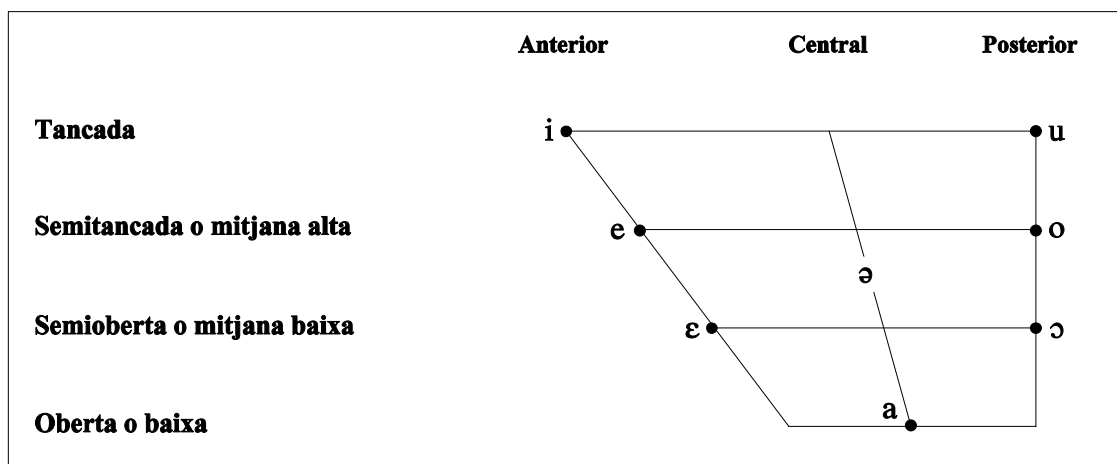
FIGURA 2

Cononant*

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal	Palatal	Velar	Labiovelar
cluiua	p b		t d				k g	
Nasal	m	ɱ		n		ɲ	ŋ	
ibrant				r				
Bategant				ɾ				
ricativa		f v		s z	ʃ ʒ			
icada				ts dz	tʃ dʒ			
proximant	β		ð					
Lateral								

* En le caelle que contenen do igne, el de la dreta repreenta la cononant onora.

Vocals

(Institut d'Estudis Catalans 1999)

vostre *adj.*

vuit *num.*

xai *n.*

seen [§ 2.2.1.3]

juroom ñetta [§ 2.2.1.7]

mbote, xar

4.4. WÒLOF – CATALÀ

aaba	deixar
aaga / eega	arribar
aajuma	divendres
aalarba / aaralba	dimecres
aayee	prohibir, privar
ab	un [§ 2.2.1.2.1]
abale / able	deixar en préstec
adrees	adreça
aduna	vida viu viure, existir
agsi / egsi	arribar
alet	diumenge
aljemes	dijous
alkaali	alcalde
almoor	armari
altine	dilluns
am	tenir seu (d'ell) [§ 2.2.1.3]
am-xel	intel·ligent
ana	on [§ 2.2.1.6]
angi	hi ha [§ 2.2.1.4.2.2]
añ	dinar
araf	carta
asamaan	cel, firmament
aset	dissabte
at	any
ataaya	te
ay bes / ayubes	setmana
baadoola	persona pobra
baal ma!	perdó! si us plau!
baaneex	felicitat
baaraam	dit del peu
baat	coll

baax	bo
baay	pare [§ 2.4.1]
baay / baayee	deixar deixar amb algú
baayeeekoo	ser originari de
baayima	animal
baayo	cognom
baken	nas
baken	vida
balaa	abans
ballong	avió
ban	quin [§ 2.2.1.6]
banaana	plàtan
banta	fora
bañ	refusar
bañar / bañari	passejar
baqq	estómac
bare / bari	molt
bari	cognom
bataaxel	carta
bax / baxal	bullir
baya'l / baye	parc
baya'l / baye	buit (superfície)
becak / bēcĕk	migdia
beer	cervesa
bĕg	content, feliç
bĕgg	desitjar
bĕj ganjool	sud
bĕj gannaar	nord
benna	u, un [§ 2.2.1.2.1] [§ 2.2.1.7]
bĕreb / barab	lloc
bes	dia (24 hores)
bes bu ay	setmana
bey	cabra
bii	agafar

bii	dibuixar
bii	avui
bii	aquest
biir	estómac, panxa
biir	dins [§ 2.2.3.1.2]
binda	escriure
biti	fora
biti	llet
biti saangu	tapar-se a un mateix
bon	dolent
boñ / bēñ	dent
boole	posar junt, sumar
boom	matar
boopa	cap (testa)
boor	costat
bor-bori	córrer enfeinat
bori	nom
bori	córrer
borom	propietari
böt	ull
bugga	agradar voler
buloo	blau
bunt	porta
butig	botiga
ca	a, en
caabi	clau (per obrir)
caameñ	germà / germana
caamoñ	mà esquerra esquerre
ceeb	arròs
ceet	cerimònia de casament
cër	respecte
ci	a, en
ci caamoñ	a l'esquerra
ci ganaaw	darrere [§ 2.2.3.1.2]

ci jamm!	adéu!
ci kanaw	davant [§ 2.2.3.1.2]
ci kaw	amunt [§ 2.2.3.1.2]
ci kow	sobre [§ 2.2.3.1.2]
ci ndayjoor	a la dreta [§ 2.2.3.1.2]
ci suuf	baix, sota [§ 2.2.3.1.2]
ci wettu	al costat [§ 2.2.3.1.2]
cin	menjar
coow	soroll
daagu	caminar a poc a poc
daala	sabata
daala	prop, al costat [§ 2.2.3.1.2]
daamaar	cotxe
daanel	baixar
daanu	baixar
daaxa	conduir
daaxe	perseguir
daj / dajee	trobar
dal	caure deixar-se caure per algun lloc
dani-dani	córrer cap a un refugi
dara	res
darab	llençol
dawal	conduir
dee	callar, estar callat
dee	morir
deedeet	no
deega	entendre, sentir, oir
deemba	ahir
def	fer posar
def firnde	traduir
defar	crear
deggá	veritat
degga / dëg	cert
deglu	escoltar

dëkk	habitar
dekka	ciutat, poble
dekka	viure
delusi	tornar
dem	anar
deñca	estalviar, guardar, mantenir, conservar
der	pell
deret	sang
dëwlin	oli
dex	riu
digi-ganaaw	esquena
diine	religió
diis	pesat
dikka	venir
dimaas	diumenge
diw	oli
dog	tallar en llesques
doj	pedra
doktor	metge
doom	nen
doom	cendra
doom bu goor	fill [§ 2.4.1]
doom bu jigeen	filla [§ 2.4.1]
doomi nijaay	cosí / cosina [§ 2.4.1]
door	començar
doppa / deppa	cobrir, tapar
dot	tonto
dow	córrer
dox / doxee	anar caminant des d'un lloc o amb algú
doxantu	passejar
duf	gras
dugg	entrar
duggo	comprar
dukat	pujar

dunda	viu viure, existir gaudir
dungus	gras
dunyaa	vida viu viure, existir
duul	mentides
ebal	enviar com a delegat
eeg	pujar
eega	arribar a. algun lloc
ees / bees	nou, novell
ëkati	aixecar
ëllëk	demà
eñ	apujar
esaans	benzina
etaas	pis
fa	allà
faas	barba
faate	oblidar
faateleku	recordar
faatü	morir
faj	curar
fale / fele	allà
fan	dia (24 hores) on (origen) [§ 2.2.1.6]
fanaanal nak jamm	bona nit
fande	cognom
fande	ser tard per a alguna cosa
farax-raxi	caminar ràpid
fas	cavall
fata	deixar tranquil, sol
faw	sempre
faxeeku	venir
fay	deixar la casa, separar-se
fay / fey	pagar
fecca	ballar
feebär	febre, malaltia malalt
feecali	omplir un recipient

feelu	ajudar
feñal	exposar oralment, explicar
feer	ferro
fees	ple
feesul	buit
feet	festa
feex	ésser
feey	nedar
fëgël	acabar
fekka	trobar
fen	fals dir una mentida
fere	sol
feyeeku	rebre la paga
fii	aquí
fiim	pel·lícula
findi	cereal
fir-firi	córrer bojament
fitaxu	escriure
fo	dir, explicar
fo	jugar
fob / fab	agafar
fog / foog	considerar
fogga	trucar a la porta
fonax	brut (coses o llocs)
foo	trobar a faltar perdre una votació
foo	on
foofu	allà
fukka	deu [§ 2.2.1.7]
fumu	on
furset	forquilla
futi	despullar-se
fuuf	bufar inflar
gaa	gent
gaal	vaixell

gaañu	mort
gaar	estació
gaata	baix, curt
gaaw	divendres
gaja	tallar
gan	estranger
ganaar	gallina, pollastre
ganaaw	després
ganda	penis
garab	arbre
garab	medicament
gat	cul
geej	mar
geemeñ	boca
geen	flor
geena / genë	sortir
geenee	restar, sostreure, treure
genta	emigrar
genta	somniar
gërëm	agrair
gis	veure
gomantu / gementu	tenir son
goor	home
gu	què, qui (rel.) [§ 2.2.1.5.2]
gudda	llarg
guddee	tard a la nit
guddi	vespre, nit
gune / gone	nen
gungee	acompanyar
iir	deixar a les fosques
indaale	dur (v.)
isi	dur, portar
ja / je	mercat
jaada	camí

jaama	pau
jaappa	agafar
jaay	vendre
jabar	muller
jadda	girar
jafal	encendre
jafe	difícil
jafe jafe	problema
jamm ak jamm!	adéu!
jamm nga fanaan!	hola! bon dia!
jamm nga yendo!	bona tarda!
janga	aprendre llegir
jangakat	alumne
jangale	ensenyar
jangalekat	mestre
jangoro	malaltia
jangu	escola
jangukaay	escola
janq	filla
janxa	noia
jë	front
jeegi	caminar
jege	prop
jegël ma!	perdó!
jëkër / jëkar	marit
jël	agafar
jën	peix
jerejëf!	gràcies!
jib	ser, succeir
jiba	butxaca
jigeen	dona
jii	aquest, això [§ 2.2.1.2.3]
jitaal	posar al davant
jog	llevar-se

joggee	venir de
joolu	beure d'una ampolla
judoo	néixer a, ser de
judu	néixer
jumaa	quí, quin
juroom	cinc [§ 2.2.1.7]
juroom benna	sis [§ 2.2.1.7]
juroom ñaar	set [§ 2.2.1.7]
juroom ñenent	nou [§ 2.2.1.7]
juroom ñetta	vuit [§ 2.2.1.7]
kaaci	mentida
kaadu	paraula
kaas	got
kafe	cafè
kak	molt
kalkil	calcular
kama	lavabo
kan	qui [§ 2.2.1.6]
kanam	cara
kañ	quan [§ 2.2.1.6]
kaña	rata
karne	llibreta
kasag	càntics
kataa	dolent, problemàtic
kawar / kawas	cabells
kawe	alt
kayit	llençol
kayit / këyit	paper, document
kën	molt
këccax	peix fumat
kër	casa
kersa	respecte
kex-kexi	riure
kii	enviar

kilifa	cap de família
ko	dir
ko	com
kojomtu	menjar contínuament
komka	perquè
koñ	carrer
kooni	fruita
kow / kaw	sobre
ku	qui (rel.) [§ 2.2.1.5.2]
kuddu	cullera
kuddu luus	cullerot
kuk	molt
kuloor	color
kumaase	començar
ku-nekka	tots, tothom, cada un
kuy	vaca
la	ell [§ 2.2.1.4]
laa	cantar
laa	explicar
laa	posar
laab	netejar, rentar
laabe	pare [§ 2.4.1]
laabu	net
laaj	preguntar
laaka	idioma
laal	tocar, tenir relacions sexuals
laamba	tocar
laameñ	llengua (cos)
laaxa	amagar-se
lakka	cremar
lal	llit
lampa	làmpara
lan	què [§ 2.2.1.6]
leb	deixar

leeb	conte
leeb	explicar una història, un conte
leegi	ara
leer	clar
leerandu	esperar alguna cosa
leetar	carta
lējum	llegum, verdura
lekka	dinar, menjar (v.)
lekka	menjar (n.)
lëndēm	fosc
lēnga	abraçar
leñu	nosaltres [§ 2.2.1.4]
leñu	ells [§ 2.2.1.4]
leru	caminar
lex	galta
ligeey	feina, treball treballar
ligeeykat	treballador
lii	aquest, això [§ 2.2.1.2.3]
limong	llimona
limuunat	refresc
lool	molt
loolu	allò, aquell [§ 2.2.1.2.3]
lopitaan	hospital
loxo	braç, mà
lumpa	menjar-s'ho tot de cop
lundi	dilluns
luppa	cuixa
lutax	per què?
maa	tocar
maa	jo [§ 2.2.1.4]
maaget	vell
maalo	arròs
maam	avi / àvia [§ 2.4.1]
maasa	saber greu

mag	germà / germana [§ 2.4.1]
mag	vell
man	jo [§ 2.2.1.4]
mankoo	acord, contracte
mar	tenir set
mas	saber greu
mbaam	porc
mbaga	espatlla
mbedda	carrer, carretera
mboku	pegar
mbooxa	blat de moro
mbote	xai
mbubba	vestit
mbuum	plat
mbuuru	pa
meetit	dolor
mel	assemblar-se
mën	poder
mer	trist
mii	aquest, això [§ 2.2.1.2.3]
miskiin	home pobre
moom	tenir
morog	rodó
moy	entendre, sentir, oir
moy	perdre's
mu	ell [§ 2.2.1.4]
muk	mai
mung	ell [§ 2.2.1.4]
mutali	acabar
muur	tapar i guardar
muus	gat
muusal	coure
na nga def?	com estàs?
naaj	sol

naaje	tard al vespre
naam	sí
naama	perdre algú
naan	beguda beure
naaw	volar
naaw	cobrir la cara
nag	vaca
naka	com [§ 2.2.1.6]
nama	trobar a faltar algú tallar
nan	com [§ 2.2.1.6]
nangu	acordar
napa	agafar
nataal	fotografia
naxari	difícil, dur
ndaama	persona baixa
ndap	bol
ndawal	carn peix cuit
ndayjoor	mà dreta dret (adj.)
ndeewo	esmorzar (v.)
ndekki	esmorzar (v.)
ndëppa	ball
ndëstan	dormir a terra
ndey	mare
ndig / ndigte	perquè
ndoxandem	estranger
ne	dir
neeg	casa, habitació
neex	bo, dolç
nel	dir
nele / nale	allà, allò, aquell [§ 2.2.1.2.3]
nelew	dormir
nen	ou
ngelaw / ngelew	vent
ngëmande	agrair

ngir	a causa de
ngoon	tarda
nii	camí
niiroo-naaroo	discutir
nijaay	oncle [§ 2.4.1]
nit	persona
njaati	company
njanga	estudiar
njäg	preu
njiit	cap, líder
njombar	conill
njool	alt
nob	agradar, estimar
nongu / nangu	acceptar
noo	lloc, marca
noo	poder (v.)
noo	com
noomu	com
noonu	així
noor	estiu
nooy	tou
nopaleku	descansar
noppa	orella
noppalu	descansar
numu	com
nuyu	saludar
ñaan	demanar pregar
ñaanal	preguntar per algú pregar per algú
ñaar	dos [§ 2.2.1.7]
ñaata	quant [§ 2.2.1.6]
ñaaw	lleig
ñaka	fora de
ñakka	poc, escàs
ñam	tastet menjar (verb)

ñandu	mocar-se
ñaw	cosir
ñax	herba
ñenent	quatre [§ 2.2.1.7]
ñetta	tres [§ 2.2.1.7]
ñun	nosaltres [§ 2.2.1.4]
ñuul	negre
olbati	donar la volta a alguna cosa, girar un vestit
oo	cridar algú, avisar, trucar
oom	genoll
oopa	malalt
oppal	massa
oto / woto	cotxe
otoraay	tren
paa	pare
paaka	ganivet
palaas	lloc, espai
palanteer	finestra
palto	abric
papa	pare [§ 2.4.1]
paree	acabar de vestir-se estar preparat
patron	cap, patró
peepa	gra de cereal
penku	est
pentuur	pintar
pexe	manera
pey	sou
picca	ocell
piitu	mirar de reüll
po	joc, partit
pompiteer	patata
pooj	ballar
pot	got, tassa
poxotaan	aixella

purux	gola
raay	esborrar
rafet	bonic
ragal	tenir por d'alguna cosa
raxas	rentar
rëdda	escriure
ree	riure
reega	ple
reer	sopar
reeral	perdre
reew	país
rëkka	picar a l'esquena
rëndee	cuinar
rey	matar
rey	gran, gros
riib	esborrar
riis	ric
roj	mosquit
rooba	vestit
roose	aigua
sa	teu [§ 2.2.1.3]
saa	morir
saabu	sabó
saacoo	fer alguna cosa discretament cometre adulteri
saaga	ofensa, insult
saama	demà
saanga	cobrir
saay	mort (oposat a vida)
safara	foc
samdi	dissabte
sampa	construir
sant	dir-se
santa	cognom
sanxal	arròs

sañca	començar
sañca	construir
sas	deures
saxaar	fum
saxaar	tren
sëb	mongeta
sedda	fred
seen	vostre [§ 2.2.1.3]
seen	seu (d'ells) [§ 2.2.1.3]
seet	buscar amb la mirada
sët	nét / néta [§ 2.4.1]
sew	petit
sëy	casament
sikim	barba
simis	camisa
sinemaa	cinema
sippa	faldilla
siso	tisores
sol	dur un vestit, vestir-se
soona	cansar-se, cansat
soow	parlar en veu alta
sop	estimar
soraans	taronja
sore /sori	lluny
sotti	traduir
sowu jant	oest
soxna	dona, muller
su	quan [§ 2.2.1.5.2]
subba	demà, matí
sukkar / sukkur	sucre
sula neexee	si us plau
suma	meu [§ 2.2.1.3]
suñu	nostre [§ 2.2.1.3]
suuf	terra, sòl

suur	estar tip
suux	aigua
suwo	llar
taa	acceptar prendre, agafar
taa	marxar, anar
taabi	omplir un forat
taabul	taula
taaj	posar
taal	començar
taal	encendre
taama	caminar, viatjar
taambali	començar
taanga	calent escalfar
tabax	construir
takka	casar-se
talaata	dimarts
tali	carretera, carrer asfaltat
tamaate	tomàquet
tan	temps (estació)
tangaay	calor
tangal	caramel
tangoor	calor
tanka	peu
tanta	tia [§ 2.4.1]
tanxa	aigua, dibuixar
tape	catifa
tarde	tard
tasee	trobar-se amb algú
taw	ploure, pluja
tay	coure al vapor
tëb	primavera
tëb / tob	saltar
tëdda	posar-se al llit, estirar-se per descansar
teel	aviat

teere	llibre
teertu	rebre, donar la benvinguda
teeru	ciutat
tefes	platja
teg	posar
těj	tancar, tapar
teral	rebre, atendre una visita
teranga	respecte, hospitalitat
tere	prohibir (per llei)
tey	fer expressament, trencar intencionadament
tey	travessar
tey / tay	avui
tiim	dalt [§ 2.2.3.1.2]
tiim	ajudar algú a portar alguna cosa [§ 2.2.3.1.2]
tiit	por
tilim	brut (persona)
toj	trencar
tontu	respondre
toñ	ajudar algú a pujar a algun lloc
toog	seure, estar assegut
tooga	cuinar
toogu	cadira
tool	camp
tooloo	igual
torop	molt
torox	pobre
tubaab	persona blanca
tubey	pantalons
tuddee	dir-se
tukki	viatjar
tunda	muntanya
tur	nom
turki	camisa, roba típica
tuuti	petit poc

ub	tancar, tapar
ubbi	obrir
ubbu	tancat
ubeeku	obert
ut	trobar
uus	abandonar
uyu	respondre
voyaas	viatjar
waa	ciutadà
waa	fer
waaca	baixar
waajur	parets [§ 2.4.1]
waañ	cuina, lloc per cuinar
waaw	sí
waaxu	caminar lleuger
wanag	lavabo
wargu-yaram	salut, sa
wax / wox	parlar
waxe maane	noi
waxtu / woxtu	hora, temps
we / wey	dit, dit de la mà
wecci	canviar
ween	pit
weer	lluna mes
weex	blanc
welo	bicicleta
weñ	mosca
wer	bé
werante	discutir
werta	verd
wocca	deixar, abandonar
woxambaane	jove
woxtu	parlar per a un mateix
woy	cançó

woy	cantar
woyof / oyof	transparent
wuti / wut / ut	buscar
wuyu	respondre
xaalis	diners
xaameeleku	reconèixer
xaar	esperar
xaj	gos
xalaat	pensar
xale bu jigeen	noia
xalel	nen
xalimba	bolígraf
xam	conèixer, saber
xanjar	moneda
xar	xai
xare	guerra
xarit	amic
xeer	pedra
xeetali	donar
xeex	guerra
xew	cerimònia
xew	succeir, tenir lloc
xëyna	potser
xiif	tenir gana
xiin	estar núvol
xiis	fort, dur
xob	fulla
xol	cor
xonxa	vermell
xool	mirar, parar atenció
xoota	buit (contenedor)
xoox	cansat cansar-se
xorom	sal
xorome	salat

xosi	fer un tall, esgarrapar
xurfaan	fred
xuta	ser tímid
yaaga	durar
yaapa	carn
yaaxu	trencat
yaay	mare [§ 2.4.1]
yax	os
yeel	cama
yeen	vosaltres [§ 2.2.1.4]
yëf	cosa
yek	estar espantat, tenir por
yomba	fàcil
yonni	enviar
yoo	mosquit
yoobu	prendre
yooka	incrementar, augmentar
yoon	carretera
yow	tu [§ 2.2.1.4]
yuli	buidar
yusew	llegum
yuuxu	cridar, plorar

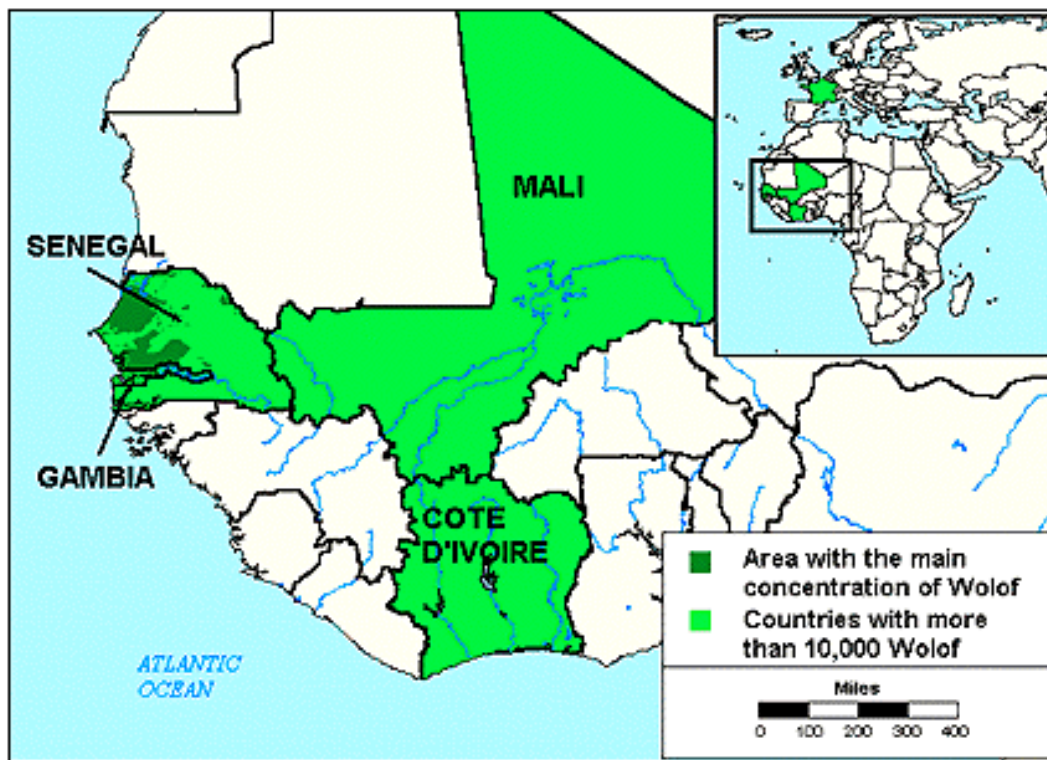

5. BIBLIOGRAFIA

- CAMPBELL, GEORGE L. (1995): *Concise Compendium of the World's Languages*. Londres: Routledge.
- CAUDILL, H. i BESSEKO DIALLO, O. (s.d.). *Miđo waawi Pular!* <http://www.ibamba.net/pular>.
- DIOUF, J. L. i YAGUELLO, M. (1991). *J'apprends le Wolof*. París: Éditions Karthala
- FAL, A.; SANTOS, R. i DONEUX, J. L. (1990): *Dictionnaire Wolof – Français*. París: Éditions Karthala.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999): *Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- JUNYENT, M. CARME (1987): *Les llengües d'Àfrica*. Barcelona: Empúries.
- LABATUT, R.; M'BOD, D. i MOHAMADOU, A. (1996): *Peul*. París: Institut National des Langues et Civilisation Orientales / Bibliothèque Publique d'Information – Centre Georges Pompidou.
- LYOVIN, ANATOLE V. (1997): *An Introduction to the Languages of the World*. Oxford: Oxford University Press.
- MALHERBE, M. i SALL, C. (1989): *Parlons wolof. Langue et culture*. París: Éditions L'Harmattan.
- MEILLET, A. i COHEN, M. (1981): *Les langues du monde*. Ginebra / París: Slatkine.
- NIANG, M. (1997): *Pulaar – English / English – Pulaar, standard dictionary*. Nova York: Hypocrene Books.
- PEACE CORPS THE GAMBIA (1995): *Wollof – English dictionary*. Banjul
- PEACE CORPS THE GAMBIA (1995): *Wollof grammar manual*. Banjul
- <http://www.sil.org/ethnologue> [informació sobre llengües del món]
- <http://www.yourdictionary.com> [gramàtiques, diccionaris en línia i altres referències de moltes llengües del món]
- <http://www3.itu.int/udhr/lang/> [Declaració Universal dels Drets Humans]
- <http://www2.arts.gla.ac.uk/IPA/ipa.html> [pàgina de la *International Phonetic Association*; quadre i explicacions de l'alfabet fonètic internacional i possibilitat d'escoltar els sons]

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ WÒLOF

<http://www2.ozland.net.au/users/mjackson/Maps.htm>

ÍNDIX

1. IDENTIFICACIÓ DE LES LLENGÜES.....	1
1.1. FAMÍLIA LINGÜÍSTICA, SITUACIÓ GEOGRÀFICA I NOMBRE DE PARLANTS _____	1
1.2. L'ESCRITURA _____	1
1.3. PROPIETATS TIPOLÒGIQUES _____	3
2. DESCRIPCIÓ GRAMATICAL.....	5
2.1. FONOLOGIA I FONÈTICA _____	5
2.1.1. Sistema vocàlic _____	5
2.1.2. Sistema consonàntic _____	6
2.1.3. Sistema sil·làbic _____	9
2.1.4. Errors fonològics _____	10
2.2. MORFOLOGIA _____	12
2.2.1. Morfologia nominal _____	12
2.2.2. El verb _____	45
2.2.3. Altres categories gramaticals _____	70
2.2.4. Derivació _____	79
2.3. SINTAXI _____	83
2.3.1. Característiques generals _____	84
2.3.2. El sintagma nominal _____	87
2.3.3. El sintagma verbal _____	97
2.3.4. Frases copulatives _____	106
2.3.5. Construccions comparatives i superlatives _____	110
2.4. LÈXIC _____	112
2.4.1. Noms de parentiu _____	112
2.4.2. Errors relacionats amb el lèxic _____	114
3. RESUM DE QÜESTIONS GRAMATICALS PROBLEMÀTIQUES	115
3.1. FONÈTICA _____	115
3.2. MORFOLOGIA _____	116
3.2.1. Morfologia nominal _____	116
3.2.2. Morfologia verbal _____	117
3.3. SINTAXI _____	118
3.4. LÈXIC _____	120

4. VOCABULARIS.....	121
4.1. CATALÀ - FULA _____	123
4.2. FULA - CATALÀ _____	142
4.3. CATALÀ – WÒLOF _____	165
4.4. WÒLOF – CATALÀ _____	183
5. BIBLIOGRAFIA	207
6. APÈNDIXS.....	209
6.1. L'ALFABET FONÈTIC INTERNACIONAL _____	209
6.2. QUADRE DE SONS DEL CATALÀ _____	210
6.3. MAPES _____	211
Famílies lingüístiques d'Àfrica _____	211
Distribució de la població wòlof _____	213